

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ORDAN BURDAN

ALTMİŞ YILIN ARDINDAN

Beki L. Bahar

Fransızca

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

19/9/1939

Pamuklu verilmiştir
1939

3/2 Saygılı Pubacı
Bayan 6 6939 yuna
Türkiye'nin gelidik yekiduy
fene geçmedi yekner upur
yemekler boyot ve fene Adıyaz
isen fene rahatserlik aektik
f. sukun içinde hepimor

N°138650 *

ORDAN BURDAN

**ALTMİŞ YILIN
ARDINDAN**

Beki L. BAHAR

————— **GÖZLEM** —————
GAZETECİLİK BASIN VE YAYIN A.Ş.

© Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş.

Dizgi: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş.

Baskı: Tıglat Matbaacılık A.Ş. (1995)

ISBN 975 - 7304 - 18 - 2
GÖZLEM GAZETECİLİK BASIN VE YAYIN A.Ş.
Atiye Sok. Polar apt. 12/6
Teşvikiye 80200 - İSTANBUL
Tel: 240 41 44 - 247 30 82

***Sevgili torunlarım Rebecca, Lea,
Yusuf, Esin, Alper ve Metin'e***

İÇİNDEKİLER

1. Başlarken	7
2. Sirkeci'de Bir Dram: Berta	23
3. Bir Kuruşluk Mutluluğum... Yüz Paralık Dünyam...	31
4. Göç	53
5. Garonne Kıyısında	65
6. Cinisoraya Verilemeyen Singer Makinesi	77
7. Sevgili Kardeşim	87
8. Gönül Ferman Dinlemez	95
9. Her Biri Bir öykü Roman Kahramanı	107
10. Yuvarlak Masa	119
11. Kabare	129
12. Sıhhiye'de Kriz	137
13. Altın Saat	141
14. Ev Tekin Değildi	147
15. Rakı Şarap Sevdamız	157
16. Bir Düğün ve Aşk 1925'lerde	165
17. Ankara Güler-Ağlamaz	175
18. Sahil Sitesi	193

*Bu dünyadan biz de bir gün gideriz
Sürün geldik ey dost sürün gideriz
Her güzelden ayrı bir vurgun yesek
Töbe tutmaz yine vurgun gideriz.*

Ayhan HÜNALP

Başlarken

Ocak 1992

"Ordan Burdan... Altmış Yılın Ardından." Bu başlığa kuşkusuz annem onaylamayacak, hem kendimi, hem de onu yaşlandırdığımı ileri sürecek. Haklı. Ama coşkuyla kutladığımız "Cumhuriyetin Onuncu Yılı"ndan, 1934 Edirne Olayları'ndan, 1935-36 İtalya-Habeşistan Savaşı sürerken Kuledibi'nde biz çocukların söylediği tekerlemeden söz ettiğim an hesap tamam...

Neden bilmem küçük yaşta başımdan geçmiş, kulağıma çalınmış bazı olaylar, anlamaz sanıp önümde çekinmeden büyükler arası geçen sohbetler tartışmalar aklıma geldikçe, kimi zaman hoş bir nostaljik hava duyumsar, kimi zaman da yadırgar irdelerken, hoşgörülü olamayıp öfkeli olduğum bile olur...

Lütfen kaç doğumlu olduğumu sorup beni güç durumda bırakmayın. Ne yanıtlamam gerektiğini bu yaşa geldim gene de bilmem. 1926 mı? Yoksa 1927 mi demeliyim? Gerçeği, salt gerçeği, bana göre gerçek olanı yazacağıma göre, 16 Aralık 1926'da İstanbul'da doğdum. Bir Yahudi ailesine bir kızın katılması o yıllarda mutlandırmıydı? Bugünkü deyimle, orta direktense... Ama gene de ben talihliydim; ailemin ilk çocuğuydum. Gelen giden konu komşu, hısım akraba: "İlk çocuk kız olursa eve bereket getirir refah belirtisidir,

Müslümanlar bunu çok uğurlu sayar" sözleriyle kuşkusuz annemi babamı rahatlatmadan da öte umutlandırmışlardır. Gene de annem önlem almakta yarar vardır diye düşünmüş; kız demek drahoma demektir, drahoma ise yaşla ters orantılıdır. Mazallah ya kısmetim erken açılmazsa. Annem önermiş, babam kabullenmiş kafakağıdıma 16 Ocak 1927 diye kaydettirerek, bir ay küçültüp bana bir yıl kazandırdılar. Haksız mıydılar? *Gelgelelim akli ermeğe başlayıp gerçeği kavradığında namuslu yanı ağır basıp, yıl 1926 diye sağa sola okula muhtara söylediğinde yazdığı işler çatallaştı. 1927 tarihini kabullenmesi zorunlu oldu. Gene de doğum gününü gerçek tarihinde kutlamakla aklanır, günah çıkarmış gibi olurdu.*

Huzursuzluğuma neden bu gizin açıklamasını özellikle başa aldım; bu "Görsel Medya Çağı"nda kitaba zaman mı ayrılır?! Ama kitabı dağıtacağım eş dost büyük bir olasılıkla ilk sayfayı okuyacak ve o zaman: "dedimdi, belliydi, dedi" sözleriyle vurgulaya vurgulaya bir tatlı sohbete dalecekler, bu arada bir aylık gençleşmem ağızdan ağıza katlana katlana yılları aşacak, yeni açıklamalar beklentisi içinde de, kitap okunacak(!) meraklılara anlatılacak söz edilecek...

Evet ne diyorduk, doğduğum yıllarda Yahudi kız evladını az buçuk okutacak, çok ta okutmak istemez koca beğenmez sonra, gene de Fransızca paralaması şart. Tüketici bu ev kızı, hamarat kıymet bilen görecek. Bu arada bir tarafa drahoma için para koyarken yavaştan yavaştan çeyizini düzecek sin. Kızı giydirip kuşatacak ama dışarda çalıştırmayacaksın. Denge de şart evde kapatmak olmaz. Adaların birine yazları taşınıp akşam üstleri vapur iskelesinde görünmesinde büyük yarar var. Alımlı olması, göze batması istenirse de kırıştırması anne baba denetiminde usulunca ve kararınca olmalı. Ahh... Ah! Bütün suç bizim delikanlılarda, gider o davetkar

cilveli -seksi sözcüğü bilinmezdi- Rum kızlarıyla gönül eğlendirmeye başlar, kapana kısılr nikahlar, bizim kızlara gelince de namusla, drahoma arar, yaşı önemser sorar, kurcalar. Otuzlarda kız evlat mı? Bir dert ki sorma gitsin...

Ankara'ya yerleştikten sonra iki kız annesi olmak annem için dert değildi artık. Ankara'da kızlar kıymetliydi. Özellikle yerli Ankaralılar arası nişanlar evlenmeler genç yaşta olurdu... Herkesin birbirini tanıdığından mı ne, drahoma problem olmazdı. Geline Türk usulü nişanda, düğünde takılar takılır. Kayınvalide Anadolu kadını gibi gelinini benimser ilişkiler daha bir içtenlikli olurdu. Annem, "Ankara kızları çok şanslısınız" sesinde gıpta ve küçümsemeyle söylerdi. Ortaokula devam eden bitirebilen az olurdu. Ee ilk isteyene kız verilmeli, reddedilmemeli. Sık sık dile getirilen öyle bir yerleşmiş inanç vardı bizim toplumda...

Cemaat sözcüğünden hoşlanmam... Toplum sözcüğünü tercih eder kullanırım... İstanbul kökenli, bir zamanlar gündeliğe dikişe giden -Atatürk zamanında köşke dikişe giderdi- saygın bir hanım o günlerde gözde bir talip sayılan oğluna beni isteyip te annem, "daha okulda, okuyacak" benzeri sözlerle reddedince hanım: "Ne yani okutup okutup öğretmen mi yapacaksın? O zaman da ne kız koca beğenir ne de isteyen çıkar köşede kalır." Hanımın dediklerinde gerçek payı büyük; Musevi Lisesi'nde okuyan yaşlıtlarım anımsayacaklar öğretmenlerin çoğu kocamış bekar kızlardı: Mlle. Alalu, Behar Kardeşler, Mlle Matalon vb.

Annem babam okumamı, liseyi bitirmemi istiyorlardı ama üniversite uykularını kaçırıyordu... Annem "todo kon karar" der denge gözetirdi. Örneğin: Savaş süresince nasıl olmuşsa Amerika'dan babama, acentaya gelebilen bir iki araba içinde reklam, hediye olarak bir çift tenis raketiyle te-

nis topları çıkmıştı. Okulumuzda tenis kortu vardı bazı bazı öğretmenler oynardı raket ve top sahibi olduğuma göre tenis öğrenebilir oynayabilirdim. Gelgelelim annem, babama karşı çıkmıştı: "Kocasıyla tenis mi oynayacak?! Bir tenis eksik, sonra bu kıza gel de koca beğendir."

Müslüman ailelerini erkek evlat kadar mutlandırmasa da, içtenlikle "Kız olsun eli ayağı düzgün olsun" deyip hoşgörüy-le karşılanan kız bebeler düşündürür müydü anneyi babayı, aile büyüklerini?

1926 yılındayız. Şubat ayında yeni "Medeni Kanun" Büyük Millet Meclisi'nce kabul edildi, yürürlüğe girdi. Cumhuriyet iyi hoş da kadınlara çok hak hukuk tanıyor... Kız kısmısına baba, karı kısmısına koca karışır... Akli kısa saçı uzun, gözü açılmadan baş göz etmek şart... Bunun yaşı yasası mı olurmuş... Yaşıtım, askerlik arkadaşım Kayserili Hatçe'nin muhterem büyük babası bu düşünceler içinde tedirgin, önlemlerini almış, Hatçe doğduğu günlerde dört yaşında olduğunu gösteren bir nüfus kağıdı çıkarıverip rahat etmiş... "Ne bileceğin, bir bakarsın kızlar yirmi yaşından küçük evlenemez diye bir kanun çıkar mı çıkar, kız evde kalır iyisi mi kafa kağıdında, kütükte büyüt gitsin" gibi sözlerle oğlunu susturmuş...

Askerlik süresince doğum tarihi sorulduğunda, okunduğunda ben tedirgin duraksarken, onun boynuna kadar kızarmış yüzünü öfkeli duruşunu bugün bile "Haticce" adı geçtiğinde görür gibi olurum. Askerlik arkadaşı deyip durdum. Yanlışlık yok ama; Askerlik Kursu arkadaşı demek daha doğru olur. 1947'de Genel Kurmay Başkanlığı Üniversite'ye devam eden kız öğrencilere bir askeri kurs zorunluluğu getirmişti. II. Dünya Savaşı sürerken değil de bitişinden iki yıl sonra kadınları bile askeri eğitimden geçirecek, gerektiğinde ordu-

da aktif hizmette vazifelendirebilecek durumda hazırlamaya neden gerek duyulmuştu!? Savaş süresince kadın kesiminin biz kız talebelerin, orduyla ilgimiz yardımımız yün örmekten ileri gitmemişti. Okulumuza kaba boz renkte yün gönderirler bizler de evde, teneffüste, soğuk yörelere Doğu'ya, uygun, asker başlığı, eldiven, çorap örerdik o kadar. Savaş bitmiş diye sevinirken, bu kez savaşa girmemiş olan ülkemiz, soğuk sinir savaşı içinde buldu kendini. Rusya hem Möntreux Antlaşması'nın hem de doğudaki hudutların lehine değiştirilmesini istiyordu.

Rusya'nın yayılma politikasını Amerika ve İngiltere ilkin kavrayamamıştı. Savaş'a geç girmiş, demokrasiye geçmemiş, "milli şef" sözcüğünün duçe ve führer'i çağrıştıran Türkiye için silah arkadaşlarıyla bozuşacak değillerdi. Ama 1947'de çok şey değişmişti; ülkemiz çok partili döneme geçmiş, Rusya'nın dünyada birinci süper devlet olma yolunu engellemeye yönelik, bizleri rahatlatan Mayıs 1947'de "Truman Doktrini" kabul edilmişti. Bu askeri kurs; kanımca, Türk kadınının geri hizmette değil orduda da aktif yer alabileceğini gösterirken modern ve güçlü bir Türkiye imajı vermeyi amaçlıyordu. Basın da resim ve yazılarla destekliyor yayıyordu.

Ankara'da kurslar uçaksavar, radar, muhabere bölümlerine ayrılmıştı. Lisede aynı sırayı paylaşmış hukukta beraberliği sürdürdüğümüz M...le aynı yere düşmek amacıyla kentnin nerdeyse dışında yürüyerek gittiğimiz G.K'nın kayıt bürosu ricamızı kabul etmişken onu radara, beni de uçaksavara ayırmışlardı. Sabahları Kızılay'dan kalkan üstü tenteli askeri kamyonlara arkadan küçük bir tahta merdivenden çıkar, Çankaya sırtlarında bozkır görünümlü bir düzlükte konuşturılmış II. Alay'a katılır akşam üstü aynı araçlarla dönerdik. Boz kalın ketenimsi tulum üniformalarımız küçük kep

şapkalarımız vardı. Postal vermemişlerdi. Üniformayı evde giyer öyle yola çıkardık.

Üstü sazlar, kuru dallarla örtölmüş bir çardakta hem öğle yemeğimizi yer hem de bazı bazı teorik ders görürdük. Karavana bol ve lezzetliydi. Yakınıımızdaki başka bir askeri birlikten de yemek geldiğı olur, çeşit çoğalırdı. Pratik dersten, açık havadan mı kaynaklanırdı bilemem iştahla oturur yerdim. Bulgurun taşından, hoşafın sapından şikayet edip hava atanlar, mızımızlananlar olduğunu sezinleyen Yüzbaşımız bizlere mutfağı gezdirmiş, "ayıklayan asker yiyen de asker dikkat etseler ya" demeye getirirken, kuşkusuz mutfaktakiler şikayetimizi yersiz bulmuş şaşırmışlardı.

Hatçe'yle kırk milimetrelik bir uçaksavar topunda nişancıyız. Ben bildirilen, uzaktan seçtiğim uçağı düşürmek üzere toptan fırlatılacak merminin hedefine varışına kadar uçağın alabileceğı yolu tanjantlı kotajantlı bugün aklımın ermediğı hesaplar sonucu bulur topu çevirirken Hatçe de yükseklik üstüne işlem yapmakta ikimizin sayesinde düşman uçağı tam isabet yere çakılmakta. Zafer... Şaka bir yana tüm bir ay sıkı kurs gördük ciddiyetle eğitildik. Altı aylık Acemi Erat'ın Sincanköy'de atış manevralarını izlemeye götürdüklerinde, "bizler daha iyi nişan alırız" iddiasıyla üstlerimize yalvar yalvar olduysak da inandıramadık havada bir uçağın kuyruğundan uzanan çubuğa bağılı manş denilen hedef balona ateş etmemize izin vermediler. Atış alanı çevresinde, Ankara'da M.S.'da kurs gören tüm talebeler, askerler büyük bir kalabalık oluşturyorduk. Atış sonrası, yarışma birincileri açıklandıktan sonra misafirler ağırlanırken, kepçe elde koca yoğurt tenekeleri, patlıcan kızartma, pilav tencereleriyle askerler, dolaşarak yemek dağıtmışlardı. Hava sıcak güneş tepemizdeydi ama yer çimen etraf ağaçlıklıydı, piknik yapar gibiydik,

hoşnuttuk, mutluyduk.

Gene de uçak sefamız daha bir başka olmuştu. Anlı şanlı C 12 Dakota'larla yarım saati aşan Ankara merkez büyük bir tur atmış havadan görünüm kadar uçuş ve bir askeri uçağın içi konusunda bilgilenmiştik. Çoğumuz ilk olarak uçağa biniyorduk uçağımız kaç bin metrede uçuyordu bilemeyeceğim ama bizler sevincin, heyecanın, coşkunun doruğundaydık.

O yıllarda Ankara'ya Yedek Subaylığın ilk devresi için yalnız yüksek tahsilli Yahudi gençleri gelirdi. Lise mezunu azınlıklara subaylık hakkı tanınmadığı gibi topçu sınıfına azınlıklar seçilmezdi. Aile toplantılarında bizimkilerden bir subaya rastlayıp ta benim topçuluğum sözkonusu olduğunda kimi şaşar kimi inanmazdı. Müttefiklerin II. Dünya Savaşı'nda kullandıkları, mekanizmasını gizli tuttukları, hava akınlarında savunmada mucizeler yaratmış 40 milimetrelük uçaksavardı topumuz!

Kurs bitiminden bir yıl kadar sonra Ankara Orduevi'nde törenle MS Hava Savunma Genel K. Korgeneral'ın imza ettiği bir "Kurs Belgesi" sunmuşlardı. Birkaç aylık evliydim biraz aşerdiğimden zengin ziyafet sofrasına yanaşamamıştım... Bu belgeden başka hüviyet cüzdanımda erkeklere özgü "Muvazzaflık Devrine Ait Sütun" başlıklı sayfada Alay Kumandanımız Albay Rıfat Erdeniz imzasıyla HF. ucs. 40m/m nişancı olduğumuz yazılmış. Otel resepsyonlarında bu askeri sayfaya şaşırın bazen de aval aval bana bakan kayıt memurları beni için için güldürürdü. Yeni kafa kağıdı yoksun etti beni bu zevkten...

Bizim bölümde hukuk talebeleri kadar konservatuar talebeleri de vardı. Günümüzün ünlü tiyatro sanatçıları, Yıldız Kenter, Handan Uran Ertuğrul da aramızdaydı. Canlı seven Handan Uran, öğle paydosunda, saman döşekler serili

ranzalarda oturmuş veya uzanmış dinlenirken sıcak sesiyle bizlere bir müzik ziyafeti çekirdi. Beethoven'ın dokuzuncu senfonisinden, Shubert vb. bestekarlardan pek çok parçayı ondan belledim. Son zamanlara kadar bazen mırıldandığım bazen de coşup kendime göre enstantane bir aranjmanla(!) detone sesimle bu parçalardan oluşmuş şan resitallerimin kim bilir nasıl konu komşunun kulaklarını tırmalamıştır. Söz ettiğime göre bağışlamalarını dilemek de şart oluyor...

Öğle saatlerinde bizim barakaya, o civarlarda oturması gereken ufak tefek yumuk gözlü Faize adında bir konservatuar talebesi de gelir katılırdı. Günümüzde Moda Dünyası'nda ünlüdür, "Faize Sevim Moda Evi." D.T. sanatkarlarından olduğu baş rolde bile sahneye çıktığı sanat çevreleri bile unutmuş gibidir.

Piyano, keman vb. enstrümanları çalanlar kendilerini daha bir ayrıcalıklı görür topa mermi taşır veya temizlerken ellerini incitmekten korkar: "Paşa bir bilse dünyada bırakmaz" benzeri sözlerle yakınırlardı. İsmet Paşa'nın kültüre, sanata, klasik müziğe verdiği önemi, sevgisini bildiğimizden, Ankara'da yakından tanık olduğumuzdan, tutumlarını onaylarsak da gerçekleri yansıttıklarını yadsıyamazdık.

O günlerde İstanbul, önemli bir açılışa hazırlanıyordu. Bir yıl önce temeli atılan Açık Hava Tiyatrosu Eylül'ün ilk haftasında gösterime açılacaktı. II. Dünya Savaşı'na girmeseysek de memleket çapında yokluklar yaşamış, etkilenmiştik. Yapılması gereken bunca iş arasında sanat önemseniyor 4.000 kişilik bir tiyatro yaptırılıyor ve bir yılda bitirilebiliyor! Mali portresini çok bulanlar gereksiz, diyenler olsa da Devlet Başkanı: İsmet Paşa...

Maliyetini merak edenlere ekleyeyim: 500.000.-TL., Yıl: 1947.

Topların kullanımını bizlere öğreten subaylar, Filistin'de İngiliz Ordusu'nda yeni eğitimden dönmüşlerdi. Hepsi de çakı gibi delikanlılardı. Hayret. O yakışıklı subaylarla bizlerden biri arasında bir flört, bir aşk yaşanmamıştı...

Anıları tazelemek istercesine o günlerden kalan resimlere bir iki gazeteye bakıyorum. 29 Temmuz 1947 tarihli Ankara'da yayınlanan ünlü "Ulus" gazetesinin baş sayfasında alt alta üç koca resim son sekizinci sayfaya tümüyle bizim Askerlik Kampı'nda çekilmişlere ayrılmış. Sağ baştaki ilk resimde yan nişangahçı koltuğuna oturmuş bendeniz ciddi düşünceli görünüyor! Atış üstüne hesap yaptığım bir anda çekilmiş olmalı... Kamp üstüne bu kadar resim, yazı! Gündemde ilginç konu mu yoktu!? Baş sayfaya dönüyorum, bizim resimlerin hemen altında kalın harflerle yazılmış bir başlık altında kısacık iki yazı. İlki Kudüs kaynaklı: "İrgun'a mensup üç kişi yarın sabah idam edilecektir." İkincisi Marsilya'dan: "Exodus 47 vapuruyla İsrail'in Hayfa Limanı'na gelen 4.500 Yahudi göçmene iniş izini vermeyen İngilizler Marsilya'ya geri götürmüşler karaya çıkarabilme Avrupa içerlerine sürme uğraşı veriyorlar. Savaş bitmiş. Altı milyonu kurban etmiş Naziler, dostumuz İngilizler bir vapur dolusu halkı perişan etmiş, arada sırada üç dört Yahudi'yi tedhişçi deyip asmış o da haber mi baş sayfaya konacak!

Birinci sayfada başyazı Nihat Erimin. Komünistler dediği Rusya üstüne dikkati çekiyor okurun. Tabii ki en önemli en baştaki haber:

"Cumhurbaşkanı ve sayın Bayan İnönü İstanbul'u şereflendirmişler." "Şereflendirmişler" sözcüğüne takılıyorum bir süre... Ne çok şey değişmiş, o günden bugüne!

Bu askeri kurs yaşamımın bir dönüm noktasına rastlamıştı. Evlilikle sonuçlanmak üzere olan bir ilişkiyi, kendimce ye-

rinde bir kararla bozduğumun ertesinde değişik bir ortamda başlayan bu eğitim süresince, yaşamımın son dönümü silinip gitmiş, eski benliğimi bulmuş, bağımsızlık renkli hayal dünyama kavuşturmuştu. Kararımı davranışımı ailem onaylamış, çevremdeki, eş dost, arkadaş da yadırgamamıştı.

Gelgelelim İstanbul'da hısımlar akraba, Ankara'dakilerin aksine benim nişanı bozma işine akıl erdirememiş, şaşmakla da kalmayarak babama da söylenmişlerdi. Öyle ya, drahoması günün İstanbul piyasasına göre düşük Ankara'da büyümüş bir kız İstanbullu iyi aileden bir gence nasıl: "ayrılalım ikimiz için de daha hayırlı olur" der, sokak ortasında parmağından nişan yüzüğünü çıkarır verir!

Bu olay bindokuzyüze yıllere doğru İstanbulluların gözünde biz kızların kıymet-i hakikiye ve kıymet-i itibariyelerini yansıtır drahomaya endeksler mi?! Drahome geleneğimizi hiçbir zaman onaylamadım. Bence nişanlılar, maddi durumlarının bilinci içinde düğün tarihini tespit etmeli tüm zorlukları da üstlenmeli. İki tarafın ailesi de pazarlıksız, gönülleri-ne göre çocuklarına maddi yardımda bulunmalıdırlar. Çiftin elele aşama aşama varacakları her doruk her mutluluk beraberliklerini pekiştirecek sevgiyi artıracak bir harç gibi gelir... Günümüz koşulları ve değişen değerler açısından gerçekçilikten uzak fazla romantik bulabilirsiniz.

Eşim, askerlik kursunun bitiminden bir ay sonra babamla görüşme isteğini telefonda bildirdiğinde iş konuşması beklentisi içinde, babam o tarafa yolu düştüğünden uğrayıvermişti. Eşim, bir izdivaç talebinde söylenen klasik cümleyle bana talip olunca babam, şaşırmıştı, aşırı duygusaldı "sorayım" deyip tek bir sözcük eklemeyen çıkmıştı dükkandan. İmtihanlara hazırlanıyordum; ne devam etmiş ne de imtihanlara girmiştik ikinci yıldır son şansımıydı. Babam imtihan-

lar sonuçlanana kadar beni haberdar etmek istemiyordu. Annem karşı geliyordu. Tartıştıkları bir gece annemin kuşkusuz isteyerek sesini yükselttiğinde iş ortaya çıktı. Tipik bir Yahudi kız annesiydi annem; ilk nişanı bozduktan bir kaç gün sonrası iyi niyetli bir ahabamızın bana uygun bulduğu bir genci teklif ettiğinde sert çıkışım, onu ürkütmüştü, bu kendini beğenmiş okuma meraklısı kız -bendeniz- bu kafayla bu gidişle, kız kardeşinin kısmetine de engel olabilirdi. Şimdi de bir haftadır talip yanıtlanmamıştı olumsuzluk sayılacaktı... Annem bu tür endişeler sergileye dursun babam, olduğundan daha bir paralı varlıklı sanıldığı kadar, damat adayının İstanbullu oluşu drahoma açısından düşündürüyor tahsile devam edemeyeceğimden de üzülyordu. Annem: "uygun biri gidip verebileceğimizi söylesin" derken ben: "Tek bir kuruş vaatetmeyin, vermeyin, para isteseydi araya adam koyardı" diye ısrarla söylesem de tepinsem de inandıramıyor, ayıplanıyordum.

Tanışıklılıkları yıllar öncesine giderdi. Kız Musevi Lisesi'nin üçüncü sınıfında okurken kuzininin arkadaşı olan genç, oniki sınıflı bu okuldan mezun oluyordu. Bazılarının sandığı gibi aralarında bir flört olayı geçmemişti. Birbirlerine duyarlı ilgilediler o kadar.. Erkek yaratılıştan iltifata meraklı olsa da kız aşırı ciddi, keser konuşturmazdı. Gene de eş dost olağan bir şeymiş gibi nişanlanmalarını beklerken adam, İstanbul'a gidip uzun bir süre kalınca olanlar olmuştu. Ama artık dönmüştü, kız nişanı bozmuş kimseyle bağlantısı yoktu, bir doğa yasası gibi yaşamları birlikteliğe dönüşecekti. Biri reddedilmeyi beklemiyor, öteki de drahomayı önemsemiyor engel saymıyor babasını kayırıyordu.. Hayret! İkisinde de bu güven nerden kaynaklanıyordu!

Bizimkiler akrabadan biriyle üçbin lira drahoma verebile-

ceklerini iletince eşim, karlı çıkmıştı... 1948'de Ankara'da kiralık ev zor bulunuyordu. Bin lira hava parası vererek genişçe ama kalorifersiz bir daire bulmamız bir şanstı... Geriye kalan iki bin lirayla normal bir yatak odası alındığını saysak işte drahomam. Paranın o günkü değerini düşündüğümde doğru yanlış toplumumuzda çalkalanan bir aşk dedikodusu gelir aklıma: dışarlardan gelmiş bir Ankaralı hanımla evli, kabadayı tipli memur bir Yahudi Bey, akrabadan evli bir hanıma her nasılsa tutulmuş karşısına geçip "işte bir lacivert, İstanbul'a kaçalım" teklifinde bulunmuşmuş... Lacivert dediği; şimdilerde en küçük mangır saydığımız beşyüz liraydı, anlı şanlı "lacivert" diye anılırdı beşyüz lira...

Ordan burdan dedik başladık, laf lafı açtı askerlikten evliliğe atladık.

Nişanlandığımızdan altı ay sonra evlendik. Bu bir rekor sayılabilirdi Yahudilerde. Edirneli dünürlerim gibi askerlik şu bu derken dört sene nişanlı kalanlar da olurdu.

Yıl 1948 olaylı bir seçimden iki yıl geçmiş iç politika hareketli. Millet değişiklik beklentisinde Demokrat Parti'yi tutuyor. Bizim toplum da öyle...

Yaşlı vali emeklisi babamın arkadaşı komşumuz, halkın bu coşkusu bekletisini eleştirip: "Tok Mehmet gidecek aç Mehmet gelecek" deyip geleceği karartırken, hanımı durumundan şikayetçi "bizim bey gibi vali emeklileri, emsalleri hep bahçeli müstakil evlerde oturuyor bizler de kirayla apartman dairesinde." Evet ellilere kadar Ankara'da Yenışehir'in büyük bir bölümü bahçe içinde iki katlı evlerden oluşurdu... Babaları yüksek bürokrat, bakan olan okul arkadaşlarım hep öyle evlerde otururdu. Komşumuz "arapalık" diye adlandırılan bankanın birine Meclis İdare Azası olarak vazifelendirilip ek bir aylığa, eşraftan olduğu Mardin'deki mülk-

lerden az çok ek bir geliri olmasaydı Atatürk Bulvarı'ndaki büyük dairede de oturamazdı.

Okul arkadaşlarımdan ikisi benden önce evlenmişti. İkisi de güzeldi tanınmış aile kızlarıydı, talipleri çoktu, drahoma dertleri de yoktu bu acele niyeydi. B. İstanbul'da evlenmişti, uzakta oluşundan etkilememiştir ama S. ise biz arkadaşlarını heyecanlandırmıştı. Ankara'da o yıllarda liseden sonra üniversiteye kaydolunmak devam eder görünmek şarttı. Koca bekler gibi evde oturmak hoş karşılanmazdı. Lise diplomasını alan Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ne kaydolurdu. S...de üniversitedeydi. Ailesi benimkiler gibi yüksek tahsil yapmasına karşı çekimser kalmış olamazlardı. Yaşlandıkça daha mı mantıklı oluyor kişi? O günlerde aşk daha mı önemsenirdi?

S... okul yıllarında hemen her yıl iftihara geçen parlak bir talebeydi... Bugün de kültürlü, mantıklı gerçek bir aydın kişidir. Üniversite diploması fazla bir şey mi katacaktı? Geçenlerde bir özel TV kanalında S'nin profesör olan kızı annesinden "ev hanımı" diye söz ettiğinde içim cız etti... "Yaşam boyu üzüntüsünü yaşadığım özlemini duyumsadığım üniversite diplomasının önemi daha bir boyutlandı... Evet bilgi yarışmalarında, ben gibileri bazı bazı ilkokul talebeleri karşısında kendimizi cahil bulduğumuz olursa da, üniversite mezunları karşısında da bilge kişi allame bulduğumuz da olur.

S. benden birkaç ay önce gelecek vaadeden koyu Halk Partili hısımdan akrabadan, Ankara ilçelerinden bir genç kaymakamla nişanlanmış bir ay geçmeden de evlenmiş Amerika'ya tahsile gitmişlerdi. Baba Yargıtay başkanı, dayı İçişleri Bakanı gene de evde aile arası sade bir düğünle dünya evine girmişlerdi. İlk evlenen bizler yıllardan beri tanıdığımız kişilere varmıştık. Rastlantı mıydı? Tanıdırlığın verdiği rahatlıktan mı kaynaklanmıştı.

Bizim evde telefon yoktu. Ne ben ne de kardeşim ailemizden böyle bir istekte bulunmamıştık. Oysa bütün okul arkadaşlarımızın evinde vardı(1)... O yıllarda sınıf farkı biz genç kuşağı günümüz kadar etkilemez eldekilerle yetinir, kompleks sözcüğü bilinmezdi. Arkadaşlarımın bir bölümü İstanbul'dan ısmarlama ayakkabı giyer üst başına dikkat ederken ben gibileri bazen de, Savaş Ekonomisi'nin zorunlu yeniliği İki Renkli Modası'nı izlerdik. Annemin dikiş bilirliği sayesinde renkleri uyuşan iki eski elbiseden zevkli bir yeni çıkardı ortaya. Bazen de örnek alınacak kadar beğenilen değişik ve güzel olurdu. İlk baloya annemin antika eski dantellerden diktığı bir bluz, S.den de tafta ebru gran kloş bir etek, Hacıbey'in büyük kızı H. hanımın da lame pabuçları ayağımda, memnun mutlu şıklığımdan emin gitmiştim.

Ordan burdan dedim başladım askerlikte noktalayacakken, nişanlar, düğünler girdi araya daldan dala atladım... Askerlikte geçmiş bir tek ay, altmışını aşmış yetmişe giden yaşam süremi kaçta kaçdır ki? O günler anılar nasıl oldu en başta yer aldılar... Kişiliğime nasıl yansıyor etkilediler?! Bir uçaksavarda nişancıydım. Ve bir topta nişancı olmak demek; topun koltuklarından birine sahip ona kurulabilirsiniz demek. O koltuk soğuk sert demirden de olsa gene de bir koltuktur ve beş kişinin kullandığı uçaksavarda sadece iki tane vardır... Bu da sahiplerini ayrıcalıklı üstün mü kılar... Koltuğa kurulan sevdasına tutulan kuşkusuz öyle duyumsar.

Yıllar sonra "Tiyatro" başlıklı şiirimi yazdığımda yüksekte kalan o topun koltuğunda oturmanın gururunu mutluluğunu mu anımsadım, gücü mü düşündürdü ürpertti, esin kaynağı oldu...

"Kurulunca bir numaralı koltuğa/diye başlamış, Korunç./Ne de merhametsiz olabiliyormuş/Karıncayı incitme-

yen kişi/Bir koltukta bulunca kendisini.../... diye noktalamıştıım... Değerli şair arkadaşım, Nesim Eskin Eşkenazi, yşzş aşan şiir arasından seğerek İbranice'ye çevirdiği "Aprion" sanat dergisinde yayınlattığı ilk iki şiirimden biri "Tiyatro" neden bu şiir? Sormak varmış.

(1) T.E.D. Ankara Koleji'nde ben ve kardeşimden başka Yahudi talebe yoktu.

*Kim kimin anlayabilir
Duygularını, düşüncelerini
Kim kimin bilebilir
Hayatını?*

Cavidan TÜMERKAN

Sirkeci'de Bir Dram: Berta

Berta dedim başladım, adını değiştirmeye gerek görmedim; kim tanıyor anımsıyor ki onu? Ya ben? Kaç kez gördüm ki? Öyle oturmuş yazıyorum. Hèm ben o zaman ilkokulun ikinci veya üçüncü sınıfında okuyan bir çocuktum. Elli küsur yıl geçti aradan... Neden gelir ki zaman zaman aklıma!... Duru beyaz teninin daha bir kara ettiği gözleriyle neden bakar ki bana!? Mezarında kemikleri bile un ufağı olmuşken nasıl dikilir karşıma? Aman Allah, bir ölünün ardından böyle nasıl duygusuz ve kaba olabiliyorum ben!

Berta, balıketinde orta boylu, yuvarlakları davetkar, erkeklere iç geçirten takılma meraklısı kabadayılara "yavruu yemee de yanında yat" dedirten güzellerden olmalıydı. Yoksa ben mi onu böyle anımsamak istiyorum... Dolgun göğüslerine takılan bakışlardan rahatsız olur, tahta göğüslü mü olmak isterdi? hoşuna mı giderdi? yüzüne bakıyorum, bakıyorum; huzursuz olurdu kanısına varıyorum. Öylesine ciddi duruyor karşımda. Yoksa üzgün mü?

Kuşkusuz Trakya'nın bir yerindendi, belki de Bulgaristan veya Yunanistan göçmeniydi, o semtte hep onlar otururdu. Sirkeci'yi, İstanbul bellemişlerdi. Tren orda durur, yolcu otobüsleri de istasyonun hemen arkasındaki sokağı kalkış varış yeri olarak kullanırlardı. O sokakta oturan Bienvenuta

teyzemin hemen kapısının önünde duran kalkan otobüsleri izlemek beni pek eğlendirirdi. Varış kalkış saatlerinde teyzem de pencereye gelir bir göz atardı. Yolcular arasında tanıştan akrabadan birini gördüğünde hal hatır sormakla kalmaz bir yorgunluk kahvesi içmeye de kuşkusuz davet ederdi. Mangalda kaynatılan o kahveleri hiç unutamam; nasılsa ateşe küle damlayan kahvenin yaydığı mis gibi koku burnumda tütüyor. Bazı bazı kahve pişirirken ocağa dökülse de taşsa da o özlediğim koku yayılmaz.

Hoş, Sirkeci'deki her şeyi severdim oralarda misafir kalmayı da. Bizimkiler bozulur, şaşardı; Galata'da oturmak daha bir üstünlük sayılırdı otuzlu yılların ortalarında. Şair Ziya Paşa ile Büyükhendek Caddesi'nin kesiştiği köşedeki binanın-yerli yerinde duruyor- oldukça büyük bir dairesinde otururduk. Kendime özgü odam bile vardı; hem de balkonlu. Oysa teyzemlerde kaldığımda üç kuzenime ayrılan odada, yaşıtım kuzenim Eti'yle aynı yatağı paylaşırdık. Durma kıkır kıkır güler, kudurur yatağın altını üstüne getirir şakacıktan büyük kuzenim azarlar teyzem duymamazlığa, görmemezliğe gelirdi...

Mal mülkü geride bırakıp Bulgaristan'dan neden gelmişlerdi?! Büyük teyzelerimin ikisi de oldukça varlıklı sayılırdı. Hele bir tanesi Çiprutlar İstanbul'da semt gibi bir sokak, adlarıyla tanıtılacak kadar zengindiler. Teyzemleri Tren İstasyonu'..un ara sokağına düşen günümüzde de görülebilen taştan yapılmış bahçe içindeki eve yerleştirmişlerdi. Kuşkusuz enişteme de iş sağlamışlardı. İhracat ithalattan başka istasyondaki çok lüks bir lokantayı ve büfeleri işletirdi Çiprutlar. Sonra iflas... kim bilir kaç ailenin geçim işi sarsılmıştı... Bahçe içinde kendilerine özgü taş evden çıkıp taşınmışlardı her katta birilerin oturduğu bu yere. O zaman ki iflaslar gerçek

iflâslardı, piyano da karyola da giderdi... gitmişti...

Teyzem de eniştem de sakın sessiz insanlardı. Teyzemin yüzünde huzur verici insanı rahatlatıcı bir güzellik, mutluluk verirdi, ciddi dursa da... Eniştemin insanı şaşırtan nadir görülen renk ve uzun kirpiklerle çevrili gözlerinde bir bezginlik bir yorgunluk olmalıydı... Büyük kuzenimde aynı gözler cıvı cıvı ümit doluydu... Güzel olmanın beğenilmenin kurduğu hayal dünyası mı yansırdı? Çocuktum işte... ve dünyam daha bir pembeleşirdi aralarında... Dolaylı söylenmiş unutamadığım bazı sözlerin ekonomik nedenlerden kaynaklandığını yıllar sonra kavradım. Örneğin: Sabah kahvaltısında ekmekten çok peynir yenilirse -benim yaptığım gibi- midede kurtçuklar oluşmuş.

Berta, teyzemlerin üzülererek söz ettikleri, tavanları daha bir basık girişte oturan komşuları olurdu. En üst katta oturan teyzemlere girip çıkarken onları görmek olağandı her katta ayrı bir ailenin oturduğu o evde. İyi komşuluktan da öte bir ilişki içinde yaşarlardı. Sirkeci'de birisini ziyarete gittiniz mi, her katta karşılanır, hal hatır sorulur, buyur edilir-diniz. Oysa oturduğumuz apartmanda bir tek karşı dairede oturanlarla içli dışlıydık.

Geriye baktığımda günü gününe yaşayan, gencecik kızların bile ömür törpüsü çorap, triko, mendil, atölyelerinde çalışan o insanların daha bir sevecen hoşgörölü olduğunu düşünüyorum aralarında kalmak isteğimi ona bağlıyorum.

Berta öksüz olduğundan ağabeyiyle beraber otururdu. O ağabeyi de herkes tanımazsa da bilirdi; yedi çocuk babası bir şoför... Yahudi olan belki de tek şoför. Saz benizli, ince uzun, karnı her zaman şiş karısı İda'ya her rastladığımda bir bebese kucakta iki küçüğü eteğine tutunmuş bir dördüncüsüyle uğraşırken görürdüm. Kuşkusuz Berta bir fabrikada

çalışırdı. Sürekli çalışabilir miydi! Örneğin yengesinin lohusa günleri? Üçüncü bir kadına rastlamadığıma göre olanaksızdı. Koca bulma şansı da azdı. Drahomasız kızı kim ister! O zamanlarda anneler oğullarını öyle çulsuz kızlara kaptırmazlar, oğul yalvar yakar olsa da diretirler, "Sana da Taled atmam" gibi tehditler de bile bulunurlardı...

Teyzemlerde kaldığım bir gece gün ağarırken Eti'yle ben uyanık bulduk kendimizi. Büyük kuzenlerim de yataklarında yoktu. Kapı altından ışık süzülüyor konuşmalar, inen çıkanların merdiven gıcirtısı duyuluyordu. Yarı uykulu kalkıp içerki odaya geçtiğimizde de fazla bir şey anladığımızı sanmıyorum; Berta yoktu. Kaçırılmış... Berta'yı bir şoför kaçırmış. Kuzenim bilmem neden kızgınlıkla ortaya atılıyor, "bohçasını, çeyizini toplamış" deyip duruyor teyzemlere nedense karşı çıkıyordu. Düşünüyorum da anlamamız da olanaksızdı; TV yoktu. Dünyanın sekizinci harikası komşuların bizlere dinlemeğe geldiği bol parazitli radyomuzda "Temsil Saati" yoktu, roman okumamıştık bizimkilerin aşırı temaşa sevgisi yüzünden yaşıma göre çok filim ve tiyatro seyretmiştim; Anneciğim ilk sesli filime "cine parlant" beni kucağında tutarak biberonla avutarak seyrettirmeye götürmüş, gel gelelim bendeniz "inga, ingu" aryama başlayınca... Oysa şimdi ilk sesli filimi seyrettiğimde deyip, bilgiçlik taslayabilecektim... Fazla bir şey anlamadık mı dedim. Yalan bizler de bütün çocuklar gibi hikmeti bilinmez evcilik, doktorculuk oynardık. Kalorifersiz evlerde kış günü tek bir odada oturur bizleri "bir şey anlamaz" sanan büyüklerimiz de keyiflerince konuşurlardı... Bu huylarından bendeniz minnettaram, pek çok şeyi kafa yormadan olağan olarak belledik öğrendik... Gençliğe atlarken bocalamadık, cahil değildik. Kuzenimle ben olayı konuşurken Berta'yı evin arkasındaki avlumsu bahçede bir

adamlarla gördüğümüzü anımsadık. Berta bizlerden mi çekinmiş kaçışmıştı... Peşi sıra çıkan adamı tanıyamamıştık bir "vedre" evet evet bir vedre olmalıydı. Ne işleri vardı avluda? O an manalı bakışıp gülüşmüş müydük Eti'yle?... Belki... Eeh dedim ya evcilik doktorculuk oynardık. Adamı tanıyan yerini yurdunu bilen yoktu... Bir otobüs şoförüymüş... Trakya'nın bir yerinde oturmuş... son günlerde ortalıkta görünmemişmiş... Berta'yı kuşkusuz memleketine kaçırmıştı... Duyulan, mahalle esnafının bildiği bu kadardı...

Olay biz çocukları tedirgin de öte korkutmuş muydu? Berta kaçırılmıştı çünkü; Çingenelerin kaçırdığı İsrailiko gibi... Yoksa kimsenin tanımadığı yeri yurdu belirsiz bir adamla gitmesi için deli olmalıydı, zırdeli... Eeh ne de olsa "tanımadığınız adamlarla konuşulmaz, verdikleri alınmaz" ve benzeri uyarmaların durma tekrarlandığı yaştan çıkmamış çocuklardık...

Ankara'ya yerleşmiştik. Bu yeni çevrede Berta'yı anımsatacak birşey yoktu. Yaz tatilinde geldiğimiz İstanbul'da da öyle; teyzemler Galata'ya taşınmıştı. Kulenin hemen arkasına düşen bir sokakta bir yüksek apartmanın en üst katında oturuyorlardı; karanlık ürkütücü merdivenlerde ne bir aşına yüze rastlardım ne de selamlaşacak birine... Teyzemlerde büyük değişiklikler olmuştu; kuzenim kardeş kadar yakınım Eti menenjit olup ölmüştü, eniştem de öyle. Eve gelin gelmişti. Gelin iyiydi hoştu, ev yeni baştan döşenmişti ama bana göre değildi; havası değişmiş eski tadı kalmamıştı. Teyzemlere tek başıma konuk geldiğim bir yaz, evlerinde gecelemiyor aynı katta oturan iki yaşlı kız kardeşin evinde geceliyordum. Ankara'da çalışan bizlere de girip çıkan küçük kardeşlerinin yatağını vermişlerdi. Günümüzde apartmanların, yaşam koşullarının yok ettiği sıcak komşuluk ilişkileri yer yer

az da olsa sürdürenler vardı anlaşılan. O daire teyzeminkilerle aynı katta görünse de değışikti; içten merdivenli iki katlıydı. O yıllarda Amerika bir uzak anakaraydı. İngilizce so-kağa yayılmamış "duplex" sözcüğü dilimize yerleşmemişti. Apartmanda tek olan kendine özgü bu dairede yukarı katta büyük bir salon yatak odası olarak kullanılıyordu. Yattığımız yerden duvar boyu uzanan vitrin gibi perdesiz pencerelerden, hem Anadolu Yakası, hem Sarayburnu, orta yerde Kızkulesi bütün görkemiyle görünür, gece bir giz dünyasında dileğinizce gezdirir, gün ağarırken mistik bir havada büyüler onbeşci baharımın penbelliğinde şiir karalatır ölümsüz aşklar düşletirdi.

Bir gece denizde ilerleyen titrek ışıkları onlara eşlik eden yıldızları izlerken, yattıkları yerden sohbet eden kardeşlerin kulağıma çalınan birkaç sözcüğü ilgimi çekti dikkat kesildim. Berta ölmüştü: Yanılmıyordum sözkonusu olan Sirkeci'deki Berta'ydı... Gökyüzünde bir gümüş bulut bir kuyruklu yıldız dönuştü, nazlı nazlı karanlıkta süzülürken pırıl pırıl uzanan kuyruğunda oturmuş Berta'yı görür gibi oldum. Yüzünde erinç, mutluluk, sevilenlere özgü bir pırıltı gözlerinde, gülümsüyor el sallayarak vedalaşırken dünyamızla... Evet, genç ölmüştü; ama büyük bir aşk yaşamıştı: erkeği her şeyi göze alarak onu kaçırmış, Berta da ne çok sevmiş olacak ki; kaçmağa yanaşmıştı... Bu büyük aşkı dünyaya duyurmalı, bir şiirle ölümsüzleştirmeliydim... "Buğday Tarlasında Gelincik" bu şiirime üç şiir kitabımda neden yer vermedim ki?

Anlaşılr inanılır gibi değil; yarım yüzyıla yakın zaman iki kuşak geçti aradan... Evlendiğimde küçük gelin olan, duvakla bütünleşen uzun tülümü arkadan tutmakta zorlanan teyzemin torununu bu yaz otuz yıl bir aradan sonra gördüm. Ailece İtalya'ya yerleşmişlerdi, adı Güler'di buralarda Ro-

za'ya dönüşmüş İtalya'da. Geçmiş merak ediyor sorular yağdırıyordu. Eski resimler bulup çıkardı annem bir yerlerden. Sirkeci'deki evin önünde çekilmiş bir resim. Bir sokak fotoğrafçısı mı yoksa Tramvay Yolu'ndaki Foto Bahar'ın bir resmi mi? Bilemiyoruz... Günümüzde tek bir Yahudi bunu meslek edinmiş ekmeğini kazana dursun, hobby olarak yapan sergiler açan ünü hudutlarımızı aşan ne çok sanatkarlarımız var!

Resimde, orta yerde bir gelin, damatsız, babasının kolunda. Sağında solunda arkada tanıtmakta zorlandığımız aşina kişiler. Teyzemin torunu tek tek soruyor resimde görünenleri. Bildik çıkanlar üstüne daha bir ayrıntıyla anlatmamız için anımsamaya zorlayarak. En kenarda annesinin yanında bir genç kız var resimde; silik duruyor, zaman mı sarartmış? Annesinin yaşıtı olması daha bir merak ettiriyor, "bir komşu kız" yetmiyor... "Berta fakir bir öksüz kızdı, drahomasızdı ümitsizdi bir şoföre kaçmıştı." deyip bitirmiş sanırken, "ya şoför?" diye üsteliyor Roza... "Kırsal kesimden bir Türk genci, ailenin başlık parası verecek, köyden kız alacak, düğün edecek gücü yoktu... Berta'yla anlaşmış kendisine karı, eve gelin getirmişti" deyip konuyu kapatıyorum...

Noktalayamıyorum Berta'yı!... Tamam dediğim anda yeni yeni çözümler çıkıyor ortaya, kurcalıyor aklımı, bunca yıl sonra...

Yarı gece yatakta uzanmış okuyor, uykuyu gözlüyorum. Bir sıkıntı basıyor içime bugüne dek hiç yapmadığım bir şey; televizyonu açıyorum! Mum beyazlığında bir yüz, kapkara iki göz dikiliyor karşıma... Hayret! Bu Berta!... Sırtı ekrana dönük bir erkek, yaklaşırken daha bir yaslanıyor arkasındaki duvara... yabancı, iki el ayasını duvara yapıştırarak tutsak alıyor kızın başını. Bu Berta! Birinci Dünya Savaşı'nın ünlü Al-

man topları Berta gibi gürledi mahmur kafamda. Duvarla şoför arasında kalmış eziliyor Berta. Çaresizlik içinde itekliyor, kurtulmak kaçmak istiyor, sağa sola çevirerek başını debeleniyor, sonra vampir dudaklar nefesini keser boğarken sesini, bedenine bir sıcak dalga mı yayılıyor, büyüleyici... yok ederek her türlü düşünceyi mantığı... o anı yaşamak dişi dişi doya doya yaşamak isteğinden başka her şeyi... Tutkuyla sarılıyor erkeğe, sımsıkı kapatıyor gözkapaklarını... Görmek mi istemiyor dünyayı? Yoksa belli etmekten mi korkuyor, duygularını?

Hayır! Bu kız, Berta olamaz... filmin sonunu görmek istemiyorum.

27 Ocak 1993

"Allah Rahmet Eylesin" diyor vedalaşıyorum Berta'yla...

Müslüman oldu diye değil bu sözlerim. Ölülerini dinlerine göre ayrı ayrı türlerde yadettmeyi kabullenemediğimden... Tek bir Allah'a inanıyorsa kişi ve eşit sayıyorsa tüm insanları neden ölümleri ayırır ki?...

*Bir çocuk olsaydım yeni baştan
Çiğlencükler dağılsaydım çevreme
Eklemek elden gelseydi
Sular gölden
Bir çocuk olsaydım ah, yeni baştan...*

Kanan AKANSU

Bir Kuruşluk Mutluluğum...

Yüz Paralık Dünyam...

Bir kuruş, bir kuruş dediğime bakmayın. Otuzaltı otuzye-dilerde okul zamanı her sabah beş kuruş alırdım; kahvaltı parası. Seçimde zorlanırdım, okul yolumun üstünde olan Mandra'ya mı yoksa börekçiye mi gitmeliydim... Mandra her şeyin taze ve temiz olmasıyla ünlüydü. Tünel'in Beyoğlu çıkış kapısının bir sonraki köşesinde soylu bir ailenin işletimindeydi. Mandra'da özentili bir zarafet ve kibar bir talebe pozunda iki parmak ucunda tutarak küçük lokmacıklarla yiyeceğim yağlı peynirli bir sandviç mi yeğlemeliydim; yoksa Yüksek Kaldırım'ın hemen girişinde her kesimden halkın uğrak yeri, Mevlevihane'nin karşısındaki börekçide, hiç tanımadığım insanlarla aynı masada oturup, bol şeker serpiştirilmiş bir tabak Karaköy Böreği mi? O zamanlar ünlü Karaköy Börekçisi'nden mi kaynaklanmıştı bilemem, ne kol böreği ne de Sarıyer böreği der plastik bilinmez, porselen tabakta yedik. Bazı sabahlar börekçide babamla karşılaştık o zaman değme keyfime hem süt ısmarlar hem de beş kuruşum da cepte kalırdı. Bazen de nasıl olmuşsa fazladan bir kuruşum olur mandrada altı kuruşa havyarlı evet gerçek havyarlı siyah

veya kırmızı havyarlı sandviç alır kendime ziyafet çekerdim. Annemin sabah kalkamayıp bizlere kahvaltı hazırlayamaması ne büyük nimetti...

Eşim hep takılmıştır. Lokantada beğendiğim bir yemeği iştahla keyifle yerken bendenize bakmak hoşuna gidermiş(!) Lezzetli bir yemeği gıcır gıcır kolalı bir örtünün serili çiçekli bir sofrasında yemeği hep sevmişim, elimden geldiğince özen göstermişimdir... Zahmetsiz eziyetsiz değişik bir atmosferde bir lokantada yemek de kuşkusuz özellikle bir ev hanımı için daha zevkli... kusursa kusur... Hem beslenmek yaşamın vazgeçilmez koşulu olduğuna göre moda deyimle küçük bir mutluluğa dönüştürmek yararlı olmaz mı? ———

Annem bir türlü bana sütünü beğendirip içirememiş. "Seni pahalı pahalı mamalarla ithal, malı, İngiliz malı glaxo(!) ve "corn flavour"la büyüttük... te vengatez de mi alma." Sobalı evde yarı gece ünlü Tip-Top gazocağının nazlı alevinde, mama hazırlarken obur ve sabırsız ciyak ciyak bendeniz ev halkını, komşuları uyandıracak, kimisi merak edip kapıya dayanacak kimisi söylenecek kaygısı, anneciğimi canından bezdirmiş... Kuşkusuz komşularla iç içe daire kapısı bulunmayan o evlerde sevgi yardım gördüğünüz kadar gizliniz saklınız da olmaz, ipiniz de pazara anında çıkardı. İngilizce öğrenene dek "corn flour"u dünyanın yedinci harikası, soylu İngiliz bebelerine özgü bir mama sanırdım... En yararlı olan anne sütü yerine "corn flour" mısır ununu yeğlemem bir zeka göstergesi olmasa gerek.

Ankara'ya gitme hazırlıkları sürdüğü o son 1936 yılı bir kuruşluk ekstra bir saltanatım bir dünyam daha vardı. Akşam üstü "gute" dediğimiz bugünkü çay saatinde dört yola bakan apartmanımızın karşısında tezgah kurmuş bizimkilerden gözlemez -öyle derdik gözlemelere- veya çubukta dizil-

miş midyeleri andıran üç bumeloz, -tuzlu lokma- fırında pişmiş küçücük bir dalak, arada bir uğrayan kokoreççiden kokoreç alabilirdiniz. Evde büyük bir kavanozda her zaman ev yapısı -biskoço, bisküvitler- bulunsa da sokaktan alıp yemenin tadı başkaydı. Baharla beraber günlük kuruşların harcamaya yeri de değişirdi.

Ankara'da ne bir apartman ötemizde yazarların buluştukları ünlü Özen Pastanesi'nde, ne de karşımızda daha lüks Kutlu Pastanesi'nde, bir kuruşun veya yüz paranın geçerliliği yoktu. Cici kızlar gibi hem kahvaltımı hem de guteyi evde yapıyordum. Atatürk Bulvarı'nda, okul yolunda tek bir seyyar satıcı göremezdiniz. Oysa İstanbul'daki mahallemizde günün her saatine, mevsimlere, bayramlara göre değişen satıcılar hiç eksik olmazdı. Kimisi gelgeç kimisi de yerleşik gibiydi. Bir tek sakalar, yoğurtçular Müslümandı. Altımızda mahallebici dükkânıyla yetinmez kış sabahları karşı köşede bir yuvarlık tezgah koydurur, salep satardı. Akşamlar bizim bu Yahudi semti daha bir şenlikli olurdu. İlk turşucu görünürdü. Kısa boylu kırmızı yanaklı beyazlar içinde bu turşucudan küçük bir bardak turşu suyu içinde salatalık almasam da merakla önünden geçerdim. Evlendiği günün sabahı hanımı neden onu terketmiş boşamıştı... Tek bir gecelik evlilikten bir kız çocuğu da dünyaya gelmişmiş... Adamı suçlardı, ama neden?! Sorsak susturulur, kavrayamaz, varsayımlar üretemezdik... Günümüzün TV çocukları algılaması kıt karcakil mi bulur bizleri... Hava kararmaya doğru balıkçı dükkanların girişinde karpit lambaların veya mum ışığının aydınlattığı küçük bir cumbayı anımsatan canlı tezgahların arkasında oturmuş lakerdacılar mekan tutardı. O yıllarda lakerda uskumru, gupez evlerde yapılırdı ama likorno, çiroz, ringa, kılıç füme, balık yumurtası ve nesli tükenmiş fıstık gibi

yenen liparidazı onlardan satın alırdık... Liparidaz çiroz gibi kurutulmuş kırmızı hayvarlı küçücük bir balıktı. Kabuğu kolay soyulur çiroz gibi sert olmaz fıstık leblebi gibi yenirdi. O yıllarda Ankara'da Ulus'taki hemen heykelin yanındaki büyük bakkal-şarküteride her zaman taze lezzetli Rus salatası, tarama bulunsa da tuzlu tütsülü balık türünden bir tek likorno veya füme uskumru ara sıra görülen bir çeşitti. Hoş Ankara'da bir tek halde Balıkçı Sami vardı o kadar. Seyyar satıcılar Balat gibi Yahudi semtlerinde.

"Liparidaz havyarlıyaz i şalvarlıyaz" diye seslenirlermiş çiçekçi sepetlerinde havlulara, bezlere sarmaladıkları kurutulmuş balıkları. Kırmızı havyarlı yarım yarım kesilmiş hakiki ringalar İngiltere'den gelirdi. Tabii her perşembe akşamı biz Yahudilerin düşkün olduğu gaya, kaya dediğimiz gerçekte gelincik olan balık sapsarı yumuşacık Selanik eriğiyle beraber satılırdı. Selanik eriği, veya taze erik olmadığı zamanlarda da uryani -Kastamonu eriğinden yapılan bir sosta pişerdi... Değişik olsun diye bazı Cuma akşamları kılıç balığı yerini tutabilirdi... Uskumru, çinakop, çingene palamudu hafta ortası yenen balıklardı. Kalkan yemeğe Boğaz'a Büyükdere'ye giderdik deniz kıyısı restoranın önünde denizden çevrilmiş bir küçük havuzda kalkanlar yüzerken istediğinizi seçer tava ettirirdiniz. Her tür balıktan bol ne vardı? Kuzenim Miko'nun dediği gibi, İstanbul'da aç mı kalınırdı? Oltayı atar balık yakalardınız. İki üç yıl oluyor, katıldığımız gezintiyi tertipleyenler yemekte balık vaadetmişti. Gökova körfezi kıyısından dalyan karşısı bir lokantadayız. Yayılan ızgara kokusuna bakılırsa herkes balık yiyor olmalı. O ne... bu koca kolyozlar da ne?... İthal Norveç balığı mı?... İstanbul üstünden aktarmalı terütaze mi gelmiş... Başka da yok... Kokusundan anlamalıydık... Eminönü sandallarında kızartılanların

eşi. Hey gidi dünya heey... İkinci Dünya Savaşı sürerken, İngiliz Amiral Kelly, Ankara'da ilgili mercilere yakınmış "Büyük ölçüde Almanya'ya balık ihraç ederek onları besliyorsunuz" deyip tepki göstermişmiş... O günleri görmemişlere gel de inandır...

Çocukluğumda İstanbul içinde kitle taşımacılığı için bir tek tramvaylar kullanılırdı. Bizler bir yere yayan gidecek olsak, yürüdüm veya yayan gittim demez; "tabanvayla" gittim derdik. Nedense el arabaları bile görülmez sırt hamalları pek çoktu. Öğleye doğru bizim mahallede omuzuna dayadığı uzun bir sırığa dizi dizi sefertasıları kulplarından asmış bir iki kişi de geçerd. Bunlar kapı kapı dolaşp hanımların taze pişirip sefertasılara doldurdukları yemekleri tabanvayla Mahmutpaşa, Çiçek Pazarı, Tahtakale vb. yerlerde iş yerleri olan kocalarına taşırdı. Taze pişmiş kaşer ev yemeği...

Bizler şanslıydık; babam Hudson arabalarının acentası olduğundan gıcır gıcır satılık arabalarla bol bol gezerdik. Kil-yos sahillerine bile gittiğimiz olurdu... Babamın eline ekstra bir para geçtiğinde bir satış olduğunda anında görülmeye gezilmeye değer parayı harcayacak yer bulmakta üstüne yoktu. Annem de, iş günü cuma günü, soğuk sıcak demez çarçabuk bizi giydirir veya valiz yapar ona uyardı.

Bayramlarda bizim köşenin Ziyapaşa Yokuşu'nun görünümü daha bir renklenirdi. Yalnız Pesah -Hamursuz- ve Yeni Yıl bayramlarının ilk akşamında erkekler eve çiçek getirirdi. Yokuşta iki çiçekçi bizim köşenin az aşağısında durur rengarenk değişik çiçeklerden yapılmış buketler satardı. Palamut balığının bolluğu zamanında bu aynı yerde tenekelerle ciğer getirilir kiloyla satılırdı. Pesah'ın ilk akşamı gene aynı yerlerde "şemurot" dediğimiz küçük hamur ekmekler bezlerin arasından sıcak sıcak çıkarılıp satılırdı. Yokuşun başında-

ki kahveci bile değirmen vb. aletlerini bu bayramın gerektirdiği temizliklerini yaptığını belirten, simgeleyen Kaşer levhasını asardı. Bu kahvecinin bitişiğindeki dükkan bir eczane veya bir erkek berber dükkanı mıydı, emin değilim önünde çoğu zaman turşucuya benzeyen bir adam bir iskemlede oturur dururdu. Önünden geçtiğim bir gün yanına çağırarak, yu-karıya evine gelirim bana bir çil ilacı vereceğini söylemişti. Yazları artan, burnumdan bazen yanaklarıma uzanan çillerim beni hiç düşündürmemişti. Anneciğim beni bazı bazı "çilli bibi" der severdi, bana bir zararları da yoktu! Adama ne demiş olabilirim! Bilemiyorum... Anneme anlattığımda, mana veremediğim bir paniğe kapılmıştı. Adamla bir daha konuşmamamı sıkı sıkıya tembih ederken bir azarlar, bir rica eder gibiydi. Öyle sanıyorum ki gidip adama da konuşmuş çıkışmıştı. Neden... Kötü adam ne demekti... Yıllar sonra kendim üç evlat sahibi anne olduğumda anımsadım annem ise hiç unutmamıştı, ahlaksızlığı bilinirmiş...

Bizim apartmanın az ötesinde tünele çıkan yokuşta kırmızı yanaklı, kıvrıkcık saçlı adını anımsamadığım bir sınıf arkadaşım otururdu. Sık sık hastalanan bir çocuk olmalıydı annesi eve gelir benden ödevleri vb. konuları sorardı. Bir bayram günü en iyi sınıf arkadaşlarımdan J.B.'le o arkadaşını görmek üzere giderken annem kardeşimi de bir güzel giydirip boynuna altın madalyonlu bir zincirle de donatıp yanımıza katmıştı. Yolda adamın biri yanımıza yanaşarak bir elinden benim bir elinden J.'nin tuttuğu kardeşimi sevmeye numaralarıyla bir güzel madalyonlu zinciri yürütmüştü... Tabii kabak başıma patlamıştı...

Kat komşumuzun yakışıklı iyi bir memuriyette olduğundan gözde bir parti sayılan giyimine düşkün genç bir oğlu vardı. Adamın biri kapısını çalarak oğlunun sıkı sıkıya ayak-

kabıllarını kalıba sokmak üzere isteyince annesi verivermiş-ti... Şimdiki gibi gelip televizyon, video isteyecek değil ya... O zamanlar bir ayakkabı, hırsızlığı göze alacak kadar kıymetli miydi? Evet bizim mahallenin böyle renkli simaları da vardı.

Tabii mahallede dilenciler de eksik değildi en çok Cuma sabahları kapı kapı dolaşırlardı. 1950'lerde bile paradan başka kupkuru ekmek parçalarını da topladıklarına tanık olmuşumdur. Gündelikçiler, bugün hizmetçi demekten kaçınıp "yardımcılar" demeyi yeğlediğimiz kadınlar da Yahudi olur bulmakta da güçlük çekilmezdi. Otuzaltıda Kuledibi'nde yaşarken Raşel adlı bir gündelikçimiz vardı. Az konuştuğu "fukaralık edebiyatı" yapmadığı için annem rahat eder severdi. Bir öğlen yemeğini yerken gözleri dolu dolu olmuştu; meğer her gittiği evde kanunmuş gibi "Ley de Moşe" kuru fasulye verirlermiş annemin değişik lezzetli yemeği onu duygulandırmıştı... O yılların en ucuz yemeği kuru fasulyeymiş anlaşılan kiloluk mu okkalık mı bilemem bir somun ekmek de dokuz liraydı karşımızdaki fırında... Bir gün Raşel eğilip kalkarak yer silerken annem göğsünde bir küçük topun memeleri arasında oynadığını görmüş meraklanıp da tutunca kardeşimin küçücük oyuncak topu ortaya çıkıvermiş... Altın yüzük, gümüş kaşık değil; ping-pong topu kadar minacık süngerimsi lastik top... Besbelli çocuğu için araklamıştı... ve o zaman bu bir hırsızlık olayı gibi yorumlanmıştı...

Babamın uzun süren hastalığı döneminde bir kaç gün Çini Han'ın karşısında babamın bir dayı kızının evinde konuk edilmiştim. Apartman onların son iki kat duplex onlara ayrılmıştı, inip çıkmak hoşuma gidiyor benden büyük üç erkek bir kız kardeş okula, büyükler oraya buraya gittiğinde evde yatılı kalan kadınla laflıyordum. Bol entarilerin daha bir

tombul ve şekilsiz kıldığı ismini anımsamadığım o kadınla bir gün Beyoğlu'nda bir şeyler almaya gitmişken aniden yağmur bastırmıştı. Kadın topuksuz gıcır gıcır rugan pabuçlarını dekoltesinden koynuna sıkıştırdığı gibi yalınayak tabana kuvvet koşmağa başlamış arkasından zor bela yetişip eve varmıştım... Yepyeni pabuçlarını yağmura feda mı etseydi?!

1953'lerde annemler Ankara'dan Büyükkada'ya yazlığa gelmişlerdi. Maden tarafında küçük bir yalı katı kiralamışlardı gelen giden çok olduğundan yatılı kadın şarttı eskisi gibi de kolay bulunmuyordu. O yıl babamın dayısının bir torunu yıllarca yazlığa geldiği Büyükkada yerine Burgaz'ı yeğlemişti... Yanında yıllardan beri çalışan Mme. R... bu işe fena bozulmuştu o Büyükkada'ya alışıkta iklimi yarardı Burgaz'da ne işi vardı?! Annemlerde çalışmaya başlamıştı... Bir süre Bakırköy'de kaldığını önüne gelene anlatır, "ama paralı haa, son kuruşuma kadar verdim" diye böbürlenerek eklerdi? Ben önde eşim bir süre sonra annemlere konuk gelmiştik. Eşimin yanakları ona pembe görünmüştü, bir içkiciye vardıgımı düşünerek bana acırken akrabalara da "bir sarhoşa niye verdiler?" diye sorar dururmuş... Eeh dedim ya; yardımcılar karaborsadaydı Mme. R... Bakırköy'den zararsız diye resmen belgeliydi, sakıncalı değildi.

Ankara'da Yahudi Mahallesi'nde böyle işler gören üç dört kişi zor bulunurdu, Yenişehir'de oturan bizlere gelemezlerdi. Telsizler yeni yeni gecekondulaşıyordu oralardan İncesu'dan gündelikçiler, kalıcılar geliyordu. İlk iki çocuğumun doğum sonrası ilk onbeş gün için evdeki Ayşe'ye yardımcı olarak Yahudi mahallesinden yemek pişirmeye bir kadın tutulmuştu. Limoncu diye adlandırılan iyi aileden bir yaşlı hanım da iki üç ayda bir davetsiz gelir çocuklara kurşun atar geçimini sağlardı. Gene orta yaşlı gösteren sinagogun

yanında bir bodrum odada oturan bir anne kız bazı annemlere yardıma gelirdi... Ankara'nın önde gelen ailelerden birinin oğlu ona aşık olmuşmuş aile tabii bırakmamışmış diye her geldiğinde anlatmadan edemezdi.

Bindokuzyüzkırküş veya kırkbeş olmalı. "Sevaptır yanınızda kalsın çalışsın" diyerek çok güzel bir genç kız getirmişlerdi bize... Trakyalı bu kız, Trakya kökenli Ankaralı bir delikanlı yakınlarında askerlik yaparken tanışmış nişanlanmışlardı. Delikanlı askerlik bitip Ankara'ya dönünce peşi sıra Ankara'ya gelmiş. Delikanlı, kız kalp hastası diye nişanı bozmuştu, yabancı bir şehirde tek başına kalakalmıştı. Sevdği genç ona döner ümidiyle mi?... her nedense bir süre Trakya'ya dönmek istememişti... O zamanlar askerlik uzun sürerdi, delikanlılar aile havasını özler kızlarına drahoma veremeyecek durumda olanlar böylelerini kollar eve davet ederdi. Arada aşklar, araya girenler sonucu nişanlar olurdu. Ne var ki çoğu zaman iyi niyetle nişanlanan beyler bile, askerlik bitiminde aşkı biter, hevesi geçer nişanı bozardı. Bazen de delikanlının ailesi, türlü nedenlerle karşı çıkar ağır basar evliliği engellerdi.

Bizim ev küçüktü benim yattığım odada o da yatağını serer yatardı. Okuması yazması yoktu altın gibi sevgi dolu bir yüreği vardı. Annem evde yardımcı da olsa kızlarını çalıştırmayı işe koşturmayı pek severdi. Okul dönüşü bir gün annem, ütü yapmamı isteyince sesi kulaklarımda: "Mme Sara yazıktır. Bütün gece ders çalıştı ben ütülerim" deyip beni kayırmıştı. Oysa bütün gece roman okumuştum. Romanları yanımdaki dolabın üst boşluğuna saklar gece herkes uyuduktan sonra da okurdum. Yıllar sonra İsrail'de iyi bir evlilik yapıp iki çocuk sahibi olduğunu öğrenmek beni mutlu etmişti...

Evet İsrail ilk yıllarda bu tür genç kızlara, dar gelirli lere

bir umut kapısı sosyal farkların yok olduğu bir cennet olmuşt... Doğru yalan bazı evlenmelere ait öyküler günümüzde de anlatılır. Örneğin: İsrail'e göç etmiş oğlunun düğününde bulunmak üzere oraya giden İzmir'in tanınmış bir ailesi eski emektarlarının kızını gelin olarak karşılarında gördüklerinde çok geçirmişlermiş...

Kuledibi'nin renkli ve de sesli satıcılarından, bir kuruşa alınabileceklerden söz edecekken makine aldı başını gitti... Galata kulesinin dibini mekan tutmuş, bir Hindistan cevizi satıcısından bir dilimcik veya bir mavlaça alabilirdiniz. Bir nadide yiyecekten söz etmiyorum, gül yapraklarıyla beslediğimiz gül yapraklarıyla döşediğimiz bir kibrit kutusunu ona yuva yaptığımız, bir sevimli böcekti mavlaça. Satıcı boynundan dolayı bağladığı uzunca tutuğu bir makara ipiyle satar-
dı. -Ne doğa ne de hayvanları koruma diye bir konu, ne de koruyucu melekler vardı.- O ipin diğer ucunu tutar veya parmağımıza dolar böcekçik ip boyu yarı çap olmak üzere daireler çizer uçarken ebru pırıl pırıl yaldızlı bir güzelliğe bürünür, vız vız serenadını vızıldardı. Kutuyu açarken veya par-maktan kurtulup bağımsızlığı seçtiğinde arkasından bir iki zıplasak da yakalayamazdık. Böceği uçurur eğlenir oynarken, süren İtalya-Habeşistan savaşında taraf tutar İtalya aleyhine bir sloganı tekrarlardık. İtalya'yı o yıllarda Habeşistan'a salata diye nitelese de Mussolini'nin şapkası benzeri şapkalar da gene de modaydı. Annem kardeşimle bana yandan püsküllü birer tane örmüştü süksemiz yerindeydi, şapkalarımız örnek olarak elden ele dolaşıyordu. Türkçe'de mavlaçaya ne denir? Yazıya ara verip araştırmaya koyuldum. Böcekoloji konusunda evde bir kitap yoksa da şükür ansiklopedilerimiz çok. Araya tarıya Britanicca'da resimlerden teşhis ettim: mavlaçanın İngilizcesi tumblbug'mış(!) Son

söz İngilizce-Türkçe sözlükte; o da nesi... bokböceği mi?!! daha neler...

Hem bizler Şeker Bayramı'mızda -Purim- özel olarak yapılan kırmızı beyaz bir tür şekerlemeye de mavlaça deriz. Çingene pembesi gül yapraklarıyla mavlaçaya döşediğim kibrit kutum güzel kokardı... O güllerden yapılan lohusa şekeriyile renklendirilen gül reçeli de öyle. Baba evimde ne kadar meyve varsa o kadar da koca koca reçel kavanozları olurdu. Asma kabaktan tutun da şeker kamışına, kaymaklı beyaz tatluya kadar ama vişnenin yeri başkaydı, ilaç gibi sayılan bulunması şart bir reçeldi. Bizim vişneler de başka olur. Halen Amerika'daki kızıma, İsrail'de yaşayan elimime, oralarda yetişmediğinden bir kavanozcuk hediye makbullerine geçer. Nedense vişne misafire ikram edilen bizimkilerin tatlı dedikleri reçeller içinde hafif kalır yer almazdı. Her evde bir tepsi, bir güzel kase, bardaklar, kaşıkların konulmasını için iki uygun bardağımsı kap ve gümüş kaşıklardan oluşan bir "tatlı takımı" bulunurdu. Her evde gümüş kaşık olurdu.

Kötü güne, gümüş kaşık bulunsun denirmiş. Bu takım ailenin maddi durumunu da simgelermiş. Özellikle İzmir Yahudileri bu takımı pek gerekli sayar ellilere kadar kız çizinde yer alırdı. Zengin takımların tüm parçaları gümüşten olurdu.

Annemin kuşağı misafire ikramı çok önemserdi. Misafir saat kaçta gelirse gelsin ister yemeğe isterse şöyle bir uğrasın ilkin muhakkak tatlı ikram edilirdi. Tatlı verilmeden kahve ikram etmek de hayra yorulmazdı. Konuklar daha bir hatırlı veya bir kutlama varsa örneğin: düğünden sonra gelin ve damadın akrabaları sırayla gelinin onuruna bir kabul günü düzenlerler, gelin sırma örtüyle süslenmiş bir koltuğa oturtularak onurlandırılırken tatlı tepsisinde iki tür reçel ikramından

sonra ev yapısı likörle fondan veya -badem ezmesi- masapan geçirilirdi. Çay bilinmezdi. Ev yapısı şuruplarla, börekler, pandispanya, keklerle, gute verilirdi. Kış günü şurup yerine yarımşar kesilmiş kabukları kıvrılarak güzel çiçeğimsi bir görünüm alan portakalın yanına ev yapısı bisküvit, moda "baton sale" ve kahve bir arada habersiz teklifsiz gelen misafire çıkarılırdı. Ev sahibi konuğun önünde elde tepsiyle durduğunda bizler reçelden bir tek kaşık alır yer sonra da kaşığımızı kirli kaşıklara özgü kaba koyunca da ev sahibi elde tepsi uzaklaşır ikram biter. Oysa ilk olarak bir Yahudi evine gelen bir yabancıyı bu ikram şaşırtmadan öte bunaltır, gerçek manada midelerini bulandırır.

Evliliğimin ilk yılında olmalı bir tatil günü iş isteğiyle, tavsiyeyle bir genç gelmişti. Terbiyeli, iki büklüm ricacı duran adamı eşimin oturduğu odaya buyur etmiş, kısa bir süre sonra da bir önceki konuktan hazır orta yerde kalmış tatlı tepsimle önüne dikilmiştim. Adam ayağa kalkarak, "estağfurullah yenge, zahmet ettiniz yenge, rica ederim yenge, mahcup ettin yenge" kızara bozara söylenirken tepsiyi yanındaki sehpaye bırakıp işime dönmüştüm. Adam tatlıyı kaşıklamaya başlamış ama, pilav değil ki; bir kaşık, ikinci üçüncü derken -iş istemeye gelmiş uysal görünmesi gerek- su içe içe yutmayı bir süre sürdürmüş sonra çaresiz pes etmiş, ezile büzüle "ağam yengeye ayıp olacak ama bitiremeyeceğim" deyip bağışlanmayı dilemiş. Eşim bana hafif tertip çıkmıştı; İstanbul kızı değildim, bir Anadolu çocuğuna ne tür bir ikram gerektiğini bilirdim. Bir kahve yeterliyken... Hiç te değil; evde karamela, lokum, türünden bir şeker yoktu; yas evi gibi tatlı bir şey ikram etmeden bizler kahve mi verirdik! Daha neler... Kasede geriye kalan tabii ki çöpe gidecekti ama kaç kuruş ederdi ki... Madalyonun ikinci yüzü, bu durumu yaşamış

mide fesadına uğramış konuklarımız da sağa sola anlatıp kuşkusuz milleti güldürmüşlerdir. Günümüzde altmışını aşmış hamarat hanımlar bayramdan bayrama tatlı tepsisini kullanırlar...

Bayram günlerinde evimizin arka tarafında, Ziyapaşa Yokuşu'na açılan yangından arta kalan bir meydanda küçük çapta bir lunapark kurulurdu. Kayık benzeri, demir çubuklarla yükseklere havalanan koca koca salıncaklara korkar binmezdim. Canım kıymetliydi... Yangın Meydanı da yaşadığım mutluluklarda ona yer yoktu. Atlı karıncaya göre de büyük olduğumdan kıymetli bir kuruşumu sinema için harardım. Bir dakika süren bol oyuncusu tek seyircisi tek gözle izlenen tek işleticisi olan, tek kusuru sessizliği olan, seyyar sinemaya... Şiirimdeki gibi seslenirdi sinemacı, Kovboylar, cinayetler/Bir kuruşa bir kuruşa/Koşun, tek göze sinema/Her yaşa her başa./Bir sehpaye yerleştirilmiş bir kutunun uzantısı bir küçük boruya bir gözünüzü dayar sinemacı bir küçük manivelayı çevirirken başı sonu olmayan bir filim seyrederdiniz. Bizimkilerin Pat-Pataşon dedikleri Lorel-Hardy konusunda emin değilim ama Şarlo vardı...

Yanık bir türküyle satış yapan macuncunun ebekuşağına dönüşmüş renk renk tepsisine gözüm kaysa da cankulağıyla dinlesem de bir kuruşa kıyamaz yirmi parayı yeterli mi bulurdum? Küçücük bir tahta çubuğuna dilediğiniz renkte macunu sararken türküsünü de katarak sunan bir halk sanatkarıydı macuncu.

Bir kuruşa bir külah dondurmaya azar azar yalaya yalaya yediğimde tam gelirdi, ama altmış paraya seyyar dondurmacı canı gönülden vişne de kor külahı doldururdu.

Telefon yerine kullanıldığım çocukluk yıllarımda sabah vakti Yazıcı sokağında karakolun karşısında bir evin önünde

bir dondurmacı havlularla sarılmış bir teneke kabı buzla dolu bir tahta bardak benzeri içinde döndürüp dondurma yaptığını gördükten sonra, anneme yapmamız için yalvardıysam da kandıramamıştım. Yaşamımıza buz dolabı girdikten sonra ise annelerimiz bir dondurma yapma yarışına girdilerse de pek tatsız olurdu. Günümüzde bir top, tek bir top dondurma onbeşbin lira mı oldu. Kaç kuruş eder ki? Onbeşbin lirayla kaç külah dondurma alınabilirdi otuzaltılarda...

Bir milyon beşyüzbin külah mı? Kundaktakiler dahil günümüz tüm İstanbul halkına, on milyon insana bir külah dondurma mı alınabilirdi yüzbin liraya!!!

Her hafta "tahsisat-ı mestureden" bir ekstra yüz para yani ikibuçuk kuruş daha alırdım; dünyaya bir pencere açmak üzere. Görsel Medya da ne!? Ailemizi onurlandıran sosyal durumumuza yıldız katan(!) apartmanda yanılmıyorsam tek olan işitsel medya, radyomuz parazitinden midir bilemem yaşamımda pek yeri yoktu.

Kalemin emziğe biberona benzemediğini yenecek yutulacak bir nesne olmadığını keşfimden sonra okumayı sökmeden yazıya başladım. Ortalıkta bulduğum kitap defter ayırım yok çizmeğe karalamaya başladım bu arada duvarlar da nasibini almaya başlayınca, bu yazarlığım; beni oyalamak annemi rahatlatmak fonksiyonunu yitirdi... Beni bu yazma serüveninden kurtarmak, tedavi etmek için o zamanlar bir psikiatrliste göstereşlerdi hastalığım böylesine kangrenleşmez gecenin bu saatinde makinenin başında olmaz mışıl mışıl bir deliksiz uykuda olurdum. O ilk yazarlık dönemimden özenle sakladığım bir kitap var; Molière'in, L'Avare adlı yapıtı. Ne de güzel çizmişim tükürüğümle ıslattığım kopya kalemiyle... *Ama bazen de yapıtına bu ilgisini, Molière'in yanlış yorumladığı onu, oyunlarını, lanetlediğini düşünürdü... Şaka bir yana;*

sahnelenecek derken hazırlıklar yapılırken "Donna Grasya Nası" oyununda olduğu gibi neden son anda suya düşerdi? Üstün bir sahne koyucunun ve oyuncuların değer kattığı sıradan oyunun başarısına bozulur, kıskanırdı. Ya şiirlerini İngilizce'ye çevirmeyi isteyen Yeshiva Üniversitesi'nden Salamon Gaon'u hangi dost(!) vazgeçirmişti...

Ne de çok yakınıyordu duygu sömürüsü havasında.. Oysa ilk olarak 1957'de Varlık Dergisi'ne gönderdiği bir şiirinin rahmetli Yaşar Nabi'nin Varlık Yıllığı'na konacak nitelikte bulması... Bir Amerikan kültür ataşesinin piyasadan satın almış olması gereken ilk şiir kitabı "Yakamozlar"ı Library of Congress'e 1964'lerde göndermiş olması...Ortaköy İskele Meydanı'na bir tabelaya yazılıp asılan şiiri ve buna benzer pek çok mutluluk katmışken yaşamına yazarlığı(!) tutsaklık sayıp yakınması yakışksız haksız kalmaz mıydı?.. Hem onun değil miydi; "Bıktım ~~usandım~~ değişim yalan" diye başlayan "Durursa kalbim en ummadığım an/Sevinçtendir kederden sanma" diye noktalanın "Yalan" adlı şiiri..

Bir bölümü dışarda kalan şişleriyle yün işi torbası elde Ankara'da Toplum Kitabevi'ne gittiği bir gün saygıdeğer yazar arkadaş Remzi İnanç bey: "Bacım sen yün işini bırak! Otur yazı yaz!" içtenlikle değerlendirmesini de anımsardı, sıfır, elde sıfır karneye sıfır notunu düşürdüğünde, inancı tazelenirdi, yıllar önce duyduğu bu sözlerle.

Evet yazma tutkusu ona arkadaşlar kazandırmıştı... Yıllarca karşı karşıya gelmeseler de, yüz yüze görüşmemişlerse de bayram kartlarında mektuplarda süregelen içten ilgi sevgi... Talat S. Halman... Bülent Akkurt, Güngör Dilmen, Nevzat Yalçın, Burhan S. Yalçın... Gad Nası... Raşel Bortnick... Tahir Özçelik... Sami Day, Receb Bilginer bu an ilk akla gelenler liste uzayıp gider... Gene de yıllar önce İsrail'e yerleşmiş Yaakov Barha başı çeker... Yazıları,

eleştirileri, bütünüyle üstat gazeteci olan Avram Leyon'un 1980'ler öncesi yayınladığı "Şalom"da ikisi de yazardı. Yazının yanında son yıllarda resim sanatına da yer veren Barha aile bireylerinin fotoğraflarından resimlerini yapar özenle ambalajlayıp postalar arkadaşlığı perçinleştirirken daha bir duygulanırdı... Rahmetli Nisim Benbanaste ve İzak Kohen de öyleydiler. İnsanlara küskün dünyamızdan ayrılmış, şair yazar teolog Esther M. Allagrange'nin uzun mektuplarını yırtmıştı... hakkı var mıydı?

Mutluluğu sorgular bir şiirinde İzmirli Allagrange "Kualo ez tanbien el bonhör? / Ez la esperansa oroza / De ke lo ke dezeyamoz kon ardör / Epoke dulce, dulce komo la roza. - Ve nedir mutluluk? Coşkuyla istekle beklentilerimizin gerçekleşmesini umduğumuz gül kadar hoş süreden başka... - Şiir böyle dese de son yıllarda yitirdiği umudu yoketmişti onda hoşgörüyü. Şikayetçiydi. Aynı koşullarda tüm yaşlı sanatkarlara özgü bir sendrom.

İstanbul'da son oturduğumuz evin bana özgü balkonlu odası güzeldi. O odada yatağımın altında bir kısmı aşırma bir hazine saklardım... Ortalıkta bulduğum çoğu babama ait kitapların ilk sayfalarına adımlı "Beki Morhayim" veya Morhaim diye yazar sahiplenirdim. Kitap olsun da isterse Çince olsun farketmezdi. Yalnız annemin Judeo Espanyolca kitaplarını iç etmek sakıncalıydı; koluma okkalı bir çimdikle cezalandırılabilirdim.

Evet yüz paralık mutlu dünyamda neler yoktu neler... Yüksek kaldırım sinemasının altındaki köşe kitabevinden haftada yüz paraya abone olur istediğiniz kadar kitap alıp okuyabilirdiniz. Gözde soylu yazar Comtesse De Ségure'ün kitapları her sayfada en çok iki üç diyalog içerdiğinden iki üç saatte okunurdu. Ne çocuk kitaplarıydı ama; orman içinde

kuleli şatolarda yaşayan çocuklar, dadılarıyla atlı arabalara kurulur bir şatodan ötekisine, davetlere, gece misafirliğine giderlerdi. Güzel anneleri de öğle uykusuna yatarı... Sophie'nin elbisesi çilekli dondurmadan kirlenirdi. Comtesse'in en ünlü yapıtının kahramanıydı küçük Sophie... ve bütün aksilikler gelir onu bulurdu. Sakarlığını, öteki soylu çocukların onu hor görmelerini bir marifet gibi sunan yazar Mme. La Comtesse de Ségur'e de kızar, küçük annesiz kıza acırdım... Comtesse beni şatolarda parklarda gezdire dursun çocukların kömür madenlerinde çalıştırıldığı "Sans Famille" gibi kitaplarla da tüm dünyayı görmüş sanırdım... Pollyanna'yı okuttum çocuklarıma... Bugün onaylamam; hoşgörölü olmak küçük şeylerden mutlanmak başka yetinmek başka... tepkisiz bireylerden kurulu bir düzen amaçlar gibi, Pollyanna.

Kaçınacaktı iç dünyasını, düşündüklerini açıklamaktan, gene de değindi işte. Silmeyecekti de..

Evet yüz paraya bir bilet alıp durma yol alan bir aracın pencere önüne oturmuş yolcusu yapardı beni kitaplar... Yaşam eğrisine etkileri ne ola? Orhan Pamuk'un "Yeni Hayat" yapıtı, konuyu gündeme mi getirdi...

Ailelerini köyde bırakmış bir başına yaşayan mazlum duruşlu kapıcılarımız ortalıkta görünmez alışveriş yapmaz en önemli işleri gece vakti kapalı kilitli tutukları apartman kapısını geç gelenlere açmak bahşış almaktı. Şeker ve Kurban Bayramları'nda lokum, karamela içeren üstü resimli küçük bir kutu getirir bahşış alırlardı. "Al gülüm ver gülüm." hoş bir gelenektir... "Al rey bir yeşil yaprak" bu da Yahudice(!) bir deyimimiz. "Al rey" dediği; krala bir yeşil yaprak... Yanımda çalışmış kişilerin en küçük hediyesi daha bir mutlu eder beni... Yardımcım Hatun bacının liseye devam eden

kızları Gülnaz'la, Sema sömestr tatilinde, danteller işleyip göndermişler... El emeği göz nuru sevgi dokulu bu hediyelerin maddi değerini kim biçebilir...

1937'lerin Ankara'sı... Atatürk Bulvarı üstündeki apartmanda yaşam Kuledibi'ndekine hiç ama hiç benzemiyordu... Gece apartman kapısı kapanmazdı. Çavuş diye adlandırılan kapıcımız yadırgamadan öte şaşırtmıştı bizleri... Apartman babamın ortağının babasına ait olduğundan, bizler ayrıcalıklıydı. Diğer kiracıların mevkileri ne olursa olsun takmaz, bildiğini okurdu... Mübadelede gelmiş bir Arnavut'tu. Nevşehir'e iskan edildikten sonra bağ bahçeyi, aileyi geride bırakıp ver elini Yeni Dünya deyip Amerika'ya gitmiş demiryollarında çalışmış dört beş lisan konuşurdu. Sefaretlerin birinde kavas gibi iş bulması kolayken, tembellikten ziyade zaptürapta gelmediğinden kapıcılığı yeğlemişti. Apartmanda sıcak su yüzünden tartışmalar eksik olmazdı. Soğuk suyla her gün yıkandığından, yararlılığından söz eder milleti sustururdu. Karısından ayrı yaşar delikanlı oğulları varken bir genç hanımla ilişkisinden olma Belma adlı küçük kıızıyla otururdu. Sevgilisi, öğretmen olan kocasıyla barışıp çekip gitmiş Belma'yı ona bırakmıştı. İşin ilginç yanı bazı bazı onu görmeye gelen annesi kızın babasının çavuş değil, öğretmen olduğunu söylerdi. Küçük kız çoğu zaman yalnız kalır apartman halkının verdiği yemekle karnını doyurur, arka bahçede bir komşunun kedilere bıraktığı yemek artıklarını atıştırdığı da olurdu. Onu, kedilere konmuş böyle bir tabaktan pilav avuçlayıp yediğini gördüğümde engellemeye kalkışmıştım. İki üç yaşındaki aç bir bebeğe yiyecek bir başka şey sunmadan, "Olmaz! Pis, yenmez... Bu kediler için" gibi sözler, söylemiş olmalıyım. Geçmiş zaman, unuttum... Olayı da unutmuştum... Son yıllarda TV ekranlarında yüzlerinde çaresizlik, şeffaflaş-

mış vücutlarında kemiklerini sayabildiğiniz insanlar, kedi maması bile bulamadıklarından şiş karınlı çukur gözlü dünya nüfusunda yer almayacak bebeler görmeye başladıktan sonra mı anımsadım, kavradım.

Mutlu sonuçlanan masallardan hoşlanan, "ee sonra sonra ne oldu?" diye soranlar için noktalayayım konuyu: ben çoluk çocuğa karıştığımda o güzel alımlı bir genç kız olmuştu. Ankara'da görevli bir Amerikalıyla evlenip bir süre Ankara'da saltanat sürdükten sonra Amerika'ya gitti.

Ankara'da sokakta oynadığımı hiç anımsamıyorum. Oysa Atatürk Bulvarı'nda yaya kaldırımları asfalt geniş tertemizdi. Civarda oturan bir Alman hanımın temiz itinalı giyinmiş çocuklarını yalın ayak gezdirecek kadar... ve ben eğri büğrü yer yer çökmüş kaldırımlarda Arnavut taşı döşenmiş yollar da bile top diablolo oynamaya ip atlamaya alıştım. Diablolo, o günlerde moda olan kolay oynanan "yoyo"ya benzemezdi. Bir cins beyaz hafif tahtadan yapıldı en makbulleri Edirne'den gelirdi. Sivri uçtan bitişmiş iki koni iki topaç gibiydi, boy boy olurdu. İki tahta sap arasında gerili bir sicimde bir süre yuvarladıktan sonra hızla havaya atar sicim üstüne düşürerek yakalardık. Diablolo, şeytan demekti... Şeytan elimde bir tutsak, defalarca ara vermeden havaya atar tutardım... El, kol, görüş mahareti isteyen, kırklara doğru biz kız çocukların müthiş oyuncağı... Şansızlık Olimpiyat'larda bu oyuna yer vermemişler; jimnastikte hiç te iyi bir talebe olmamış bendeniz bu dalda şampiyon olabilirdim...

Göçte diabolom kaybolmuş. Yok. Gülhane Parkı'ndaki çocuk bahçesi, Pazar sabahları götürüldüğüm Kukla yok. Sirk yok... Tiyatro, Operet yok... Tepebaşı'nda İspanya İç Savaşı'ndan kaçmış dilber şarkıcı dansçıların milleti coşturdukları müzikli bahçe yok... Sokakta çiçek satan hiç yok...

Ulus'ta bir tek çiçekçi dükkanı, Yenişehir'de çiçek satan yok. Bunlardan hiçbirisi yok otuzyedilerin modern, yeşil temiz Ankara'sında. Bizlere yakın Sıhhiyede Bomonti Bira Parkı var... Yenişehir'de o yıllarda oturan Yahudi ailelerinin sayısı onu bulmazdı. Birkaç aile yemeklerimizi alır genellikle Cuma akşamları orda bir bira fıçısının etrafında oturur yemek yer eğlenirdik. Keman çalan bir Eşkenaz Yahudi idaresinde iki üç müzisyenden kurulu topluluğun çaldıklarına ayak uydurarak millet dans eder hoşça vakit geçirirdi. Ne bir kavgaya, ne de bir sataşma ne de kadınlara kızlara bir takılma anımsamıyorum. Bu bahçede ünlü değilken Dario Moreno da şarkı söylemişti. Parkın etrafında bina, sokak olmadığından yol karanlık olurdu ama Ankara'da asayiş kusursuzdu. Şen çakırkeyif bir arada Bulvara kadar yürürdük. Bomonti Bahçesi'nin etrafı çepçevre binalarla sarıldıkça sarıldı altmışlara doğru da tarihe karıştı... Kapanmadan bir süre önce yaşam savaşı içinde toparlandı gelişti halk tipi ucuza bira içilen yemek yenen dans edilebilen bir yere dönüştüyse de tutunamadı. Bu süre içinde Fransa'dan gelen teyzem ve kızlarını bir gece oraya götürdük. Kuzinlerim giyinir kuşanırken fiskoslayıyor gülüşüyor, mana veremediğim bir hareketlilik, içindeydiler. Meğer bu dans yerinde dansa kaldırılacaklarından emin, Türk erkekleriyle tanışma heyecanı içindeymişler. Doğma büyüme İstanbullu olan teyzem, eniştem onları pek de Fransız kızları gibi yetiştirmedilerse de bir danslı yerden bu beklentileri doğalmış. Tabii dansa kaldıran olmadı. Neyse ki eğlence dönüşü uzun uzun dil döküp anlattık, ikna ettik komplekse kapılmalarını önledik... İki kuzinim, küçük çocuklarını sever okşarken söyledikleri bazı Türkçe sözler şaşırtmış, irkilmiştik. Oysa onlar bizden takdir bekler gibiydiler. Şakacı eniştem onlara sevgiyle yaklaşır konuşurken, tatlı

bir sesle, araya Türkçe küfürler sokuşturmuş, kuzinlerim de belledikleri bu sözcükleri "bebeğim, güzelim" türünden bir şeyler sanırlarmış.

Evet, Ankara'ya yerleştikten sonra bir daha hiç ama hiç sokaklarda oynamadım. Hoş kiminle oynayacaktım? Arkadaşlarım başka dünyanın insanlarıydı.

İlk yıl sabahları apartman komşumuz ikizlerle beraber bitişik apartmanda oturan M...’lın da katılmasıyla okul yolunu tutardık. İki adım geriden ikizlerin Romanya’dan gelmiş haminine kırışıklı Matmazel gelirdi. Dördümüz de Fransızca konuşurduk. M... Fransa’da doğmuş bir hariciye memurunun kızı, paşa bir dedenin ve ünlü bir kurumun başkanı olan bir anneannenin torunuydu. Adını Atatürk koymuştu. Türkçe’yi Fransız aksanıyla konuşur, her hareketiyle zarif bulur arkadaşlığından hoşlanırdım... Bugün ise karşılaştığımızda üzüntü duyarım. Ol saltanatın yerinde yeller esmede... Bir temsilin provası için İngilizce hocamız Mihlizafer hanım, yeğeni olduğu o zamanın başvekili Celal Bayar’ın Atatürk Bulvarı’ndaki evinin bahçesini uygun görmüş oraya çağırmıştı. M.’yı evinden aldirmek üzere Celal Bayar, beyaz bir araba göndermiş o arabaya ben de kurulmuş beraber gitmiştik... Bu yeni arkadaşlarımın üçü de imbikten süzölmüş bir kibar havada aşırı terbiyeli çocuklardı. Başlarında küçük fötr şapkalarla okula gittiklerini gören babam bana da arkadan kurdeleli bir şapka getirmişti. Ankara’da o yıllarda böyle bir şapkacı olmadığına göre İstanbul’dan almış olmalıydı. Kızılay Bahçesi’nde o şapkayla çekilmiş bir fotoğrafım bile var.

Ankara’da Maarif Kolleji bugünkü adıyla TED Lisesi dördüncü sınıf talebesiyim. Musevi Lisesi’ne hiçbir konuda benzerliği yok. İngilizce öğreniyoruz... Ne İbranice ne de Fransızca var... Jimnastik dersinde müzik eşliğinde rond ya-

piyoruz. Müzik dersinde de nota öğreniyoruz. Musevi Lisesi'nde piyano eşliğinde "İlgaz Anadolı"nın türküsünü öğretmişlerdi. Eşi nakış dikiş yok... Musevi Lisesi'nde işlediklerime bugün bile baktıkça şaşarım. Zil çaldığında arkadaş kol kola bahçede tur atıyor laflıyoruz. Musevi Lisesi'nde zil çalar çalmaz seksek oynanabilen yerlerden birini kapmak için maraton koşucusu kesilirdik...

Ankara'da o ilk yıl, denizden başka en çok neyi özlemiş olabilirim? Ankara'da hiçbir börekçinin yapmadığı, Karaköy böreği mi? Yüksekaldırım'daki kiralık kitapları mı? Oturduğumuz Yenışehir'de bir tek kitapçı dükkanı yok. Elli kuruşluk haftalığımla çoğu zaman bir iki kitap alabiliyorum Haşet veya Akba Kitapevinden. Tabii ULUS'a kadar yayan gidip gelerek. Daha sonra evimizin tam karşısında Akay(!) kitapçı dükkanı açıldıysa da gene de her Cumartesi yaya Ulus'a gidiyorum; büyük vitrinden kitaplara daha bir doya doya bakmağa... ve yürümeyi, gezmeği sevdiğimden.

Not: Bu yazılar dizgiye verildikten sonra yazar Beki L. Bahar, "Donna Grasya Nası" oyunuyla Bakırköy Belediye'sinin açtığı "Özgün Oyun Yazma Yarışması 1995"nin Başarı (ikincilik) Ödülü'ne layık görülmüş 11 Ekim 1995 gecesi Yunus Emre Kültür Merkezi'nde törenle Yunus Emre heykeliği, Başarı Belgesi ve bir çekten oluşan ödül kendisine verilmiştir.

Ortaköy Meydanı'nda asılı Ortaköy şiiri de Davit Yanarock tarafından başarıyla bestelenmiş, bestekarın "Balık Tutan Şaşı Kedi Sokağı" kasetinde de yer almaktadır.

*Gece arkadaş gece karanlık ve bol yıldızlar
Böyle gecelerdedir kendimden geçtiğim
Şimdi yalnızım düşlerin yanında özgür
Ötelerde bol ıııklı bir yer görünür
Güzelim İstanbul'a benzettiğim.*

Nesim Eskin EŞKENAZİ

Göç

Caddeden inen dik merdiven evin kapısı önünde öylesine son bulurdu ki; çukurda kalan sokak görülmez evin özel merdiveni sayılabilirdi. İki kanatlı tahta kapı avluya açılırdı. Yüksek duvarlarla çevrili avlunun bir tarafında iki katlı ev yükselirken, mutfak, kiler, odunluk kömürlük olarak kullanılan duvara yaslanmış oda oda tek katlı bölmeler çepçevre evi sarardı. Bir bölmesi ahır olmalıydı tüm eski Ankara evlerinde olduğu gibi; 1937'lerde ahırlara gerek kalmamıştı anlaşılan...

Selamlık olarak ayrılmış giriş katı ilgimi çeker, girer çıkarken adımlarımı yavaşlatır, duraklar pencerelerinden içeriye kaçamak bakardım. Gördüklerim hiç değişmezdi; başları Hacıbeye dönük bayramlık giysileri içinde yer minderlerinde bağdaş kurmuş oturmuş köylüler, iskemlelere kurulmuş kentli beyler.

Giyim kuşama düşkün İstanbul efendisi Taksim Tüccarı babam, belki de Kürtçe konuşulan bu odada nasıl durur oturur! Ne konuşulur merak ederdim.

Taksim'in en güzel yerinde ana caddede -halen de öyledir- babamla ortağının dükkanına gitmeyi çok severdim. Annemin ziyaretlere gittiği bazı günler okul çıkışı tünelden

tramvaya atlar giderdim. Kapıda küçük bir kırmızı tabelada "Jak Morhayim ve Kiryako Angelopulos" yazılıydı... Babamın adının önde yazılmış olması gururlandırır. Akşama kadar daktiloda bir şeyler yazmaya çalışır amcamla telefonda konuşur, -evlerde telefon lükstü- dükkanda çalışan, kuze-nim İzak, katip Andon, patron kızı bendenizi, kestane, gazoz, pasta, gibi şeyler ikram edip bir dediğimi iki etmezken kuşkusuz şımarabilmenin zevkini duyumsardım...

Ankara'ya taşınmıştık, iki yeni ortak, ticaret yapmamış toprak ağası Hacıbeyin iki oğlu, para koyarak ortak olmuşlardı firmaya ve Kızılay Meydanı'nda köşe başında büyük bodrumlu dükkânı babamla genç ortağı işletirlerken Hacıbey'in büyük oğlu İstanbul'daki dükkâna babamın yerine gitmişti. Babam Bursa doğumlu Anadolu çocuğuydu Türkçesi özellikle telaffuzu iyiydi, iş açısından Ankara'ya onun gelmesi daha bir olumlu değerlendirilmişti. Vitrinde "Hudson Otomobilleri- İnternational Kamyonları Acentası A... E... ve Şeriki" yazılıydı babamın ismi geçmiyordu... Jak Morhayim adı Ankara için uygun bulunmamış şeriki deyip geçiştirilmişti... Gene de Karamanlı Rum, dedikleri katibini "Andon"u, babam Ankara'ya aldırış, Hacıbeyler de dükkân temizliği çay, kahve hizmeti için Haymana'dan tanıdıkları bir Ermeni kadına iş verdirtmişlerdi. Bu hanım en çok bana yaramıştı, ilkokul talebesi bendenizin çeyizine bol bol danteller işlemişti.

İstanbul'un Galata semtinden Yahudi Mahallesi sayılan Galata Kulesi'nin yükseldiği Büyük Hendek Sokağı'ndan Ankara'nın en gözde yeri Atatürk Bulvarı üstünde yeni inşa edilmiş kaloriferli, musluklarından sıcak su akan bir apartmanda oturmak üst düzey bürokrat ve politikacı aile çocuklarının okuduğu bir okula devam etmek o çevreye girmek

çok büyük bir değişiklikti ben yaşta bir çocuk için.

Ankara'ya gidiş hazırlıkları için de annem beş yaşındaki kız kardeşime Türkçe öğretmeye başlamıştı. "Vatandaş Türkçe Konuş" yıllarıydı. Adımı değiştirmeye o zamanlar mı karar verdim? Bu sözlüğe baktığımı anımsar gibiyim "b"yle başlayan sözcüklere bakıp mı, Beki yerine Bedia'yı seçmiştim. Öneren mi olmuştu? Kardeşime annem Emel adını vermeyi uygun bulurken... Benim adım belki de dikkat çekmez yadırganmazdı ama kız kardeşimin adı Esterdi ve ünlü yüzücü yıldız Esther Williams o yıllarda bilinmezdi...

Ankara'da Yenişehir'de oturan beş altı Yahudi aileden biriydik. Değil apartmanda civarımızda bile bir Yahudi ailesi yoktu. şaşılacak derecede çabuk anlaştık kaynaştık komşularımızla. Özellikle kış aylarında hemen hemen her gece üç komşu bir araya gelirdik. Kaçgöç yoktu. Hanımlar daha bir gülüp eğlenmek beyler daha bir rahat etmek için ayrı ayrı yerlerde toplanırdık. Çoğu zaman, erkekler bizde olurdu. Görmüş geçirmiş, idamdan kurtulmuş soyadı "Kıymaz" olarak değerlendirilmiş saygıdeğer bir yaşlı emekli vali, kadın uğruna Rusya'ya kadar gitmiş yaşıtı bir sadrazam oğlu ve onlardan çok daha genç babam, başta politika olmak üzere her konunun ele alınıp irdelendiği hoş sohbet bir üçlü oluştururlardı. Hanımlarla, yaşıtlarımla oturup, papazkaçtı, fincan gibi oyunları oynamaktansa, ders çalışmak beylere kahve pişirmek bahanesiyle evde kalıp bitişik odadan onları dinlemeyi yeğler, ilginç bulurdum. Yanlarına gidip ikramda bulunurken o an politika konuşuluyorsa dayanamaz pat diye söze karışırdım - Bu huyum değişmedi-. Babam beni azarlamak susturmak zorunluğunda kalırdı. Bazen de arkadaşları "Beki haklı... iyi düşünmüş..." ve benzeri sözlerle tarafımı tutar göründüklerinde de babamın gözlerinde saklayamadığı bir pı-

rılı görür babamı mutlu etmenin sevincini yaşardım... O zamanlar "kuzguna yavrusu güzel görünürmüş" atasözünü bilmezdim.

Hacıbey'in evinden niye başladım ki yazıya? Yaşlılara özgü geçmiş özlemi mi? Olamaz; yaşamadım ki o evde! Bilemiyorum... Hamamönü'ndeki o eve gitmeyeli yarım yüzyıl oldu. Neden silinmedi ki belleğimden... Ev, Saman Pazarı Meydanı'nda, Selçuklulardan beri belki de daha da eski, ölüm mahkumların asıldığı meydandan sağa Hamamönüne dönülen yolun sağındaydı.

Sık sık gitmesek de dini bayramlarda kesinkes giderdik Hacıbeyler'e. Ankara'ya gittiğimizde tanıştığımız ilk aileydi. Anında ısınmış sevmiştim onları. Her gittiğimizde yemeğe aklıoyarlardı. Saçta pişmiş sıcak yufka ekmegin, taze etten kavurmanın, yayıkta çalkalanmış süzme yoğurttan yapılmış köpük köpük ayrıranın tadına doyum olmazdı... Et ve süt içeren yiyeceklerin beraber yenmesi biz Yahudilere dinen yasak... ve o yıllarda da tutulan bir yasak...

Ben henüz bebekken Bursa'da babam anneme İskender Kebabı yedirince, öyle bir içi dışına çıkmış ki; arkadaşlarına anlatırken bile rahatsızlığı nüksedermiş."

Bizler kadınlar ayrı yesek, selamlıktan söz etsem de kaçgöç var denemezdi. Hacıbey yukarı çıkar "hoşgeldiniz" der hal hatır sorar, biz çocuklara el öptürürdü. Hacıbey'i ne kravatlı ne de şapkasız gördüğümü anımsamıyorum. Bizim de oturduğumuz Atatürk Bulvarı'ndaki apartmanlarına taşındıklarında bile aynı giyimi korumuş yaz kış fötr şapkasını başından eksik etmemişti... İsmi bilinmez Hacıbey isim yerine geçerdi Hacca gitmiş değildi(!) Narin yapılı eşi koyu renk uzun eteği erkek kesimli ceketi, siyah krep başörtüsü mum gibi teniyle bana bir rahibe gibi görünürdü... Dul eltisi ise

beyaz başlığını başına sarışı, belindeki kuşağıyla dört etek giysisiyle bana Yahudi Mahallesi'nde sokak çeşmelerinden evlere su taşıyan bizimkilerin "Bacikaz" diye adlandırıp seslendikleri Kürt kadınlarını anımsatırdı. Kocasının ölümünden sonra işlerinin başına geçmiş bir iş kadını olmuştu. Sesi buyurucu çıkardı. Hacıbey'in hanımı namazını aksatmaz bizden çekinmez kendi evinde de, bize geldiğinde de önümüzde kılardı. Kürtçe ağırlıklı boğuk boğuk konuşur anlar görünür idare ederdik. O da bizleri dikkatle dinler, olumlu başını sallar "hee öyle... hee e" der bizleri onaylar tatlı tatlı gülümserdi ya, ne kadarını anlardı?

Evin genç kızı benden üç dört yaş büyüktü. Hizmetkarlara buyuruşu, kadın erkek konukları ağırlayışıyla evin gerçek hanımı gibiydi. A... Abla der sayar severdim. İlkokulu bitirmişti. Evin içinde başını örter sokakta açık gezerdi. Başbaşa oturup konuştuğumuzda, sorular yönelttiğimde, ailesinin tutumunu yaşam koşullarını olağan kabul edişine şaşar, yadırgar bilmiş pozlarda nutuk atardım. Etkilenmez görünür, güler, gülümser şikayetçi olmadığını tekrarlardı.

1938 yılının Cumhuriyet Bayramı'nda sabahtan A. Ablayı bize getirmişlerdi. Bizim balkondan törene katılanları bölük pörçük izlemiş, gece babam arabayla gezdirmiş, bir ara fener alayının peşine takılarak bayramı coşkuyla kutlayan halkın arasına karışmıştık... Savaş öncesi güzel günlerdi onlar... Daha bir sevinç ve heyecanla kutlanırdı bayramlar...

İkinci Dünya Savaşı'na girmemiştik gene de etkilenmiştik. Amerika'dan araba kamyon ithalatı olanaksızlaşmış işler durmuştu. Bunu fırsat bilen babamın genç ortağı İstanbul'a yerleşmişti. Kuşkusuz bunu o zamanın belediye reislerinden birinin kızkardeşi olan eşi istemişti. Ankara'ya gelişimizden bir süre sonra başkent sosyetesinden ata binen tenis oynayan

bu güzelle yıldırım nikahıyla ailesinden habersiz evlenmişti. Sırdaşı, nikah tanığı, sonradan babası Hacıbey'le arasını bulan barıştıran babamdı. İlk olarak kural bozuluyor yabancı akraba olmayan bir Türk gelin aileye giriyordu... Aşk izdivacı... Babamın sevdiği, yaptığı gibi... Üstelik 1926'larda erkekler kıymetliyi ken drahomasız öksüz kız mı alınırdı!... Babacığım romantik bir hayalperestti. Aşk şiirlerini, klasikleşmiş Fransız oyunlarından tiradları, bazı opera arylarını gözleri ışı ışı nasıl da duyumsuyarak söylerdi!

Bizlere gelince: İstanbul özlemi içinde olsa da babam, İstanbul'a dönmeyi göze alamamıştı. İleri sürdüğü bizlerin okul problemi bir bahaneydi...

Dükkanın altındaki kocaman depo, arkadaşlarımı götürüp koşmaca saklambaç oynadığımız bodrum Ankara'nın en lüks "Süreyya Pavyonu"na dönüşmüştü...

Geçim derdine düşen babam nerden aklına geldiyse Hacıbeylerin köyünde -tüm köy ve civarı uçsuz bucaksız tarlalar meralar yaz günü otağ gibi kara çadırlar kurup konakladıkları yaylalar Hacıbey'le yeğenlerininindi- mandracılığa başladı. Edirne'den iki Yahudi usta getirtti ve bazen de tüm haftayı köyde geçirir oldu. Bir zamanlar o Ankara'da bizler İstanbul'da yaşadığımız gibi hafta sonları gelmeye başladı. Şu farkla ki; Ankara'dan yataklı trenle dönen o şık giyimli hareketli erkek gitmiş bambaşka bir adam olmuştu. İstanbul'a döndüğünde Yalova kaplıcalarına gecelemeğe, Boğazda balık yemeye götürürken, köy dönüşü yıkanıp paklandıktan sonra gazetelerine gömölüyor, komşular arası toplantı olmazsa radyo başında bir istasyondan ötekine haberleri dinliyordu. Savaş ve mandra öylesine değiştirmişti... Bir gece geç vakit kapıyı açtığımda sakalı uzamış başında kasket yanibaşında bir koca sarı sepet duran babamı tanıyamamıştım. Köy

muhtarına benzetmiştim. Köyde ahbablık ettiği arada bir Ankara'ya geldiğinde böyle bir sepet dolusu armağan getiren babacan sevecen muhtara. Ekmeğin vesikayla verildiği şekerin kilosu beş liraya satıldığı o günlerde böyle bir erzak sepeti bir nimetti. Muhtar bununla da yetinmez ceplerinde ne kadar ufak para varsa önümüze boşaltır kardeşimle bölüşmemizi isterdi. İlk verdiğinde şaşırmış ısrarla reddetmiş almak istememiştik. Babam almamızı işaret etmişti. Karşısındakini kırmaktan üzmekten çekinirdi... Ondan mı hakkını aramaz sonunda olan bize mi olurdu? Bu düşüncelere ne zaman kapıldım... Etkileyen mi oldu? Bilinçaltından dışa nasıl ne zaman vurdu? Yıllar sonra Taksim'deki eski dükkanını görünce mi? Bir borç çorbası içerken mi?

Amerika'dan müfettiş gelmişti. Savaş yeni bitmiş olmalıydı. Rum ortaktan niye ayrıldıklarını soruşturmaya gelmişti. Babam az buçuk İngilizce bildiğimden çevirmen olarak beni götürmüştü... Karpiç Lokantası'nda yemeğe oturmuştuk Amerikalı yemek seçimini bana bırakmıştı. Bendeniz listede gavurca bir çorba, hem de kremalı, görünce babamın araya girmesine fırsat vermeden hemen ısmarlamıştım borç çorbasını, oysa bizim evde lahana sevilmeyen hiç pişmeyen bir sebzeydi... Mr. Müfettiş beni soru yağmuruna tutuyordu, "hayvancılıktan gelmiş bu adamlar tüccar olabilecekler miydi?" v.b... Kiryako Engolopulos'un ortaklığı böylece son bulmuştu... Bir süre sonra da babam bir zamanlar acente olan dükkanı daha da küçülterek zücadeye beyaz eşya, gümüş gibi şeyler satmaya başlamış arada bir gelen lastik de sayılmazsa acentalık ortaklık son bulmuştu.

Savaşla beraber, kentin özellikle Hamamönü'nde oturan varlıklı Ankaralılar bir bir Yenişehir'e evvelce inşa ettirdikleri apartmanlarının birer dairesine taşındılar. İki apartman

ötemize geçen Koçlar gibi... Hacıbeyler de öyle yaptılar, böylecene de komşu olduk. O zamana kadar kiralama ve benzeri işlere babam karışır kapıcımız "Çavuş"ta keyfince kalorifer ve sıcak su işine bakar özellikle sıcak su işinde kiracıların şikayetleri bitmezdi. Hacıbeylerin apartmana taşınmalarıyla beraber değişiklikler de başladı. Her gün verilen sıcak su üçe, ikiye indirildi sonradan da tamamen kaldırıldı. Kaloriferler de eskisi kadar ısıtmaz oldu. Her şey pahalılaşırken kirada artış azdı... Savaş ateşiyle dünya kavrulurken her gün sıcak su, kalorifer ne demekti...

İlk zamanlar iki üç komşu biraraya gelip taksiler tutarak Yahudi Mahallesinin girişindeki "Şengül" hamamına gitmeye başladık. Tıpkı çocukluğumdaki hamam sefaları gibi sonra-sonra Havagazı şofbenleri koydurduk.

Hacıbeylerle komşu olmak sevindirmemişti beni; A... A gelin olup gitmişti çünkü. Nişanlandığı gün belki de ağlamışındır en azından gözüm dolmuştur... Uzaktan gösterilen tanımadığı birisine veriyorlardı. Kadınlar arası nişan törenine tüm erkek tarafı taa Y...’tan gelmişlerdi. Görümceler, eltiler takılarıyla göz kamaştırıyordu. Yaka gibi enli sarkıntılı gerdanlıklar, kulak memelerini uzatan yaran koca küpeler, başında elmas taç takanlar bile vardı. Ankara eşrafı daha bir sadeydi Koç’un hanımı siyah ipek üstüne önü sarı başaklarla işlenmiş bir elbise içinde bana pek güzel alımlı görünmüştü. A... Abla mavi tüller içinde bir put gibi duruyor yüzü maske donukluğunda... Üzgün mü görmek isterdim onu... Durma takılar takan erkek tarafı Türkçe konuşuyor(!)

Büyük büyük tepsilerle dolaştırılıp sunulan renkli şekerli sular -şerbet diyemem- kuru pastalar tatsız mı tatsız... Onlara özgü, hamur tatlıları, bazlamalar gözlemeler, köpüklü ayranlar beklerken bu "asri" ikram bu damatsız nişan kadar

manasız gelmişti. O güne dek aile iç inde evlenmeler düzenlenirken kural neden bozuluyordu? Babamın ortağı, ağabeyi yabancı kız almıştı ama işin içinde aşk vardı... Hacıbey evinin songülünü neden yaban ele veriyordu. Apartman halkı Hacıbeylerin taşınmasıyla kaldırılan sıcak suya gittikçe ılıklaşan ısıtmayan kaloriferlere kıza dursun ben A... A'ya olan sevgimden Hacıbeylere kızıyordum.

Bir karı koca kalmış Hacıbey ailesi yılın büyük bir bölümü İstanbul'da, İstanbullu olmuş babamın ortakları oğullarının yanında geçirir oldular. İstanbul'la Hacıbeyler bir arada bağdaştıramazdım... Öyle ya, benim için İstanbul demek deniz plaj demektir... Bu Orta Anadolu. kırsal kesim insanı üç beş günden sonra İstanbul'da ne yapardı? Evet köyleri Karagedik pek kuru çoraktı. Köyün dışındaki bağ bostan içindeki ev de eeh fena sayılmazdı ama, yayla, o bir başkaydı, o bir düştü. Tıpkı açıkta seyreden gemi gibi. Yeryüzünde bir tek siz vardınız, doğanın merkezinde.

Hacıbeyin hanımı yaylada her işe karışan buyuran bir ağa hanımıydı. Çadırda yaşam bir başkaydı. Kocaman kara çadır üç büyük bölüme ayrılmıştı. Haremlik, sultanlık ve mutfak. Kadınlar bir bölümde erkekler başka bölümde. Ne çok döşek yorgan yastık vardı o çadırda! Yere serili üç dört yün döşek üstüne yün yorgan örterek yatar gene de Ağustos geceleri üşüye bilirdiniz.

Evlilik yaşamı nasıl olurdu? Kadın erkek bölümü ayrı olduğuna göre? Yıllar sonra Hacıbey'in büyük kızı lokum tatlısı H... H'in anlattıkları zaman zaman aklıma takılır. Çocuk yaşta yaşıtı amcasının oğluna nişanlandırılmışlardı. Nişanlı küçük bey gece H'nin yatağına gelir uzanırmış... Aile bunu görmemezliğe gelirmiş... Bu durumlar da olağanmış...

Hacıbeyin büyük oğlu Ankara Yahudi Alliance Oku-

lu'nda okumuştı. Bizlere yakınlık gösterir babama saygılıydı. Bizler de bir amca gibi sever sayardık. İstanbul'da iki yazlık yerleri vardı. Varlık Vergisi'nde satın aldıkları bir Ermeni'ye ait köşk bana bir Osmanlı Konağı havası verirdi. Erenköy'de iki binadan oluşan bu köşk, park gibi büyük bir bahçe içindeydi. Havuzlar, havuzların üstünde küçük kavisli köprüler arka tarafta duvar boyu bölmeli ahırlar vardı. Araba büyük kapıdan bahçeye girer büyük köşk kapısına kadar gelebilirdi. İki katlı köşkün içindeki merdivenler renkli çiçekli bir muşambayla kaplıydı. Evi gezdirirlerken muşambaları işaret etmişlerdi. Yer yer çizgi çizgi kesikti anlattıklarına bakılırsa. Ermeni evden ayrılırken çakı elde yer yer çizip kesmişti muşambaları... Yanılmıyorsam günümüzde bir kilo et fiyatına alınmıştı köşk.

İstanbul'a her gelişimde yemeğe çağırırlar özenle ağırlarlardı. Babamın neler sevdiğini bilen büyük ortak; "bak sana ne hazırlattım yaptırdım" diye söze girerirken babamı memnun mu etmek isterdi? Eh ne de olsa bir Amerikalı müfettişin dediği gibi onları çobanlıktan ithalatçı tüccara terfi ettiren adamdı babam. Sıcaklarda ailece Boğaz'a, Büyükdere Sarıyer arası denize karşı üç katlı bir eve geçerlerdi. Tavanları yüksek küçük pencereleri storlu. Tek bir kez gittik o eve... bir sofraya başında -düğünümde gelişleri, 1967'de Japonya Turistik gezisinde beraberliğimiz sayılmazsa- ailece bu son yemeğimiz mi oldu? Ağır mobilyalarla döşenmiş yemek odasında iştah açıcı güzel bir sofraya kurulmuştu. Canlı balık Restoranı'ndan ıstakoz bile getirtmişlerdi. Büyük bir kayık tabakta ayıklanmış ama şeklini korumuş olarak sofranın şeref mevkinde duruyordu. Yemek türleri sunuş şekilleri hep-ten değişmişti. Yaz kış çorbadan başlanırdı. Ortaya konan yemekler boy boy bakır kalaylı sahanlarda getirilir koyu kı-

vamlı, kaymağı köpük köpük bardaklarda yapış yapış kalan ayransız da olmazdı!

O gün babama ne olmuştu öyle? Niye ıstakoz istememişti? Yahudiler yemez mi demişti... Ya lakerda, balık yumurtası vb... balık mezelerini niye yemekten kaçınmıştı?... O an üstünde durmamış, oburluğumdan yemeklerden başka bir şey görmemiş olmalıyım... Babamın gözlerine bir an bakmış olsaydım duygularını yansıtan ışıltılı pırıltısından anlardım. Niye yememişti ki?!

Not: Yahudi peynir ustalarından bir tanesi mandrada ölmüş "Karagedik" köyüne gömülmüştür. Mandrada iş bulmak ümidiyle İstanbul'dan duyup gelen yaşlı, burnunun ucunu göremeyecek kadar miyop birine de merhametin mandrada iş vermişti. Adamın şirret karısı sevgilisiyle daha bir rahat etmek için kocasını evden kovmuştu.

*Bir güvercin uykusuz bu gece
şadıran yorgun
yaşlı askerlerin ellerindeki
kanı yıkamaktan*

Talat Sait HALMAN

Garonne Kıyısında

2 Eylül 1939 olmalıydı. Toulouse şehrinin içinden geçen Garonne nehrinin kıyısında bir bankta tek başıma oturuyorum. Misafir geldiğimiz teyzemin evi orta yerde nehrin aktığı o büyük caddenin yakınındaydı. Yoldan geçen kamyonlar, nehirden geçen mavnalar, iplere asılı kurumaya bırakılmış renk renk çamaşırları, güvertede mangallarda yemek pişiren kadınlarıyla yüzer ev görünümünde çatana ve benzeri deniz araçları görünür yerlerinden kocaman sayılarla numaralanmıştı. Yer yer duvarlarda "Mobilisation Générale" başlığı altında koca koca afişler Genel Seferberliği ve ilk buyruklarını duyuruyordu. Babam, "savaş çıkacak" demişti... Annemi bu Fransa seyahatinden caydırmaya çalışmıştı. Ama anneme söz geçirememiş inandıramamıştı. Sert davranmak ta karakterinde yoktu. Annem, duygu sömürsüne kalkmadan, cilve siyle mi etkilerdi? Sağduyusuna mı güvenirdi babam? Kararlar çoğu hep annemin isteği doğrultusunda gerçekleşirdi. "Sorunlar barış yoluyla çözülecek. Bizler savaş gördük ne olduğunu biliriz... Kim savaş isteyebilir?" Öyle diyordu annem...

Fransa'da evlenip yerleşen kızkardeşini altı yıldır görmemişti. Birbirlerini çok özlemişlerdi. Teyzem iş güç sahibiydi, ama annem...

Çocuk yaşta öksüz kalmış olmak sevgiyi kardeşliği daha mı perçinler? Annem teyzem örneği...

Bana gelince günlerce sürecektir bir vapur yolculuğu, değişik limanlar ülkeler, hayali büyülemiş olmalıydı. Gazeteleri, haberleri izleyeceğimi, en ufak bir şüphede yola çıkacağımızı -yürür geliriz der gibi- bilmiş pozlarda babama garanti ediyordum. Marsilya'da karaya çıkar çıkmaz verdiğim bu sözü tutmak üzere gazete aranmaya başlamış, teyzemleri, karşılamaya gelen yaşlı başlı babamın dayı çocuklarını şaşırtmıştım. Yahudi olmanın bir ayrıcalığı da, dünyanın neresine giderse-niz gidin bir hısım akraba bir eski arkadaş, ahabab, komşu bulmanız olası.

O gün Garonne kıyısında tek başına otururken karmaşık duygular içinde miydi? Ne düşünüyordu? "Teyzesi savaş çıktı. Bu bir Dünya Savaşı'na dönüşecek Fransa bu kez güçlü; Alman Fransız hududu boyunca uzanan Majinot hattı deline-mez. Ya Türkiye Almanlar safında savaşa girerse? İyisi mi kalın burda" diyordu. Ya babası İstanbul'da kalmış babası ne olacaktı... Annesi bu öneriyi kabullenmiyordu. Teyzesi ilk göz ağrısı onu olsun bırakması için mantık yürütüyor dil döküyordu. Toulouse'da hayat ona pek cazibeli gelmişti. Teyzesi her sabah bisikletinin arkasına bindiriyor öğleye kadar çalıştığı Capi-tol Çarşısı'na götürüyordu. Ciddi ciddi bir tezgâhtar gibi mal satmak, bir iş becerebilmenin zevkini veriyordu. Öğleden son-raları yüzme havuzu, kar gezintileri ve gece Bulvar Kafe'lerinde çoğunluğu İspanyol sığınmacıların dans ettiği şarkı söylediği, opera aryaalarına, palyaçoların tempo tuttuğu halk tipi yerlere gidiyorlardı. Sevmiştii o yaşamı... Onbir oniki yaşındaydı. Saç-larını permanant yaptırmıştı teyzesi. Eniştesi, onun kardeşi, haftalık veriyor, aklına gelene hediye alıyordu... Nedense ne bi-siklete binmeyi beceriyor ne de kuzeni gibi arka arkaya takla at-

mayı...

İspanya İç Savaşı yeni bitmişti. Franko'dan kaçanlar, köylüsü şehirlisi doluşmuştu hudut kenti Toulouse'a. Bu yersiz yurtsuzlar sayesinde teyzem gibileri gündelikçi, hizmetçi lüksünü tanıyorlardı. Bunlardan başka iş tutmuş İtalyanlar da vardı... O sabah, teyzemlerin avlusuna açılan küçük dairede oturan bir İtalyan ailesiyle kırk yıllık ahbabmışız gibi üzülecek vedalaşmıştık. Anavatanlarına, İtalya'ya ağlayarak dönüyorlardı! Biz ne olacaktık... Geldiğimiz "Cita Di Barry" vapuruna dönüş biletimiz vardı. Dönebilecek miydik? Danışmak üzere Marsilya'daki Türk Konsolosluğuna mektup yazdırmışlardı. Tabii ben yazmıştım. "İlkokulu bitirmiş bir kız bir mektup yazamaz mı! Ben Türkçe mi okudum? Havadan öğrendim." Annem öyle diyor, teyzem ona katılıyor. Eniştem duymamazlığa geliyordu... Eniştem Leon Sadoch kırgın ayrılmıştı memleketten. Babası şehit düşmüştü Çanakkale'de annesine bir maaş bağlanmamıştı... D.D.Y. çalışırken kapıya koymuşlardı o da Fransa'ya çekip gitmişti. Türkçe'yi daha bir Osmanlıca konuşurdu. Mektubun alasını yazabilirdi... Hoş eniştem Fransızlara da söyleniyor, eski başvekil Leon Blum'a da sosyalist yasalardan mı ne çatıyordu. Oysa babam "başvekil bir Yahudi" der gözleri gururla parlardı... Ee Almanya'da Hitler vardı...

Eniştem evlenmeyi kafasına koyunca, İstanbul'dan bir zamanlar oturduğu mahallesinden kız aratmıştı... Kuşkusuz annesi bir Fransız gelinden çekinmiş, memleketten kız alıp rahat etmek düşüncesiyle oğlunu etkilemişti. Yabancı bir diyar, huyunu suyunu bilmediği biri, yıldıracağına bir kaçırılmaz fırsat gibi değerlendirmişti kabuğundan çıkmak uğraşı veren teyzem.

Fransızca'yı da iyi bildiğinden mesele yoktu... Resimler

geldi gitti beğenildi. Kısa bir süre mektuplaşıp anlaştılar.

Teyzem, Toulouse'a vardığının ertesi günü nişanlısı işe gittikten sonra o da sokağa fırlamış, ikindiye kadar dönmemişti. Kayınvalidesi ne yapacağını kime haber vereceğini şaşırmıştı... Teyzem elde şehir planı Toulouse'u keşfe çıkmışmış... Kayınvalidesinin dizinin dibinde oturmaya gelmemişti... Zamanla da başarılı oldu, kendi işini kurdu. Savaş zamanı şehrin dışında bağ bahçe edinip köylü gibi görünmeyi becerdiğinden Almanları atlatmış, mahzeninde adam bile saklamıştı. Teyzem o yıllarda Türk vatandaşlığını koruyordu ama ya çocuklar...

İstanbul'a vapur kalkar mı? Kalkmaz mı? Bizler merak ederken acenteden gelen bir mektupta Marsilya'ya gelmemiz isteniyordu. Kalkış tarihi belı değildi son anda bildirilecekti. Bu önlemler bir serseri mayından kurtarır mıydı gemiyi... Konsolosluk da mı Marsilya'ya çağırılmıştı? Kestiremiyor, anımsamıyorum.

Teyzemle Marsilya'ya gelmiştik. Le vieux Port'da otel benzeri bir küçük daireye, yerleştik. Acenteye akşam sabah gidiyor geliyor soruyorduk. İstanbul'dan vapurla Marsilya'ya vardığımızda babamın dayısının kızı bizi karşılamış bir gece orda kalmış güzel ağırlanmıştık. Elde adres onlara gitmeye kalktım. "Bulvar Chav(!)" diye önüme gelene sora sora evi bulduğumda öğlen olmuştu. Günlerden Cuma'ydı bir tepsi dolusu borekası önümde fırına pişirmeye koydu tante Belina. Oturursam fırından böreklerin çıkışını beklemek gibi olur, ayıp olur düşüncesine kapıldım, selamlaşıp ayrıldım... Bazı anılar nasıl da canlı kalır!. "Gitme" dememişti... "Börekler pişsin bir tane ye sonra gidersin" dememişti... "Bekle, pişsin birkaç tane vereyim annene götür" dememişti... Aklından geçmemiş olamazdı... Geldiğimizde bizleri tanımamasına

rağmen sevgiyle karşılaşmış o gece evinde konuk etmişti... Durum değişmişti... Savaş vardı... Savaşın acımasızlığı daha yaşanmadan değişiyordu demek insanlar... Belki de ben, öyle düşündüğüm için suçlanmalıyım. Belki de saatlerce yürümekten acıyan ayaklarıma tepkiydi bu yargım...

Türk Konsolosluğuna gitmemiz mi gerekmişti? Mektubuma gelen yanıtta mı istenmişti? Bakımsız bir bahçe içinde tek katlı bir binaydı konsolosluk. Danışmada bir memura durumumuzu anlattıktan sonra konsolos beyin beni görmek isteği üzerine bürosuna götürüldüm. İlk ne konuştuk? Geçmiş zaman kestiremiyorum... Sınav mı vermiştim!? Öğünmek gibi olacak ama: "Böyle güzel Türkçe konuşan aydın Türk çocuklarının denizde boğulmaları çok yazık olur" deyip, vapurlan dönmemizi istememiş, duvarda asılı Avrupa haritası üstünde takip etmemiz gereken kara yolunu uzun uzun ayrıntılarıyla anlatmış, not ettirmişti. Yunan vizesi gerekliydi, bu işi kendi başımıza beceremeyeceğimizi söyleyen konsolos bey, telefon ederek ilkin durumu bildirmiş yanıma da bir memur katarak Yunan Konsolosluğuna göndermişti. Konsolosluğun önü ana baba günüydü, hiddetle bağırışanlar binaya mürekkep dolusu şişeler atıyorlardı. Arka kapıdan görünmeden bizleri binaya sokan memur, "Yunan işçileri, memlekete dönmek istiyor paraları da yok" gibi bir şeyler söylemişti. Durumu anlamıştık. Gelirken vapura Pire'den pek çok erkek binmiş anbar üstünde kurulan büyük bir çadırda yatıyor, bir tek alt güvertede gezinebiliyor, vapur da onlara yemek servisi yapmıyor olacak ki, torbalarından bir şeyler çıkarıp yiyorlardı. Kamarot, "Marsilya'ya çalışmaya gidiyorlar" demişti. Yıl 1939 ne vapurda ne Marsilya veya Toulouse'da Türk işçiye rastlamamıştık.

Yıl 1981. Paris'te Monmatre'a açılan dar bir çıkmanın du-

varlarına karşıt iki Türk işçi grubu kendi sloganlarını yazmış... ve caddenin orta yerindeki gazeteci kulübesinde, o günün tarihini taşıyan  büyük gazetemiz satılıyor, seçimde zorlanıyoruz.

Konsolos beyin ısrarlı önerisine uyarak Marsilya'dan trenle yola çıktık. İlk durak hudut şehri Windmill'den sonra Fransa'yı bırakarak geride, daldık İtalya içine... Asker dolu istasyonlarda, trenlerde karartma. Orda burda uzun molalar vere vere vardığımız Trieste'de bir uzun bekleyişten sonra bilet alıp bindik Yugoslavya'ya götürecek trene. Konpartı-manda bizden başka bir de Polonyalı bey var. Durma bir şeyler anlatıyor, bizler kendi derdimizde, yorgun, uykusuz dinler görünürken bir sözcük tokmak gibi iniyor kafamıza, "Varşova..." Adam bu trenle Almanya stnden Varşova'ya gidiyor... İdama mahkm edilmiş gibi paniğe kapılıyoruz an-nem de ben de, adam doğru trene bindiğinden öylesine emin çünkü... Neyse ki ilk istasyonda trenden inen o oluyor.

Bir anda doluyor kompartıman. Süslü püslü, şapkaları uzun tüylü yadırgadığımız askerler aralarında konuşur gl-şrken; suskun tedirginden de öte korku içindeyiz. Kendimi-zi daha bir güvencede görüyoruz. Yugoslavya'da. Tren pen-ceresinden gördüğümüz kırsal manzara, küçük yerleşim bl-geleri yabancı gelmiyor bize; yer yer minareler istasyonlarda seyyar satıcıların sattığı börekler. "Karaköy böreği" deyip he-yecanlanıyorum, içim gidiyor... Yaşım ne ki?! ocuk işte... canım çekiyor... Kuruş harcamaktan kaçınıyor annem. Daha kaç bilet alınacak? Ne kadar para gidecek? Ya yetmezse?

Hem Yugoslavya'ya geçtikten sonra sabah sabah trenden indirilip tüm gün bekletildiğimiz Ljubliana kentinin pazara benzer bir yerinde bizlere kardeşimle bana büyük bir ziyafet çekmişti ya; dilim dilim karpuz satılan bir tezgah-tan iki par-

a alıp yedirmişti... Trende sabah akşam kuru ekmeğe kaşık kaşık kırmızı havyanı katık edip yemekten sıkıntı geliyor. Le Vieux Port'daki bir Ermeni mezeci dükkanından teyzem bizlere yol için komanya almıştı. Küçük küçük peynirler ve günümüzde az bulunan milyonlara satılan iri taneli kırmızı havyar kutuları... Toulouse'da da evin yakınında gene bir Ermeninin işlettiği böyle bir dükkandan da eniştem alışveriş eder özellikle pastırma ve Ermis marka konserve yalancı dolma alırdı. Pastırmaya annem kösele der bizler hiç yiye-mezken enişteme tabakta duruşu bile zevk verir, belki de ağızı sulanırdı.

Savaş öncesi Toulouse yakınında pikniğe gittiğimiz St. Fereol'de de gezginci bir Ermeni fotoğrafçıya rastlamıştık. Ayaklı eski tip makinesiyle resmimizi çekerken bizlerle Türkçe konuşmaktan hoşnut görünüyordu, diğer dükkan sahipleri gibi... Bu Türkiye'den göç etmiş Fransa'ya yerleşmiş Ermeniler ne zaman Türk aleyhtarı kesilmişlerdi... Kimbilir belki de bir dil özleminden kaynaklanıyordu bizlerle konuşmaktan hoşlanmaları, yakınlık göstermeleri...

Evet karpuz yemiştik Ljubliana'da... Babama da bir kart yazıp atmıştım bizlerden çok sonra Ankara'ya ulaşan hatıra gibi hala sakladığım. Bir boydan bir boya kattetikten sonra o zamanların Yugoslavya'sını sersemleşmiş, uykulu üçüncü mevki tren yolculuğunun pisliği ve üstümüze sinmiş is kokusu içinde bir gece vakti varıyoruz Selaniğe.

Birden canlanıyor rahatlıyor annem. Korkuyu tedirginliği atıyor üstünden. İstanbul'a o gece trenin olmayışına, "her işte bir hayır vardır" mantığı içinde memnun bile oluyor... Geceyi bir otelde geçirip, dinlenme paklanma üstbaş değiştirme olanağını bulacaktık. Annem hem şoförle hem de otel kati-biyle konu komşudan sayfiye yerinden bellediği Rumca ile

anlaşıyor, özellikle Yugoslavya'dan sonra derdini anlatabilmenin mutluluğunu yaşıyor. Anneme hayranlığım kısa sürüyor: Rumca bu; ben de bir şeyler biliyorum. Beş yaşındaki kardeşim bile piyasa şarkılarından bir şeyler kapmış yalan yanlış "taparo diyo taparo diyo" sözleriyle başlayan oynak bir şarkı söylüyor anlamını bilmeden. Tepebaşı Gazinosu'ndan mı? Bomonti Aile Bahçesi'nden mi bellemiş? Yoksa annemden mi? Hele ben; ben Yunanlı artist, Atatürk'ün bile izlediği bilinen Zazo Dalmas'ı sahnede görmüş insanım. Sekiz dokuz yaşında olmalıydım. Beyoğlu'nda bir operette(!) görmüştüm. Bir kayık yavaş yavaş sahne ortasında ilerliyor ilerliyor yaşmaklı feraceli dilber Zozo Dalmas kırılarak, karaya ayak basarken "kayıkci yavas yavas" demesi Türkçe konuşması seyirciyi coşturmaya yetiyor...

Sabah sabah Selanik'teki otel balkonundan gördüğümüz şaşırtıyor bizleri. Omuzlarına dua şallarını (taled) atmış şapkalı erkekler akın akın karşımızda duran bir büyük binaya sinagoga giriyorlar. Meğer o gün Kipur bayramıymış. Ne İstanbul'da ne da Ankara'da evinden taled örtünüp çıkan olmaz Selanik; "İkinci Kudüs" deymi boşuna çıkmamış ortaya... Anlaşılan Yahudi Semtindeydik. Kuşkusuz otel de Yahudilerindi. Şoför bilerek mi getirmişti? Rastlantı mıydı? II. Dünya Savaşı'nda o semt kuşkusuz el değiştirmiş. Savaş sonrası yok olmak üzere... O sabah huşu içinde sinagoga yönelen o erkeklerden hayatta kalan olmuş mu?! Kuzu kuzu ölümüne gitmedi Selanikliler... Polonya'da Birkenau ölüm kampında bir aradaydılar. Kampı bizlere gezdiren rehber onlardan kahramanlar diye söz ediyordu; bir fırını havaya uçurmuşlardı.

Huzurluyduk o sabah Selanik'te; komşu Yunanistan'daydık... O yıllarda dost komşulardı Yunanistan, Bulga-

ristan... Oysa annem Trakya'dan, Balkan Savaşı sonucu göçmenlerindendi. İşgal Kuvvetleri İstanbul'dayken Rumların sokaklarda "Zito zito Venizelos" diye bağrdıklarını anlatırdı.

Sirkeci'de trenden indiğimizde annem toprağı öpmüştü anavatana varma sevinci içinde. Hamala valizleri yükleyip Sirkeci'de tramvay yolunda oturan teyzemin yolunu tutuk... Teyzemlerden babamın yakın bir otelde olduğunu öğrenmemle otele gitmem bir oldu. Odaya vurup girdiğimde babam yatakta yatıyordu. Beni karşısında gördüğünde dili tutulmuş gibi kısa bir süre de olsa konuşamadı, baka kaldı. Kucaklaşıp öpüştük mü? Sevgi gösterilerine pek yer yoktu ailemizde... Fransa bu konuda şaşırtmıştı bizleri... Öpüşen öpüşene... Yalnız güne başlarken gece yatarken değil; gün boyu her gidiş gelişte kucaklaşıyor, öpüşüyordu aile fertleri... Bayram geceleri babamın elini öperdim. Duygulanır ağlamaklı olur belli ettirmemeğe çalışırdım.

O huzursuz dönüş mü? Toulouse'daki değişik yaşam mı? Değişik değer yargıları, görüşleri mi? Fransa'dayken izlediğim Yahudileri konu eden karikatürize eden filimler mi? Bilemiyorum... ama artık o eski çocuk değildim... Savaş vardı... Yahudi olmak sakıncalıydı...

Marsilya'ya yıllar sonra gittiysem de Toulouse'a bir daha hiç gitmedim... Teyzem genç öldüğünden savaştan sonra tek bir defa gelebildi. Çoluk çocuğa karışmış kuzinlerim kocalarıyla sık sık yaz tatillerini geçirmeye gelirler "Ee toprak çekiyor geliyoruz" derler, bir defasında dayanamayıp babaları eniştem de geldi... "Artık her yaz gelirim" dediyse de ömrü vefa etmedi...

Çok az rüya görsem de Garonne kıyısında, St. Ferreole'de bir aile pikniğinde, konsoloslukta bir harita önünde

yüzünü seçemediğim bir adamla konuşurken gibi sahnelerin yer aldığı rüyalar gördüğüm olmuştur. Kimdi o zamanlar Marsilya'da konsolos? Yıllar sonra merak edip sordum durdumsa bilen çıkmamıştı.

Annem öldüğünde yığınla mektup, resim işe yaramaz Edirne tapuları arasında iki de vişne çürüğü pasaport çıktı; biri benimdi konsolosun imza yerinde Basri Danişmend adı okunuyordu... Teşekkür, şükran gibi sözcükler yetersiz... Naziler fırınlar hazırlarken, işgal ettiği memleketlerde yönetenler onlarla birlikte Yahudi vatandaşlarının yok edilmesine seyirci kalırken, büyük insan Danişmend vapurla dönmemizi bile sakıncalı buluyor, bir çocuğu karşısına alıp yol belletiyordu... Bana, bir Yahudi çocuğuna... Türk ulusunu üstün yapan bu sevecenlik ve bu tür davranışlardır.

Konuyu noktalamak üzereyken, Amerika'dan oğlum Stanford J. Shaw'un "Turkey The Holocaust" kitabını hediye getirdi. Yazar II. Dünya Savaşı süresince Fransa'da bulunan Türk Yahudilerinin akibetini belgelerden sergiliyor. Okuduklarım sarstı... Fransa serüvenimiz kafamda depreşti... Fransa'daki Türk Elçisi ve Konsolosları canla başla çalışarak pek çok Türk Yahudisini son anda bile kamplara götürülmeden kurtarabilmiş, memlekete dönmelerini sağlamış, bazen de başaramamış... Mayıs 1944: Almanların yenilgisi kaçınılmaz, Almanlar anlamamış olamaz... Yahudilerle uğraşmanın sırası mı?! Gene de Fransa'nın Vichy hükümeti kısmında yakaladıkları Yahudileri kilometrelerce ötelerde ölüm kamplarına göndermek için bürokrasi, tren ayarlama, hat ayırma vb. uğraşlar içinde! Anlaşılr gibi değil... Teyzemler iyi atlatmış... Biz kalsaydık... Ben kalsaydım...

Türklerin Anadolu'ya ayak basmasıyla Yahudiler bu topraklarda rahat etmişlerdir... Selçuklular, Beylikler, Osmanlı-

lar günümüze dek bir dokuzyüz yılın beraberliği var Yükselme Devri'nde, ünlü olan Türk Yahudi Toplumu, Gerileme Çökme Devri'nden etkilenmiş, silik, cahil fakir bir topluma dönüşmüş... Cumhuriyet, demokrasiyle de canlanmış günümüz aydın ve mutlu toplumunu oluşturmaktadır.

*Gizlendi, çözülmeyi derin sükulla surlar,
Rüzgarlar gibi geçti mevsim mevsim asırlar.*

Necmettin ESİN

Cinisaro'ya Verilemeyen Singer Makinesi

Yaramaz bir çocuk değilmişim! Gene de korkutmanın terbiye etmenin gerekli, geçerli ve etkili bir yöntem sayılan o yıllarda annem bazen: "Bak Cinisaro geliyor, şimdi seni Cinisaro'ya veririm" der korkutur sindirirdi. Kimdi bu Cinisaro? İn miydi cin miydi? Bir dudağı yerde bir dudağı gökte çocuk yutan bir dev miydi?!

Yıllar sonra Osmanlı Yahudileri üstüne merak salıp tarihi süreci içinde inceledikten sonra çözdüm; Cinisaro dedikleri, yeniçeri askeri idi. Rastlantıya bakın Yeniçeri ordusunun kaldırıldığı "Vak'a-i Hayriye" denilen tarihi olaydan tam yüzyıl sonra doğmuşum, değil benim, annemin çocukluğunda bile Yeniçeri yoktu...

Osmanlı Dönemi süresince Yahudiler kendi mahallelerinde yaşasalar da, onlara verilen şarap yapma ve meyhane işletme ayrıcalığı bektaşi yeniçerileri Yahudi semtlerine çekmiştir. Eee içki bu şisede durduğu gibi durmaz ki. Yeniçeri resimlerini anımsayın... Meyhane çıkışı heybetli duruşuyla meydan okuyan, pos bıyıklı, eli belindeki palasının kabzasında bir Yeniçeri Ağası'nın aşka gelip nara attığını düşünün...

Osmanlı Tarihi üstüne uzman Prof. Stanford J. Shaw vb. Yeniçeri Ocağı'nın Hristiyan devşirmelerden oluştuğunu vurgulayarak, bazılarının kökenlerinin etkisi altında Yahudilere kötü davranmaları sonucu, korkulur kişi durumuna düş-

tüklerini belirtir. Yazar kısmısı düş gücüyle bazen ben gibi hoşgörölü bazen de acımasız yaklaşır konuya... Tarihçi ise belge arar gerçekleri sunar...

Madalyonun ikinci yüzü: Kimileri de çocuklarını "iğneli fiç"der korkuturdu... Belki de manasını bilmeden bugün bile korkutanlar var. Hristiyanların uydurduğu bu masala göre: Hamursuz Bayramı'nda Yahudiler kaçırdıkları insanları böyle fiçlarda ölmeye bırakır akan kanlarını ekmeğe katar-mış. Çamur at izi kalır... Oysa dinen her tür et bir saat tuzla-yıp süzgeç gibi kapta bekletip kanı süzöldükten ve üç kez yı-kandıktan sonra pişirilebilir. Kanuni döneminde Hristiyan-ların Amasya'da böyle bir iddiası kanlı olaylardan sonra ifti-ra olduğı anlaşılnca, adalete çok önem veren Kanuni Sul-tan Süleyman, ilerde böyle bir durum karşısında Yahudileri korumak üzere davanın Divan'da bakılmasını karara bağlar.

Gene de bu tür iftiralar, olaylar zaman zaman Osmanlı İmparatorluğu dahilinde yer almış bazen da yıkımlı kanlı geçmiştir. Yunanlı yazar Kozmas Politis, "Yitik Kentin Kırk Yılı" (1962) adlı romanında yüzyılımızın başında İzmir'de Hristiyan bir çocuk ortalıktan kaybolup cesedi bulunmakta gecikince Yahudilere yüklenen bir kan iftirası şekline nasıl dönüştüğünü tarafsız bir öykü havasında anlatır.

Çoluk çocuğa karıştığımda annem onu mutlandıran bir davranışta bulunduğumda, bir hediye verdiğimde, bayram kutlamalarında -çevirisi güç- "Yüz yaşına kadar evinde ko-canla mutlu olasın" hayırduasında bulunurdu. Genç yaşta dul kalmış, kızlarının evinde yaşamak zorunluğunda bir ka-dının duyumsadığı acıyı algılar, dokunurdu bu sözleri... Bu beraberlikte bir sorun bir sürtüşme, tartışmaya yol açtığında savunmamda diretecek olsam, "çaçarona" demez, "Maşallah Singer makinesi gibisin" derdi. Bunu bir yergi değil bir övgü

gibi kabullenirdim. Beğeniyle söz ettiği sevgiyle çalıştırdığı Singer makinesine benzetilmek hoşuma giderdi. Başına kurularak iki ayağını büyük pedala yerleştirip okşar gibi çalıştırdığında, yalnız nurlanan yüzü değil bedeninin duruşu da mutluluğunu yansıtır gibime gelirdi... Bir sanatkardı... Yaratıcılık katarak kızlarına beğenilen giysiler, çeşit çeşit nakışlar, örgüler yapmaktan zevk alan. Makineyi ayaklarıyla öyle bir çalıştırırdı ki; hız değişikliklerinde tondan tona geçerken gü-rültüsü kulağı yormaz, uyumlu bir metalik müzik gibi gelirdi. Nazar değer korkusuyla, makinenin iki ayağı arası kocaman demirden Singer yazısı oyulmuş aradan, mavi kurdeleyle nazar boncuğu bir göz asmıştı. Çocukluk anılarından, geçmişinden ne zaman söz etse ninemin bu yadigarı da araya girerdi. Makine de, "La Gerra General" Birinci Dünya Savaşı'ndan veya "Seferberlik" dediği dönemden hem etkilenmiş, hem de vazife almıştı: I. Dünya Savaşı sürerken Saraçhane denilen askere deri levazımatı hazırlanan yerde dikiş makinesi olanlara ihtiyaç olduğu duyurulduğunda, anneannem makineyi hamala yüklettiği gibi Saraçhane yolunu tutmuştu, annemi de yanına katarak. Çocuk yaşta annem fırsat kollar makineyi boş bulduğunda tıkırdatırmış... Öğlen karavana çıkar mıydı? Kestiremezdi ama iş bitimi adam başı "tayin" denilen bir koca somun ekmek verirlermiş... Canlı birinden söz edercesine annem, makinenin orda kalın şeyler dike dike kalın kumaşları sevdiğini ve öylelerini daha iyi diktüğünü söylerdi... Genç sayılabilecek yaşta babam öldüğünde ev dağılır eşyalar haraç mezat satılırken yalvar yakar olduysa da "Singer başkadır" dediyse de, benim de kardeşimin de elektrikli makinemiz vardı ayaklı, yer kaplayan asırlık makineyi istemi-miştik... Yıllar yılı benim makinemde dikişe oturduğunda o ilk göz ağrısından özlemle söz ederdi... Belki de makine ba-

bamın ölümüyle yıkılan yuvası genç yaşta ölen annesiyle özdeşleşirdi...

Anneannem... Kısacık yaşamında iki evlilik... ve iki savaş var... Şöminemin üstünde asılı, yüzyılımızın en başında Edirne'de "Leonidis Nicolaoü" fotoğrafçısında çekilmiş aile resmine bakıyorum: Güleryüzü parlayan gözleriyle kürdi giymiş annemin varlıklı, şair dedesi Natan Malki tonton duruyor... Aranan bir ebe olan hanımı başında yemenisi kürklü peleriniyle yanına oturmuş... I. Dünya Savaşı'nda Doğu Cephe'sinde bacakları donduğundan dizine kadar kesilecek olan annemin dayısı gencecik Mose. Malki modern kılıkta oldukça yakışıklı... ve anneannem, bonbe taranmış saçı, ince beli, yere değen eteği, karnına inen altın zincirinin ucunda sallanan saatiyle, narin yapılı zarif bir taze görünümünde bir dul... Dikiş makinesinin önünde oturtamıyor, bir somun ekmek elde onu hiç canlandıramıyorum...

Yaşam renkli yirminci yüzyıla girmeye hazırlanan Edirne'de. Bir baloda belki de bir Purim balosunda, doktor olan ilk eşiyle durma dans eden anneannem terini üşütünce şifayı kapıyor; astım oluyor... Irsi mi değil mi bilemem... Dansı hiç beceremeyen etmeyen bendeniz B.T.B.'lerle duvara mozayik pano, vb. plastik işler(!) nedeni terleyip aynı hastalığa tutulunca doktorlar anneannemden kaynaklandığını ileri sürdüler. Torunum Yusuf'a da çocuk yaşta rahatsızlanıp aynı teşhis konulunca bu nahoş durumun faturası bana teğet geçti gide gide anneanneme erişti...

Anneannem Alliance Okulu'na devam eder, öğretmenliğe özenir bir gün Paris'e gönderilir umudu içindeyken çocuk yaşta kendisini evli bulur. Şıpşak tarafından evlendirilmiştir. Ablası doğum yaparken ölmüştür. Doktor olan eniştesi iyi bir kısmet sayılır, kaçırılır mı? Çocuğu yabancı bir üvey an-

neye bırakmak günah olmaz mı? Hoş anneanneme soran kim? Evlilik üstüne öyle cahil ki, gerdek üstüne tembih edilenleri kavrayamıyor. Neyse ki doktor bilinçli, hoşgörülü ve sabırlı. Kısa süren bu evlilik acı sonuçlanır, doktorlar arası bir ziyafet dönüşü doktor Albert Kaneti kendisini kötü hissederek anneanneme zehirlediklerinden şüphelendiğini söylerken ölür. Anneannemin ikinci izdivacı yıllar sonra, yaşıtı kızları olan dedemle olur. Arka arkaya doğan üç çocukla kısa süre sonra gene dul kalmıştır...

İstanbul'a çok zengin olan üvey kızlarının yanına gelir. Babası Edirne'den yolcularla çörekler içinde altın gönderir elde avuçta kalanlar da bir bir satılır. Davila matbasında bir süre katip çalışır, I. Dünya Savaşı'nın son yıllarında makinenin başına mı çöker?

Bir törene giderken özenle giyindiği zamanlar, hiç görmediği anneannesinin bir sözünü anımsardı. Anneanesi böyle toplantılar öncesi veya yeni bir şey dikip de kızına giydirdiğinde: "Elbise üstünde ağlamasın" der duruşa dikkat çekermiş. Kendisi öylesine zevkli giyinirmiş ki, sokağa çıktığında bir yerlere gittiğinde herkes bakarmış... Hem alımlı hem de kibar görünmek ve dul olmak kolay olmasa gerek...

Orda burda bir şeyler yazmaya başladığımda annem, "anneannenin yaşamı roman olur, onu yazsana" der çıkışırdı. Sonra sonra ummarsamadığımı sanarak dokunaklı bir anlatımla zaman zaman kopuk kopuk olaylar nakleder oldu beni yazmaya itekler umudu içinde... İyi kötü denemek vardı. Dört kentin Yahudi yaşamından kesitler verdiğim "İkiyüzbininci Gece" adlı oyunumun Edirne bölümü, anneannemin, şair meddah Nathan Malki adında büyük büyük dedemin ve ailesinin yaşam öyküsüdür.. Aileden birileri bir gün kaleme dökcek bunları...

Edirneliler dikiş makinesi alır da İstanbullular geri mi kılırdı... Hem bu makine sevdasından, nakış tutkusundan bir tek anneme özgüymüş gibi söz etmem yanlışlık olduğu kadar haksızlık da olur. O dönemin o kuşağın hamarat hanımları gelinlik kızları aynı zevkleri paylaşırdı. Ev işlerinden arta kalan zamanları ya iğne elde ya da makine önünde geçerdiler... Göz nuru döker gaz lambası ışığında çeyiz işlerdi. Geç evlenenlerin çeyizi daha mı çok olurdu? Öyle olmalıydı... 1949-1954 arası evlendikten sonra ilk oturduğum apartmanda yaşlı yardımsever bir komşum Eda hanım, Manisa'lıydı. Her yaz memlekete gider, dönüşte bana da salça, reçel gibi şeyler getirir satardı. Bir yıl güzel işlemlerle dolu bir sandık getirmişti. Yıllar yılı işleye işleye kocamış ama kocaya varmamış dara düşmüş akrabası bir Manisalı'nın çeyizinden parçalardı bunlar... Atlas üstüne çiçekler arasında eski harflerle "afiyet olsun" işlenmiş bir tepsi örtüsü tablo gibi Amerika'daki kızımın salonunda asılı durur, Amerika'da müzede de sergilendi. Bir bohçasını da oğlumun, torunlarımın sünnetlerinde kullandım hem de defalarca ödünç verdim. O bohça, belki de gerdek gecesi yatak üstüne konacak damadın çamaşırları için hazırlanmıştı işlerken de genç kız telli duvaklı varacağı bir genç düşlemişti yüzüne ateş basar vücudunu tatlı bir ürperti sararken. Kime niyet kime kısmet... Tanıdık birinden alıp kullanamazdım böyle işlemleri...

Yüzyılımızın başında sıksıklar bile cendere gibi korseler giyerdi. Korse içinde giyilen patiska, incecik keten gibi dokumalardan paçalı donlar diker, parçalarına filtreler kuşlar çiçekler işlerlerdi. Balenalı şeritli korseyi giymek çıkarmak meseleydi. Tuvalet ihtiyacını görmek üzere külotun önü minacık düğme ilikle açılabilir türden olurdu. Böyle ince işlenmiş ve de hiç kullanılmamış kayınvalidemin yüzyılımızın ba-

şından kalma bir külottan kızıma şahane bir bluz yapmışım, milletin "oya ve brödürilere" hayran kaldığı... Saç tararken omuza atılmak üzere nefis işlenmiş kalın bir pelerini de halen yatakta okurken kullanırım... Annem gibi kayınvalidemin de onsuz edemediği bir el Singer makinesi vardı. Gelin gittiği Eskişehir'den İstanbul'a her gelişinde muhakkak getirirdi. Misafir kaldığı baba evinde makine vardı, ama olsun kendi makinesi başkaydı ona alıştı, dikişi güzeldi... Çeyizine alınmıştı. Çeyizinin en kıymetli parçasıydı.

Kız ve erkek tarafı bir araya gelip de drahoma konu edilirken değil kayınvalidem zamanı yüzyılımızın başı, ellilerde bile çeyizde kız tarafının dikiş makinesi getirmesini isteyenleri de bilirim. Tabii gelin piyano çalan biri değilse. Özellikle esnaf aileler kadın kısmısının dikişlerini kendi dikerek masrafları azaltacağı gibi, kötü günde dikiş dikip, kocasına yardımda bulunabileceğini de hesaba katarlardı. Gelin beğenilirken okur yazar olmasından çok ev işlerinde, dikişte bilirlik daha önemsenirdi. Çoğu dikiş öğrenmek üzere bir terzinin yanına çırak verilirdi. Annem öyle öğrenmişti. Terzi öğretmeyi ağırdan alır olur olmaz işe koştururken annem çaktırmadan, kağıt patronlar çıkarır, kesim işini kavramağa çalışmış. Kısa sürede dikiş belleyen durma ablalarına yeğenlerine dikerek de ustalaşan annem, kendi başına terzilik yapmaya karar vermiş. Konu komşu iki parça dikiş getirmiş işe başlamışken vazgeçmek zorunda kalmış; bu arada babamla nişanlanınca babam yasaklamış: hem ne yasaklama; bitirilmemiş dikişlere bile izin vermemiş... Yıl 1925... kadın, kızın çalışması hoş karşılanmıyordu... Çalışan kız almak erkeğin onurunu mu zedeliyordu? Eşini çalıştıran erkeğe de makbul adam iyi koca gözüyle bakılmadığı dönemde... Oysa babam aydın bir adamdı...

Kayınvalidem dikiş annesinden öğrenmişti. Annesi Balat'ın ünlü kadın terzilerinden Mme. Lea Papu'ydu... Kayınvalidem hiç terziliği özenmediyse de çok güzel dikiş diker, giyimine özen gösterir bu konuda söz etmeyi severdi. En önemsedığı kaçırmadığı eğlencesi akranları gibi her Cumartesi sabahı Pera'da bir tur atıp vitrinlerden fikir edinip modayı izlemektir. Felç olduğunda bir süre bilincini de yitirmiş olarak yatalak kaldı. Bizleri bazen tanıyamıyor, karıştırıyor, çocuklaşıyordu. Bu arada yemeğe içmeye pek iştahlı değilken, hiçbir şeyi arzulamaz istemezken, yattığı yerden dikiş makinesini masaya koymamızı buyuruyor, hastalık öncesi dikmekte olduğu entarisi için düğme kutusundan uygun düğme seçmeye kalkıyor, şapkalarını gözden geçiriyordu... Dikiş nakış öylesine yaşamında yer etmiş, makine de yanı başında durması gereken bir sevgiliydi sanki.

Dikiş nakış, küçük heykelcik bisküvitler, plastik sanatlara girebilirdi... Annem bisküvitten bebekler, uçaklar, kuşlar yapardı. Bizler büyüdükten sonra da yapmaya devam etti. Bir misafir çocuğu geldiğinde tatlı bir sözle vermekten hoşlanırdı. Eniştem küçük bir fırın alıp da kardeşim seramik işlerine başladığında annem de heveslenmiş kolayca bir şeyler şekillendirmişti. Annemin kuşağındaki hanımların eli şekillendirmeye yatkınsa bisküvit yapar, resim elinden geliyorsa, nakışlar için çiçekler kuşlar çizerdi... İşlenmiş bir kumaştan, deseni kağıda, kumaşa çıkarmak için annelerimiz bir çorba kaşığı saçının üstüne bastıktan sonra işlemenin üstüne koydukları kağıda bastırarak gezdirir kağıt üstüne desen belirir bir güzel ve zahmetsiz kopyasını çıkarırlardı... Günümüzde ressam hanım bolluğunda, kiminin kızı kiminin komşusu sergiler açıp dururken bu metot geçerliliğini yitirdi. Bir zamanlar çizim işini yapan dükkanlar vardı. En tanınmış doğ-

ru yoldaki "Saporta" idi. Çeyizimin çay örtülerini yatak takımlarını o çizmiş annemle ben de işlemiştik. Dükkanda katalogdan bakar beğenir seçerdik... Bu meslekte süresini tamamlayıp kepenk kapattı tarihe karıştı...

Ne çok ve gereksiz çeyiz aldı, babalarının maddi olanaklarını aşan ölçüde benim kuşak gelinleri... Oniki kişilik, onsekiz kişilik el işlemeli beyaz örtüsüz çeyiz mi olurdu? Verilmesine verilirdi de nedense kullanmaya da kimse kıyamaz öyle durduğu yerde sararıp kalırdı. Krepsaten konbinezon ve gecelikler işletmeciyeye verilirdi. En ünlüsü kule arkasındaki "Froso" idi. Prova için taa Ankara'dan gelmiştim. Düğün haftası çeyiz kız evinde asılırdı. Bizim ev geniş sayılamayacağından annem çeyizimi göstermek üzere yatak odasını boşaltmıştı. Entariler sabahlıklar duvara asılmıştı. Erken gelen arkadaşı Verjini Ender Araf beğenmemiş yeni baştan düzenlemişti... Yedi tane sabahlık, her biri bir tarafa asılmış! Hiç öyle çeyiz mi sergilenirmiş. Kışlık kadifelisi, bir tarafa yazlık lame dantellisi başka uçta olacak iş miydi? Çeyizin zengin görünümünü yok edilmişti. Ankaralılar bu işte ustaydılar. O sabahlıklardan bugüne kalan ipek jorjet olanının altına giyilen ipek saten uzun bir kombinezon. Kendim işlemiştim. Annem, şişmanlık gebelik düşüncesi ve tedbiri içinde bol yaptırdığından giyebiliyorum, aradan elli yıl geçmişse de... Görümcem çeyizinde rengarenk altı yedi çift uzun, dirseğe gelen, aşan eldiven almıştı! Ee çeyiz bu... Bu konuda yaşlılar pek çok şey anlatırlardı. Damat evine tıka basa dolu giden çeyiz sandığı durduğu yerde boşalırmış; oğlan tarafını tatmin etmek üzere eşten dosttan ödünç giyim kuşam alınır sonra verilirmiş. Yıllar önce Ankara'da Mme. Kohen anlatmıştı: 1918'de Edirne'de varlıklı okumuş bir aileye gelin gitmişti böyle ödünç eşyalarla dolu bir sandık çeyizle. "Hupa" deni-

len gelinlere hiçbir iş gördürülmeyen ilk hafta ayağında güzel yeni terliklerle koltuğunda kurulduktan sonra bir yolunu bulup sahibine vermiş, evde topuklu pabuçlarla gezinir olmuş soranlara da öyle daha rahat ettiğini söylemiş. Neyse ki anlayışlı bir kayınvalideyle onu seven eşi duruma çare getirmişler...

Nerde eski çeyizler... Gene de çok işleme verdim kızlarıma çeyizlerinde... Az ve öz, oğluma bile. Belki de el emeği göz nuru işlemeleri çok sevdiğimden...

Mendelssohn adı bestekar Felix Mendelssohn'u çağırıştırır... Oysa Mendelssohn ailesinde başka ünlüler de var bir kısmı da kadın... Felix'in halası, Filozof Moses Mendelssohn'un büyük kızı Dorothea (1764-1839) bir yazardı. "Florentin" adlı romanı fiction alanında ilk, beğenilen romantik bir eser sayılır.

Dorothea, bazen imzasız bazen de eşinin ismini kullanırdı yapıtlarında. Dul kalıp da para kazanmak zorunluğunda kaldığında kalemi bir tarafa atıp iğneyi eline almış, soranlara da bir aforizmayla seçimine açıklık getirmişti: "Dünyada pek çok kitap var; ama pek çok gömlek var diyeni duymadım."

Günümüz kadını iğneyi bir tarafa attı, kalemi ele aldı... Ama; "dünyada pek çok kitap var, gereğinden fazla" düşüncesi saltanatını sürdürüyor.....

Bırak yerliyerinde kalsın herşey

Ö birkaç göz

Ö küllenmiş aleş / Ö hiç bilmeyecek sevgi

Ö yara / Bırak bende kalsın

Doğan ÜLKEKUL

Sevgili Kardeşim

Sevgili Esterciğim,

Yazmalıyım. Nedenini sormalıyım... Bu düşünce öylesine içimde yer etti ki, bir koyu sis bulutu içinde altımda yer kayar, bir girdap derinliklere doğru çekerken tüm gücümü toplayıp makinenin önüne geçtim... Neden yazıyorum ki?! Seni merak ettiğimden mi? Yakınmak, kınamak için mi?... Hangisi daha ağır basıyor?... Uzun bir süredir en ufak bir yaşam belirtisi göstermediğine göre merak etmem doğal, ama mektup konusunda her zaman boş verici olduğundan kızıyorum... Tembelliğin umursamazlığın bu denlisi olmaz... Nitelemelerimde haklı mıyım onu yanıtın belirleyecek... Rica ederim. Lütfen laf kalabalığına getirip konuyu geçiştirme. Günün dopdolu geçtiğini, evle fabrika arasında mekik dokuduğunu, eşinin hastalığı vb. nedenleri de sıralayıp durma... Uyku öncesi yarım saatçik bir süre ayırabilirdin... Geç saatlere kadar uyku tutturamadığına göre...

Evet, telefondan hoşlanmam, mektupları yeğlerim ama olsun gene de edebilirdin... Ben seni aramış olmalıyım... Merakta kaldığıma göre kesinkes aramışımdır, ama sana erişmek olanaksız. Evden, "iştedir" derler iş yerinden "çıktılar efendim."

Niye öyle karanlık etrafı?! Sabah mı oluyor, yoksa akşam

mı? Ev de sessiz... Neden ilaç içtim ki ben?! Ben hiç uykusuzluktan şikayet etmezdim... Uykuyu da aramam... "İyidir. İyidir. İyidir. Açılırsın, uyutur da" deyip ne içirdiler ki bana? Ne diyordum?... Ben fesfeseli karamsar bulan sen nasıl olur da merak edebileceğimi düşünmezsin, pes doğrusu... Ne o? Alındın mı yoksa? Fazla mı ileri gittim?!

Haklısın. Kızma. Aklıma eseni karalıyorum... Acındırmak için yazmıyorum; gerçekten iyi değilim... Anladım kusur ettik; eniştemin, sevgili eşinin hal hatırını sormadık; senin için en önemlisi onun sağlığı... Kardeş, bana kalırsa sen eniştemin hastalığını abartıp boşuna kendini harap ediyorsun. "Yok şu kadar ömrü kalmış da, şu kadar yıl geçmiş de..." bu saçmalıkları da at kafandan, o ölümcül hastalık olsaydı ooo cooktaan tövbe tövbe beni günaha sokacaksın. Hem bana baksana sen, bizim ondan daha çok yaşayacağımızı ne biliyorsun?! Elinde mühürlü onaylı ferman mı var?... Yoksa fallerda mı çıktı?... Ağlama, ağlama... Ağlayan iki badem göz, hafif kanlanmış, gitmiyor gözümün önünden karşımdaki resimde gülümserken sen... Bu buğulu beni üzen benden kaçırmaya çalıştığın bakış ne zaman kondu gözüne... "Bayla Esterika/ke te veya rika/Rika i sana/Komo la mansana.(1) Zenginlik ve sağlık diler tekerleme... mutluluk için de yeterli mi bulunur?!

Şarkıya dönüşmüş bu tekerleme annemin kucağında olan seni nasıl da coşturur, hoplatır zıplatırdı... Silik bir resmi özenle saklarım, Pöti Şan'da -Petit Champs- çekilmiş annemin kucağındasın bir tutam saçını annem bukle yapmış tepeye. O bahçenin yerinde T.H.Y. Terminal Binası var bugün. Karşısındaki Sarı Madam Bahçesi yola gitmiş olacak. Oysa Halice bakardı zengin bir manzarası vardı... Fotoğrafta bluzu önlüğü beyaz, allı güllü basma bir elbise giyiyoruz sen de

ben de; o yıllarda 'moda onun da bir adı vardı "peyizana" mı ne öyle bir şey kuşkusuz fransızcadan -A la Paysanne- Judeo İspanyolca'ya adapte edilmiş bir sözcük olmalı... Nerden geldim bu konulara? Belleğimde bir boşluk anımsadıklarımda kopukluk karmaşa var. Tam bilemiyorum... En son ne zaman görüştük senlen?... Ne zaman?... Seni ilk gördüğüm an geldi aklıma... Annem evde doğurmuştu seni... Beni de, tabii Dr. Sinay'la. Kapı arkasına dikilip beklemiştim... Sonra... Sonra senin ağlamamı duydum... Birisi kapıyı açıp aldı beni içeri; uzun gömleği giydireyim diye. Bırakmadılar tek başıma giydirmemi. Yaşlı gaga burunlu Mme Neama karıştı işe seni doktor iki elle tutarken... Uzun gömlek giydirirler doğan bebeğe uzun ömürlü olsun diye... Niye kısa ömürlü oldun sen öyle?! Sen daha doğmadan yapılan "faşadura" töreninde kim biçmişti o gömleği?! Kim onurlandırmıştı? Bir genç kız olmalıydı... Kim bilemiyorum... Beğenmedim bu geleneği; yaşamı mutlu geçen en yaşlı bir akraba seçilmeli, böylesi daha mantıklı...

Kavuşmanın sevincini ayrılığın acısını ben gibi yaşamış Şair Lina Kohen Albukrek "A mi Ermanika" -Kız kardeşi-me- adlı şiirinde: Te resivi yo komo roza presiozo / Me desparti kon la alma arankada. Karşıladım bir nadide gül gibi seni /Yitirmem can evimden yaraladı beni der başlar, duyumsadıklarımı yansıtır dizeleri. Ablam olsaydın, küçüğün olsaydım olağan olurdu kabullenebilirdim...

Armağan seçme, verme mutluluğunu sen tattırdın bana... Doğduğun hafta tiya Malkunaçi ile Perşembe Pazarına gidip mavi boncuklardan oluşmuş bir bebek bileziğiyle bir minacık kavun aldım. Bileziği bir ara annem sana nazarlık niyetine takmıştı. O oyuncak gibi küçücük kavun ne olmuştu? İkisine beş kuruş harcamış olmalıyım. Bana en çok beş kuruş verir-

lerdi. 1933 yılı olmalı. Yüz paraya, minacik beş kuruşa da daha bir büyüğünü kırmızı veya yeşil kombinezonlu pembe pembe plastikimsi arkasında "Japan" yazan bebekler alırdım. Sonra sen doğdun... Sen benim biricik sevgili bebeğim oldun. Saçın yok diye annem üzüle dursun, benim olan sen, dünyanın en güzeliydin. Kışkandım diyenlere inanma, benimdin benim biricik sevgilimdin, annemle paylaştığım. Annem "Esterina soz entera miya"(2) sözcükleri ile başlayan şarkısı benim için de geçerliydi... Karşına geçip, jestli mimikli "Frappe frappe petites mains/tourne joli moulin"(3) şarkısını söylediğimde ellerini çırpman, döndürmen sesler çıkarmaya çalışman, öğretebilmenin gururunu duyumsatır akıllı bir kardeşe sahip olmanın mutluluğunu verirdi... ve bugün "Ya me vyenez i al tino/Me amargaz komo la fiel"(4) seni simgeleyip ayrılıkla özdeşleşip kedere boğuyor beni... Bu üzüntü bu keder de nerden çıktı? Evet. Babam doğduğunda çok üzölmüşmüş... Nedense erkek doğacağına çok emindi... Sen doğunca evden kimse gidip haber vermeye cesaret edememiş... Doğum yüzünden ev az buz kalabalık değildi; anne-me, sana bakmak için akrabalar doluşmuştu, kadınlar evde kalıyor erkekler yatmaya gidiyordu. Edirnelilere özgü otoriter bir hanım, annemin halası tiya Malkunaçi yemek işlerinden sorumluydu anlaşılan... Bir gün sert bir çıkış yaptığını hatırlıyorum, lokantaya dönüşmüş bizim evde yemek seçiminden şikayetçi olanlara...

Babam erkek doğacağına neden bu kadar emindi? Kim inandırmıştı onu öyle... Erkek doğacak diye bir sürü hazırlık yapmıştı... Büyük masalı bir yemek odası takımı alınmıştı; öyle ya erkek demek sünnet demektir. Doğumdan sekiz gün sonra da sünnet yapmak dinen farz olduğuna göre hazırlığını önceden yapmak şarttı.

Nerden nereye? Nasıl geldim o itfaiyenin tam karşısında senin doğduğun o apartmana... 1933 yılına...

En son ne zaman buluştuk... Ankara'da mı, İstanbul'da mı? Tartışmış mıydık? "Dul kaldığımda sizinle otururum" mu demiştin de ben soğuk mu karşılamıştım... Paylaştığımız duygular, küçük önemsiz mutluluklarla ne tür bir doyuma erişirdik!... Yaz geceleri, yıldızlara bakarak balkonda yatmak, okul dönüşü şarkıydı, şiirdi danstı bir süre coşup söyleştikten sonra kahvaltı edip koca masada karşı karşıya oturup ders çalışmak... Cumartesileri annemiz sinemaya götürmesi için danışıklı filmi övmemiz vb... Heey gidi günler heey... Yaşlılığımızda bir gün gene beraber olacağımızdan çok eminsin ya... o neşeli anlar mutlu günler gelir mi geri!... Üzülme, ukalaca söz edip bilgichlik taslıyorum işte... Biz değişmedikten sonra... Londra'da az mı eğlendik senlen? İyice sapıttım; hep hastalıklar ameliyatlar yüzünden beraber olduk Londra'da... ama nasıl da hoş vakit geçirip, mutlanmıştık o İtalyan lokantasında... Sen aşağı tuvalete indiğinde rastladığın ahçıbaşıya yemeklerini çok beğendiğimizi söyleyip iltifat edince bize okkalı bir kremalı meyvalı dondurma göndermişti... Hastaneden şuada dönüşte yemiştik o yemeği, her anını doya doya yaşamak istercesine otele dönüp her gün gibi çorba içip istirahatata çekilmeye isyan etmiştin. Lokantada da, ben hesabı düşünmekten lokmalar boğazıma takılırken... "kome Mari ay murir"(5) deyiimiyle, ilginç gülünç şeyler anlatarak kaygusuz görünmeye çalışmıştın. Söz açıldığında, "ahçıbaşıyı tavladin" diye takıldığımda da basardık kahkahaları... Benim yattığım o Londra dışındaki hastanede ki dondurma olayında da ne eğlenmiştik; O gün öğle yemeğinde güzel bir büyük dondurma vermişlerdi. Alışverişe giden sana saklamıştım, sen de değişik bir dondurma alıp gel-

miştin. Ağzımızın suyu akarken bir de açtık ki; ikisi de erimiş, dondurmadan başka her şeye dönüşmüştü. Gözümüzden yaş gelen kadar mı gülmüştük, kömür grevi yüzünden o soğuk hastanenin o soğuk nekahat odasında...

Ya Elmadağ yolunda kahkahalarla Doğa'yı çınlatmamız; araba çamura batmış, gelen geçen yok ne de görünürde bir dam... ıssız uçsuz bucaksız bir yaylanın orta yeri ve uzaklarda karlı dağlar tepeler... Bir renk cümbüşü içinde bir vahşi güzellik, ürkütücü büyüleyici... Çamura bata çıka nasılsa kuru kalmış bir tümseğe çıkınca da kritik durumumuza aldırmadan, bir kutsal güce baş eğer, vecdeder gibi coşkuyla kahkahalar atarak aryalara dansa başlayınca eniştem filmimizi çekmişti... Filmi tekrar tekrar izledim endişe yok yüzümüzde, mutluyuz ikimiz de!... Neden hüznüldün öyle? Korkacak bir şey yok... Toparlan biraz da kendine gel. Eniştem kanser olamaz... Kanser; yengeçten almışmış adını. O yaratık avını kısıkaçlarıyla sarar yakalar yer ve daha da güçlü sürdürür yaşamını... Ne mantığa sığar ne gerekçesi var bir aptal kamikaze bir intihar komandosudur kanser, yendim zafer, diyemeden kendi de yok olur gider... ama enişteminki akıllı, gülle diken gibi anlaşımlar yıllardır ahı ile vah ile de olsa geçinip gidiyorlar. Sen, sen ne savaşabildin ne de anlaştın, kuzu kuzu kabullendin...

Ne bu gözümün önünde canlanan, yer alan?... Hıçkırıklardan bir ağıt bir karabasan dekorunda... Kim bu yerde yatan? Buz gibi alnı, kapalı gözleri!! Bu kalabalık da ne? Bu toprak yolda bir tabut götürülüyor eller üstünde... İnadına hava güzel mi güzel... Etraf yemyeşil bahara uyanıyor doğa. Sen yoksun yanımda... Papatyalar en sevdiğin çiçekler açmış eğilip koparıyorum bir ikisini atıveriyorum önümdeki çukura... Ölüm rahat bir çözüm geldi sana... düşündükçe kızıyo-

rum savaşmadığına... sevecen, hoşgörölü duygular içinde yakınlarını korumak, didinmelerimize uğraşılarımıza son vermek için mi kabullendin...

Çok şey götördün beraberinde bizden, ne çok şey yitirdik senin bu zamansız gidişinden... Yıllardır bir kahkaha atamadım ben... yasa devam ettiğimden değıl... üzüntüden değıl... Bilemiyorum?! İyi işlenmiş bir komedi bir olay gülümsetiyor o kadar. Oysa ki beraberken sudan bir fıkraya, patavatsızlığa, rüküşlüğe gözümüze yaş gelene kadar güler kahkalarımız duo yapar, masum çocuklar gibi tasasız aynı duyguları duyumsamanın paylaşmanın mutluluğunu bilmeden de olsa yaşardık...

(1) Hopla Esterika / Zengin göreyim seni / Zengin ve sağılıklı / Al elma gibi / Tekerleme.

(2) Esterina bütünöyle benimsin. Judeo-Espanyolca bir şarkıdan bir dize.

(3) Çırp çırp küçük eller / dön dön güzel değırmen / Fr. çocuk şarkısı

(4) Anımsadığımda seni, acı kedere boğarsın beni / Judeo-Espanyolca şarkı beyti.

(5) Ölüm var ye Mari / Ölümlü dünyada keyfine bak. (Deyim)

*Kayalıklarda bile /
biterken yeşillikler
Neden katı kalplerde /
filizlenmez sevgiler?..*

Berta B. Özgün BRUDO

Gönül Ferman Dinlemez

O kadar kalabalık beklenmiyordu. Açık kapıdan yukarıya çıkanları gördükçe tanınmış denemeci-eleştirmen Sayın Füsün Akatlı'yla vardığımız bu düşünceye bekleştığımız küçük salonda olan başkaları da katıldı. Sözünü ettiğim yer; İ.B. Şehir Tiyatroları'ndan "Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu"nun fuayesinde, Muhsin Ertuğrul Bey'in sekreter türünde bir yazı masası yer aldığından da müzelik bir konumda olan küçük salondur.

Panel saatine yakın gelen Şehir Tiyatroları Genel Sanat Yönetmeni Sayın Gencay Gürün Füsün Akatlı'ya "Bilseydik büyük salonu açardık" sözleriyle hayretini belirtmişti Harbiye Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu'nun, oyun sahnelenen geniş yeri uygun görecektik kadar... Üst katta panellerin, konferansların, oyun eleştirilerin yapıldığı yer tamamen dolmuş, izleyiciler dışarlara, merdiven basamaklarında oturacak kadar taşmıştı. Gene de her şey görecelidir; birkaç gün sonra bana göre genç, bir yazar arkadaşım Şalom'da "küçük bir topluluk" diye değerlendiriyordu. Şehir Tiyatrosu'nun "Kültür Etkinlikleri" çerçevesinde düzenlediği, basında duyurduğu bu panel; 1492'de İspanya'da din değiştirip Hıristiyanlığı kabul etmediklerinden kovulanlar, yıllar önce kabul etmelerine karşı gene de Engizisyonu Demokles'in kılıcı gibi tepelerin-

de durmasından korkup kaçanların Osmanlı ülkesine sığınmalarının 500. Yıl'ı ve kutlama etkinlikleri dönemine de rastladığından daha bir ilgi mi çekmişti... Bu türde ilk cesur karşılaşma oluşu mu? Tabuların yıkılışı mı? Yazar, nüktedan Dr. Erez'in yönetmenliği kadar tarihçi Mete Tuncay'ın tanınmış kişilikleri mi?... Milliyet'in Haldun Taner Öykü Ödülü'nü kazanan bir Yahudiyi, beğeniyle eleştirilen Maryo Levi'yi yakından izlemek merakı mı? Üstlendiğim "Sabetay Sevi ve Dönmeler" konusu mu? Kuşkusuz bizim toplumdan da alışılmışın dışında katılan çoğunluğu da unutmamak gerek...

Telefonda konuştuğum tarihçi Mete Tuncay beyle mi kararlaştırmıştık konuyu?! Ben mi atıldım üstüne veya kabulendim kibarlık(!) çekingenlik arası huyumdan, kusurumdan. Hoş. İlginç sansasyonel gelmiş olmalıydı ilk anda... Dönmeler herkesin bir şeyler bildiği sandığı gerçek de ise, gizini koruyan, Türkçe de bu konuda az kaynak bulunan bir konu... Bir zamanlar iki gazete arası iki başyazarın yazı duelolarını babamın kuşağı anımsayabilirse de kim kaldı ki onlardan... Zaman zaman "İttihad ve Terraki Fırkası" irdelendiğinde bir iki tümce de geçer... Günümüz ünlüleri içinde bazılarının bu kökenden olmaları konu edilecek bir özellik niteliğini yitirmiştir artık.

Tarih uzmanı Mete Tuncay bey derli toplu özetlemişti, saatlerce konuşabileceğim "Osmanlılarda Yahudi Toplumu"nu.

Maryo Levi bir yazar bir edebiyatçı kimliği süzgecinden geçiriyordu kişiliğini duyumsadıklarını, tonu ve diksyonuyla yormadan dinleyicileri, dil ögesini ön plana çıkarırken.

Paneli yöneten yazar düşünür Dr. Selçuk Erez, nükteli araya girmeler toparlayıcı hazır cevaplılığıyla renk katmıştı...

Bana gelince: Sabetay Sevi ve Dönmeler... İlk olarak yıl-

lar önce Alaeddin Gövsa'nın kitabını mı okumuştum babamın annemin anlattıkları üstüne... olabilir. Tarihçi araştırmacı Gershom Sholem'in bu konuda kitabını Tel Aviv'de gördüğümde hemen almıştım... Oysa ne güzel yünlü döpiyesler alır hanımlar oralardan... Kıyarım kitaplara para vermeye, kıyarken canlarına.

Okul yıllarından kalma bir alışkanlık elimde hep kalem bulunur ve ilerde aradığımda kolaylık olur diye ilginç gelen yerleri çizer, yer yer soru işareti düşürür, yadırgadığım bir düşünce veya tarih açısından yanılığa düşüldüğünden emin olduğumda da o okunaksız yazımla bir not eklemekten edemem. Bilgiçlik taslamak pek hoş gelir... Bodrum'a tatil yerine götürüp zamanımın büyük bir bölümünü okumakla geçirdimse de onbeş günde bitirememiş çiz babam çiz çizgilerle donatmıştım sayfaları. Panele hazırlanırken kestirmeden Scholem'in bu eseri bile yeterliyken, değişik kitaplarda yan konulara mezheplerin, tarikatların oluşum nedenlerini, ortak özelliklerini aradım. S. Sevi'nin bir derviş arkadaşı olmuştu. Dönmelerde olduğu gibi Şii mezhebinin bazı kollarında bir zamanlar yapıldığı söylenen(!) "Mum Söndü" ayini bu dervişten kaynaklanabilir miydi? İlginç olduğu kadar önemli de olabilirdi ama diplomasiden nasibini alan, kibarlığı suskunlukta kabullenen biri geçiştirirdi konuyu, incitmezdi kimseyi, bulaşmadan ben gibi... Entellik, bilgiçlik yerini bazen diplomasiye bazen de kibarlığa bırakmalıdır... Gençliğimde açık saçık(!) bir bilmece-öyküyle bir İngilizle bir Fransız soylusu arasındaki farkı buldurarak sınılarken bilgimizi, politikayla kibarlık da somutlaşır tanımlanırdı bu arada: "Bir gemide yanlışlıkla bir kamara kapısını açtığında cıvılcıplak bir huriyle karşılaşırsa, Fransız ne yapar? İngiliz ne yapar? İkisi arasında nasıl bir davranış değişikliği görülür?" Tabii ki İngiliz

diplomattır hiçbir şey görmemiş gibi kapıyı usulca kapar, Fransız ise kibardır yerlere kadar eğilerek, selamlar, yanlış kapı açtığını üzüntülerini bildirir, bağışlanmak diler... Ellilere doğru değil, üstsüzler, bikiniler bile görülmezdi plajlarda... Fransız, bana kalırsa kurnazlığından, nazikleşir, hatunu daha bir seyretmek için kibarlaşırdı... İngilizlere gelince: O yıllarda soğuk diye tanımlanırlardı oysa bugün soylu lordlar porno dergilere konu sağlıyorlar...

Evet... Panele hazırlanırken yaşadığım traji-komik duruma gelince: G. Sholem'in eserine sıra gelip açtığımda, kitap tertemizdi ne bir çizgi ne bir not, sadece ilk sayfada Amerikalı damadım, Terry'nin hediye ettiği için yazdığı güzel birkaç tümce... Evet, her zaman ilgilendiğim dallarda kitap hediye eden damadım aynı kitabı getirince akıllı bendeniz kitapları değiş tokuş etmiştim, düşüncesizce kibarlık sandığımdan... Neyse uykusuz birkaç gece sonucunda hazırlandık konuşmayı yaptık bitti... Özenle yazdığım metinden okuyacak oldum; nerde bende o soğukkanlılık... baktım olmayacak, konuşmaya döktüm bana ayrılan zamanı aşarak... sıra sorulara geldiğinde: "Bülbülün çilesi dili belası", mum söndü der tabu konulara el atar mısın sen, yanıt yetiştir, yatıştır bakalım... Sosyete dedikodularına değinerek olağanlaştıran tansyonu düşürdüğümde, Dr. Selçuk Erez'in bana dönerek onaylayıcı rahatlatıcı sözleri karnavalları faşingleri çağrıştırır anımsadığımda... Doktorca bir görüş hoşgörüyü bir yaklaşımdı kuşkusuz... eh insanız işte... "homo encognito" demişler...

Dönmeler Müslümanlar arası ilk evlilik fırtınalı gazetecilik yaşamlarıyla tanınan Sabiha, Zekeriya Sertel gerçekleştirir. Bu açıklamamdan esinlenmiş olacak hafızam beni yanıltmıyorsa Aktüel Dergisi(!), muhabiri "karışık evlilikler üstü-

ne ne düşünüyorsunuz?" sorusuyla görüşümü istedi... Anında: "Gönül ferman dinlemez. Aynı okullarda, üniversitelerde okuyan arkadaşlık kuran günümüz gençleri arasında olacak elbet, yok ki ayrı mahallelerde oturulan eski dönemlerde bile böyle aşklar evlilikler yaşanmış, şarkılar bestelenmiş Judeo Espanyol folklorunda..." deyip yanıtladım.

Yo keriye ser palomba / İ bolar en el aver / Apozar en la ventana / En la ventana de İhsan Bey / Kimimiş bu İhsan Bey? Evde kalmış Yahudi kızın kalbini çalan, aklını çelen, dedikodusu şarkısı yayılan... Yahudi anne babalar karışık evlilikleri istememelerinde haklıdırlar... Öyle bir yasa kadar geçerli güçlü kurallarımız geleneklerimiz vardı ki: ne gelini ne damadı içeder, öz evlatlarımızı da dışlardık çoğu zaman... Öyle olmasaydı milyarlarca varan dünya nüfusunda bu kadar azınlıkta mı kalırdık...

Ankara'da yaşayan sanat çevresinde tanınan, gerçek adını yazmaktan neden çekiniyorum ki? Bilmeyen mi vardı aramızda... Opera sanatkarlarımızdan Jak Fermon, Ankara'da İspanyol Sefareti'nde çalışan bir İspanyol güzeline vurulur, Hristiyan kız da aşkına cevap verince mutlu bir sonla ilişkilerini resmileştirirler. Sıra Yahudi dini nikaha gelince: Bizim taraf gelin hanımdan Yaduhi dininin, tarihini, kurallarını ve benzeri bilgileri edinmesini şart koşar. Gelin hanım ciddi ciddi sınava ~~hazırlanır~~ İstanbul'a gider başarısız bulunur. Yılmaz bir, ~~bir~~ daha, bir daha, birkaç kez gider her seferinde de çakar döner... Ahret sorularını önüne gelene özellikle hanımlara sorar, ~~bilmiş~~ geçinenlerin çelişkili yanıtları büsbütün şaşırtır. Sonuç: ~~Resmen~~ Yahudiliğe geçmekten ümid keser, dini nikahtan ~~vazgeçerler~~. Her bayramda kitap elde başında dantel örtüsü Lolita Fermon'u sinagogda oturur görürdük. Tanrı gecinden versin, öteki dünyada İsa'yla Musa arasında

mı kalacak... Kim ona sahip çıkacak?! Hangisi daha hoşgörölü sevecen, aşka saygılı... Ben anlatamadım çok renkli nüktedan kişidir. Jak Fermon, sesi kadar doyum olmaz sohbetine, fıkralarına rastlarsanız sorun ona...

Kuşkusuz tüm dünyada karışık evlilikler yüzyılımızın bu son çeyreğinde büyük bir artış göstermiştir. Ulaşım kolaylaşmış, çalışmak, okumak, uzmanlaşmak gezmek üzere dışa açılma olağanlaşmışken, büyükler daha toleranslı gençler daha bir bağımsız ve özgür kabul ederken kendilerini, neden şaşılır yadırganır ki?!

Yarım yüzyıl önce Amerika'da okumuş biri parmakla gösterilirdi, öyle biriyle izdivaç bir Yahudi kızı için parlak bir şans sayılır, delikanlı astronomik drahomaya hak kazanırdı. Müslüman toplumunda da böyle birine zengin, görgölü aile kızı yakıştırılır, bulunurdu. Arkadaşlarım evlenirken geleneklerine uygun komple yatak odasından tutun da, yemek odası mutfak takımları(!) diye gümüş sofrta takımları çay servisleri de kapsayan bizdeki drahomayı aşan ağırlıkta ailelerinden yardım görmüşlerdi... Gene de en başta masabaşı drahoma pazarlığı olmadığından kızların iyi bir izdivaç yapması olanağı bizlere göre daha çoktu. Örneğin: Bn. S.G... oğlunun birini kendi bulduğu seçtiği Ankara'nın önde gelen zengin aydın bir kızıyla everirken ikincisine orta bir bürokrat ailenin çok güzel bir kızı olan sınıf arkadaşımız A...'i lise bitirmeden oğluna almıştı.

Savaş yıllarında salgınlardan korkulur aşılardan korkulur kesilmezdi; halk devlet hastanelerine bedavaya yaptırmaya gide dursun yolunu bulanlar eve sağlık memuru getirtir yaptırtırlardı. Komşumuz babamın iyi arkadaşı S. Bey çalıştığı daireden sağlık memurunu eve getirtip, daha bir kibar olan arkadaşlarına biz gibi konu komşuya bu olanağı sağlardı.

Bir akşamüstü kararlaştırdığımız gibi aşı yaptırmak üzere komşularımızdan benden iki yaş daha büyük arkadaşım F.'la merdivenleri çocuklar gibi patırtılı gürültülü güllüslü inerek girişte oturan S. beylerin açık duran kapısından pattadak misafir odasına girince duraklamıştık, sağlık memuru görünürde yoktu küçük salonda tanımadığımız iki genç vardı, tanıştırıldık. S. hanım bizlerle ordan burdan konuşarak, ikramlarda bulunarak alıkoymak ister gibiydi... Talebeydik ödevlerimiz vardı ne yapacağımızı şaşırmışken neyse ki sağlık memuru gecikmemiş işimiz görülmüştü.

Annelerimizi göndermek üzere yukarı çıkarken cin gibi olan F. benim işi çakmadığıma şaşıyor kıkır kıkır gülüyordu. Hoş! Zaten bana göre bir şey yoktu... Geçmiş zaman kaç gün geçmişti aradan? Bir akşam biraraya geldiğimiz sofrada başında annemde babamda bir huzursuzluk sezinledim, nedenini öğrenmekte gecikmedim: aşı bahanesiyle gelen o beylerden biri arkadaşım F.yi beğeneceğine ne hikmetse beni beğenmişti... Komşumuz, Yahudilerde kız evlendirmenin getirdiği yükümlükleri iyi bildiğinden, çocuksuz bir çift olduklarından da beni gerçekten seven ilgilenen birileri olarak mutlanmış bir müjde havasında babama iletmiş. Babamın reddine ise şaşmaktan da öte kırılmış... Bu olaydan sonra komşuluğumuz babamla arkadaşlıkları tabii ki eskisi gibi olmadı...Belki de beni, soylu geniş fikirli olan S... bey önermişti ve babama alınması mahcup duruma düşürülmekten kaynaklanıyordu... Ben ise hiç önemsememiş olmalıyım konuyu... Liseyi bitirmeden nişanlanmayı evvelce de kabullenmiştim... Kimdi Amerika'da okumuş bu mühendis? Bilmiyorum. Tüm bildiğim bize yakın Ali Nazmi Apartman'ında anesiyle oturduğuydu... Çekingendim öyle kimsenin yüzüne bakamazdım, sokakta görsem tanıyamazdım. Babamın tutu-

munu bugün bile normal karşılıyorum, ama aşık olsaydım...

Evet o dönemde de Yahudilerden Amerika'da okuyan mühendisler de yok değildi. Bu olaydan bir yıl kadar sonra bir hısmımız ailece çok iyi görüştüğümüz İ.L. ailesi bana böyle birini uygun bulmuştu... Subaylığını yapan bu beye beni beğendirmek üzere annem babamın bilgisi dahilinde- evlerinde karşılaştırdılar. Bey bana pek genç görünümlü gelmemişti, evli subaylar çok olurdu, yalnız dikizlemesinden durma bacaklarım üstündeki bakışlarından rahatsız olmuş ama şaşmamıştım; o günlerde Marie-Claire dergisinde erkeklerin milliyetlerine göre kadınların değişik yerlerine bakıp önemsediklerini okumuştum. Örneğin: Amerikan erkeklerini bacaklar ilgilendirmiş... Eeeh bey de Amerika'dan geldiğine göre... Neyse ki çoraplarımda kaçık yoktu... Aradan kaç gün geçmişti bilemeyeceğim, babam o akşam neşeli görünüyordu, annemle mutfakta bir fiskos faslından sonra durumunu açıkladılar. Mühendis bey bizi beğenmişmiş... Tabii daha bir tanımak istiyordu. Bay İ.'la kararlaştırmışlar babama kabul ettirmişlerdi cumartesi günü Süreyya Pavyonu'na beni çaya götürecekti... Adam bu işte ciddiymiş askerlik süresince kendisine eğlence arayan bittiğinde de by-by deyip ortadan kaybolacak tipden biri değilmiş... Bu adamla ben Süreyya Pavyonu'nda ne konuşacaktım?! Kuşkusuz tepeden bakıp kasılacak -haklı olarak- Amerika Amerika diye diye hava basacaktı. Tam tersi olmuştu, ben savaş üstüne ve siyaset gevezelliklerimle onu mat etmişim! Sezdirmeden bizleri gözetleyen babamın arkadaşı ünlü pavyonun sahibi Süreyya bile afallamışmış bu işe zafer gibi anında yukarı dükkana çıkıp anlatmışmış babama... Mühendis bey ve Amerika'da beraber okuduğu bir armatör arkadaşı ve sosyetik Müslüman hanımıyla ikinci bir kez gece vakti gene Süreyya'ya gittik...

Onların yanında kendimi roman kahramanı görgüsüz bir taşralı kız olarak duyumsadım... ne ısmarlaması gerektiğini bilmeyen içtikleri sigaralardan rahatsız olduğunu jestlerle belirten konuştukları konulara yabancı kalan bir cahil. Arkadaşları beni beğenmiş olamazlardı ama onu da etkileyememişlerdi anlaşılır... Bizlerde flörtler çıkmalar çok olurdu ama babam Osmanlıydı, adama duyurmuşlardı... Ailesiyle konuşmak üzere İstanbul'a gitti... Hayalperest babam, yeni yaşamımda işsizlikten canımın sıkılacağından endişeliydi; öyle ya evde ahçı dadı olacak bana iş kalmayacaktı... İ.L. ailesinde ise benim yüzünden evde huzur kalmamıştı; İ... benin annesi, koca arayışında Ada'da yazıyan torunu varken, dayısının benim başıma bu talih kuşunu kondurmasını hazmedemiyor çingar çıkarıyor, öfkesini akrabamız gelininden çıkarıyordu... Ben ise ne istediğimi bildiğimi sanmıyorum işi oluruna bırakmış olmalıydım. "Don't trouble trouble till trouble troubles you."

İngilizce paralayıp, bu deyişi pek beğenir görünmeyi severim... Gene de ikircikliydim, sosyetik mühendis karısı ne menem bir şeydi... Cronin'in romanlarını okuya okuya bir doktor eşi ne demek olacağını biliyordum... İnsanlığı kurtaracak idealist bir doktora saçımı süpürge edebilir, nerede olsa yaşayabilirdim... -Feministler duymasın... Bu kadar özveriye hazır olduğuma göre; kendim niye doktor olmuyordum?!-

Yalnız feministlerin mi söyleyecekleri olur bu konuda... Amerika'da bir yerlerde yaşıyorsa eğer birisinin bir diyeceği de olacaktır elbet. İstanbul'da Tıbbiyeyi bitirmişti ya Trakyalıydı gene de... ve Anadolu'da edebiyattan, tarihten hoşlanan şiir okurken onu can kulağıyla dinleyen birine rastladığında hoşlanmanın ötesine duygulanmıştı... savaş bitmemişti, bir hasta-

nede parasız uzmanlık alırken bu genç, esnaf babasından hala cep harçlığı almak durumundaydı... bir nişan yüzüğü bile alamazdı içtenlikle açıklamıştı... ve duymamış anlamamış gibi durmuştu saçını süpürge etmekten söz eden...

Evet. Varsa kitap yoksa kitap, romanlarda gerçekler arıyor, yaşam çiziyorduk kendimize... ve bütün derdim bir mühendise nasıl bir katkıda bulunabilir yararlı olabilirdim... İki teyze kızı kuzinlerim mühendislerle evliydi ama Ankara'da yaşadığımızdan onların ev düzenlerini bilmiyordum... Benden çok daha yaşlı en büyük teyzemin kızı güzelliği, kültürü okumuşluğu kadar, Yahudi kocayı boşayıp bir Müslümanla evlenişi kadar da ünlüydü... Kırklara doğru geçen bu olay el-lilere doğru bile unutulmamıştı anlaşılan kayınvalidemle ilk tanıştığımız gün beni süzerken kimin kuzini olduğumu bildiğini söylemişti... Kuzinim için millet dedikodu ede dursun yıllar sonra gidip gelmeler başladığında bu mühendis beyin dönme kökenli olduğunu anlamaları pek hoşlarına gitmişti, bizimkilerin.

Sınıf arkadaşlarımdan kimisi sessiz kalırken kimisi beklentilerini açıklamaktan çekinmezlerdi. Örneğin saygın ve zengin bir aileden olan A. ve M. kardeşlerden M... zengin koca isterken, A... yüksek bir devlet memuru vali hanımı olmayı düşlerdi. İkisi de dileklerine kavuştular A vali değil ama en önemli bakanlıklarda uzun süre bulundu eşi, ama neden istemişlerdi ki?! Ne biri zenginliğiyle orantılı bir yaşam içinde sosyetik sütunlarda boy gösterir ne de ikincisi bir gün makam arabasına kurulup da saltanat sürdü, etrafa göründü... Arkadaşlığımız hala süren bu iki kardeşle o yıllarda kafaca iyi anlaşsak da benzeşsek de ben bir Yahudi kızı olarak vali karısı olamazdım, zamanla varlıklı olabilecek bir eşim olabilirdi... Zenginliğe de bir süre sonra ortak çabalarımızla eriş-

meliydik...

Kuşkusuz babam, üzölmüştü... adayımıza ailesi karşı çıkmışmış(!) iki kez görüştüğüm bu beyle sokakta bile karşılaşmadık... Yanılmıyorsam bir yaz Büyükada'da bir süre arkadaşlık yaptığım ünlü yalı sahibi merhum bir avukatın kızıyla evlendi... Evet ikisi de Amerika'da okumuş mühendislerdi... Aralarında bir fark vardı ikincisi bir banker aileden geliyordu... Yıllar önce yerleştikleri dış ülkede de bugün banker olarak tanımlanan bir aile... Kaç banker var ki Yahudilerde...

*Ma por el miel de tus kayentes palabras
Ke hazen derilir mis penas amargas,
Ee dare mi alma!*

Salamon BİCERANO

*Buruk acılarımı akıtan atan
Bal akan o senin sımcıca sözlerine,
Een kurban!*

Her Biri Bir Öykü Bir Roman Kahramanı

Ne çok ağlardı kadınlar hayal meyal hatırladığım çocukluk yıllarımda... Bindokuzyüzotuzlarda... Daha mı çapkındı erkekler... Çapkınlık kadar eşini, dedikoduları umursamazlık da vardı gibime gelir ulu orta konuşulduğuna, ortaya çıktığına göre... "Metres" sözcüğü sık sık geçerdi bu tür sohbetlerde bazen de "ev tuttu" da eklenirdi. Üstünde düşündüğümde bir ikisi hariç konu edilen beyler orta hali insanlardı... Para azıtmış olamazdı...

Babam tarafı Bursalılar daha bir şakacı nüktedan olurdu. Halen de öyledirler. Babamın iki amcasından biri ufak tefek, başı yemenili Bursalı hanımına "donzeya, luna en kinze" gibi güzellik belirten sözcüklerle seslenir, gösterdiği sevgi, şirin kadının yüzünde mutluluk gibi yansır.

İstanbul'da yaşayan diğer amcası çapkın tanınırdı. Bir metresi olduğunu herkes bilirdi. Sert görünümlü İstanbullu hanımı susup kabullenecek katlanacak tipten değildi. Gelinlik yaşına gelmiş kızları da kuşkusuz anneyi düşündürür mücadeleci ederdi. Adam, savunmadan çok bir acındırma hava-

sında karısını suçlardı: Bir işi çıkıp da geç gelse karısı, "Ne o, la kadimsiza karı seni bırakmadı mı?" gayret edip erken gelse, "Ne o, la uğursuza metres seni kovdu mu?" der ne yapsa yaranamaz, karısı dırdırılır, çingar çıkarır, "uzur" vermezmiş. "Demiya el Dyo esto ez vida?" Bu da hayat mı? şaşırmış çaresiz pozda öyle bir anlatırdı ki, jestlerine mimiklerine kapılıp adama hak vermekten de öte üzülebilirdiniz.

"Kadimsiz, uğursuz, huzur" sözcükleri Judeo-Espanyol diline iç edilmiş yukarda yazdığım gibi söylenir çok da kullanılırdı.

Babamın bir dayı kızı simsiyah saçı gözleri, pürsüz teni kulaklarında iri tektaş küpeleri, giyimi kuşamı, alımlı kibar duruşuyla bana değişik gizemli bir güzel gibi gelirdi. Cam perdede Merle Oberone'u gördüğümde benzerlikleri şaşırttığı kadar öyle bir kadın aldatılır mı? diye öfkelenmiştim. Gençlik yılların romantik havası içinde... Bir iki yıl önce kızıyla nasıl açıldıysa bu konuya geldiğimizde, babasının boylu poslu oldukça güçlü bir erkek annesinin sıhhatçe nazik narin bir yapıda olduğunu ileri sürerek babasını kayırır gibiydi. Hoş bu gibi davranışlarından suçlanan adamların yetişkin çocukları bağışlayıcı, aklayıcı, hoşgörülü bir tutum sergilediklerine hep tanık oldum.

Otuzlarda kırklarda, falcılar, üfürükçüler, büyücüler yasaklanmış yer altına inmiş, faaliyetlerini sürdürürlerdi. Müşterilerinin çoğu kocalarını başkalarına kaptırmış hanımlardı. Kaptırmış demek bilmem doğru olur mu; bu tür durumlar boşanmakla sonuçlanmazdı. Yaşlıların aldatılmışlara sabırlı olunması gerektiğini öğütlerken dedikleri gibi de "zamanla uslanır hevesini alır" erkek eşine dönerdi. Kaynanalar o yıllarda gelinin tarafını tutardı gene de ellilerde sevgilisinin peşinde dışarlara gitmiş kocasına kızan bir kadına kaynanası

"Erkek bu ne korkuyorsun? "Apegado" -karnı şiş- dönecek değil ya?" dediğini de bilirim... Evet çapkınlık erkek için "elinin kırıydı..." Bazen de erkek sevdiği kadınla ortalıktan kaybolur bir iki yıl eve uğramadığı yaşam işareti vermediği bu sevgiliden çocuk sahibi bile olduğu da olurdu. İstanbul kökenli bir bey karısını çocuklarını Ankara'da bırakıp Eskişehir'de bir Türk hanımla bir süre oturduktan sonra ölmüştü. Yıllar sonra Ankara'nın kudret hamamlarıyla ünlü bir ilçesine bir grup Ankaralı hanım anlaşıp gider. Aralarında o adamın yaşlı annesiyle kızı da vardır. Bir sabah hamamın açılmasını beklerlerken, genç kızın yanında duran ikizi kadar ona benzeyen bir genç kız grubun dikkatini çeker şaşırtır. Birbirlerini tanımayan baba bir anne ayrı yaşıt iki kardeş yanyana durmaktadır... Yaşlı kadın oğlunun Eskişehirli sevgilisini tanımış genç kızın torunu olduğunu anlamıştır... Kendisine hakim olur, renk vermez, tanıtmaz...

Çaresiz kalmış kadınlar falcılardan medet umardı. Akıllı falcılar büyüden söz eder, çözenin zorluğu ve zorunlulardan dem vurarak kar yolunu bulurlardı... Evet "ne fala inan ne de geri kal" demişler... Lise talebesiyken kırklarda tatilde geldiğim İstanbul'da tante Eliza ve yaşlı bir akrabasıyla bir falcı hanıma gitmiştik. Yaşlı hanım, altmışını aşkın evlenmişti. Otuzlarda büyük bir olay sayılan yeğeninin karısı kocasını aldatmış evlilik bozulmuştu. Söz konusu hanım yeğeni bu adamın iki kızını büyütür, evi çekip çevirirken yıllar geçmişti. Gençliğinde çok da güzel olmalıydı... Adam aydın takımındandı. Yaşlı haliyle bile yakışıklıydı monokl gözlüğü ona bir hava verirdi. Ama nedense ne kadın evlenmiş ne de adam ikinci bir izdivaç yapmıştı. Gel zaman git zaman iki kız da evlenmiş bir süre sonra da evden ayrılmışlardı. Kadınla yeğeni o evde başbaşa kalakalmışlardı. Aynı çatı altında ni-

kahsız oturmaları dinen yasaktı. Nikaah düşer mi? Olur mu? Olmaz mı? derken evlendirdiler... Kurulu bir düzenleri vardı. Kadının gidecek yeri yoktu. Rahatsız adam da bakım isterdi...

Falcıya isim veriliyor öyle bakıyordu. Yeni gelin bu yaşlı hanım S... ve N... deyip hem kendi hem de eşini adını vermişti. Falcı, bu yaşta bir kadının olsa olsa meraklı bir kaynana olabileceği düşüncesi içinde "Oğlun N. çok iyi. Paşa çocuk. Yazık olmuş... Kapılmış bir kere o huysuz karıya. Cadı gelin oğlundan da yaşlı. Bilmem ki ne yapsak? Nasıl yapsak da ayırsak" vb... sözleri kuşkusuz kaynana sandığı kadını hoşnut etmek niyetini anlamak amacıyla söylemişti. Yaşlı kadın gerdanına kadar kızarmış, üzgün çıkmıştı falcının evinden... Sevgi özlemi içindeydi belki de... ve dolaylı da olsa beğenildiğini sevildiğini duymayı umuyordu.

Yetmişlerde bir falcı hanım pek ünlenmişti. Ününü de falcı baktığı geniş odada bulunan büyük bir masayı elini değdirmeden tek ayak üstünde havaya kaldırarak yarattığı hayranlık korku arası havadan kaynaklanıyordu. Daha sonra "Kabala" denilen Yahudi mistisizmi üstüne merak sarıp kitap karıştırdığımda, bu masa devinim işinin yapılabildiğini okudum. Bu falcıların kazanç kaynakları yalnız aldatılmış eşler değildi. Kızı koca derdinde olan, meraklı annelere de, "kızının kısmetini bağlamışlar şu kadar paraya açarım der" sömürürlerdi. Ana yüreği dayanır mı? Ya falcının dediği doğruysa? Babayı kim dinler? Bizimkiler "in cin" demez -loz mijorez de mozoz- bizden iyiler diye söz ederlerdi. Çocuk yaşta aklıma yerleşen bu deyim sohbetlerde geçtiğinde çok sevdiğim arkabamız babamın, halasının oğluyla evli tante Roza'nın anlattıklarını çağrıştırır: Çapkın eşi yüzünden başvurduğu falcı, kocasına büyü yaptıklarını Sirkeci'de oturduk-

ları Ebussuut Caddesi'nin bilmem hangi köşesinde duran büyücek bir taşı yarı gece kaldırıp büyüğü bozmasını önermişti... Yapıp yapmadığını bilmiyorum... ama kadın ölüm döşeğindeyken bile eşi evli komşusuyla gönül eğlendirdiği, ölümünden sonra da kocasını boşayan o kadınla hemen evlendiği de bir gerçek.

Bu akrabamız çiftin çocukları olmamıştı. Beni çok sever şımartırlardı. T. Roza zaman zaman takılırdı: "üçüncü kızına Roza adını vereceksin unutma!" derdi. *Çocukları çok sevdiğinden yarım düzine çocuk annesi olmaya da niyetlendiğinden de içtenlikle söz verirdi. Güzel bir rastlantı sonucu: annesi ve kayınvalidesi aynı adı taşıdıklarından küçük kızına songülüne, Roza adını verebilmiş mutlanmıştı.*

İlk evladı dünya0ya geldikten sonra ameleyat odası çıkışında sedyeyle taşınırken annesi boynuna sarılmış" bir tane yeter, bu son günlerde neler çektik..." deyince, titreme nöbeti içinde halsizken, "tek çocuk olur mu? diye çıkmıştı... Sokakta rastlandığı her bebeği sevmek gelir içinden, sümüklü pis bile olsa... İlk dişimi tante Roza görmüş adet olduğu gibi güzel bir hediye yapmışmış. Kocasını babamın hala oğlu otuzlarda İsrail'e anne babasını görmeye gittiğinde bana da uçlarında paralar sallanan iki bilezik getirmişti. Belki de o zamanlar yaşayan halam göndermişti. Halam, 1931 yılında İsrail'e gelin gitmişti. Yaştı kuzeniyle mektuplaşır, resimler gidip gelirken birbirlerine aşık mı olmuşlardı? Düğün resminde damat oldukça yakışıklı... Halam evliliğinin dördüncü yılında ölmüştü... Kudüs'ün o yıllarda hiç de kolay olmayan İstanbul'a benzemeyen yaşam koşullarına mı yenik düşmüştü...

Yola çıkmadan önce ailece çektiğimiz bir resimde gözleri buğulu... öksüz büyümüştü... Tek başına gurbet ele gelin olmaya gidiyordu.

"Aşı aşı memlekete kaz vermesinler" der türkü... Yaşamının en acı günü... Canevinden yaralı kodu bir anneyi ilk göz ağrısı yavrusunu gurbet ele kaptırdığında... Yıllar geçti aradan gene de taş gibi ateş gibi bir damla gözyaşı akar yüreğine... özlemi depreştiğinde isyan edercesine...

O yıllarda gidip gelme dış seyahat büyük bir olaydı... Dış değil, iç turizm bile yoktu... Kırklarda yaz bitimi Ankara'ya dönerken, akrabalar Haydarpaşa'ya geçirmeye gelir, çikolata, badem ezmesi kutularıyla uğurlardı. Tabii karşılamaya da gelirlerdi. Otobüs işlemez trenle gidip gelinirdi.

Sevecen, yardımseverdi güzel T. Roza ve de o zamana göre fazla hoşgörülü. Çocuğu olmadığından mı ne, kocasını çapkınlığına huysuzluğuna rağmen gene de el üstünde tutardı. Adam da az buz yakışıklı değildi. Sert yüz hatları onu daha mı çekici kılardı? T. Roza aşık olup evlenmişti adamla. O eve girip çıkan bir kadın yüzünden T. Roza'yı annem, öz yengesi eleştirir kızardı. Varlığı rahatsız edici bu hanımın adı da Roza idi. Sirkeci'de oturur bir Türk beyle dost hayatı yaşardı. Kimden peydahladığı bilinmeyen yaşıtıml bir oğlu vardı. Çocuklara düşkün T. Roza belki de çocuğa acıdığından onu eve kabul ederdi. Çocuğun gerçek babası bilinmezse de nüfus kağıdında baba adı vardı. Nasıl? Neden? Kabul etmişse Sirkeci Sinagogu'nun fakir, çoluk çocuk sahibi saması çocuğu üstüne kaydettirmiş, resmen babası olmuştu. Tabii ki çocuk da bu durumda Yahudi oluyordu. Oysa gerçek babasının Yahudi olmadığı sanılırdı.

Bu hanım bir zamanlar Sirkeci'de oturan Trakyalı evli bir doktorla "bir ilişkisi" olmuş. Öyle derler aşk, sevgi sözcüklerini kullanmaktan kaçınırlardı. Doktor evli, çoluk çocuk sahibiyken sevdalanmış kadına. Karısını boşamaya kıyamamış çocuklarını üzmeyi göze alamamış. Alamamış ama evlerden

irak aşkı kara sevdaya dönüşmüş. D. Yanarocak'ın bir güzel şarkısında söylediği gibi:

"İstemem yarını sensiz olunca" demiş, kendisini asmış...

"Doktora yazık oldu... Bu karı yüzünden kendini astı." Benzeri sözler hep edilir kadın suçlanırdı. Belki de ben sadece kadınlardan duyduklarımı yazdığımдан madalyonun tek yüzünü yansıtıyorum... ve yanıltıyorum... Kuşkusuz kadın, saf bir kızken Yusuf Altıntaş'ın şarkıya dönüşmüş bir şiirinde dediği gibi:

"Kuvveti aşktan almak / Sevgiye sevgi katmak /Arzusu ve amacıyla bir yuva kurmayı düşlemiştir. Doktoru sevmiş olması olmaması aklamaya yetmezdi. O yıllarda çevrilen filimlerde bile bağışlamazlardı öylelerini. Yaşamının böylesine kaymasına belki de doktor sebepti... Olamaz mı?... Güzelliğinin kurbanı olmuş bir zavallı desem de, sevecen, hoşgörülü yaklaşısam da, kolları gerdanı akçapakça, sırma saç dalgalar dalgalar iri çiçekli siyah emprime giymiş şen şuh bir kadın dikiyor karşıma. Üzüntü, pişmanlık konduramam yüzüne, öylesine dünyaya metelik vermez, uygunsuz, gününü gün eden biri gibi tanıtıp etkilediler beni... Hem ben onu geç tanıdım. Geriye dönülmeyecek kadar geçti artık. Belki yüzü maskeliydi belki de nasırlaşmıştı yüreği duyguları, kurtulamadığı bataklıkta...

Renkliydi yaşam Sirkeci'de. Roman öykü kahramanı olabilecek aydın, cahil, fakir, varlıklı, soysuz hırsız her tür insanıyla. Annemin, babamın birçok hısım akrabası otururdu sinagog etrafı, istasyon arkası ve Ebussuut Caddesi'nde... Caddenin bir başında bilardo oynanan kahvenin hemen yanbaşıda babamın hala oğlu karşısında Yeni Aydın Oteli'nin yanında amcam sokağın tramvay yoluna yakın bir evinde de annemin yengesi ve kızı İnez otururdu. Evlerin sahibi

genelde Rumlardı. Evin bir katında hem oturur hem de iş yeri, terzihane olarak kullanırlardı.

"İnez" bir mucize Tanrı'nın bir lutfu oluştuğunda doğan kızları konulan bir isimdir. Kuzinim İnez anne ve babasının evliliklerinin üstünden onaltı yıl geçtikten sonra doğmuştu. Annesi yıllarca doktorlara ebelere taşınmış koca karılara başvurmuş onun bunun öğüdünü tutmuş ama bir türlü gebe kalmamış. Bir gece rüyada öğretilen bir ilaç yarar sağlamış İnez doğmuş... Manalı bakışlarınızı görür gibiyim... Ama bir babayla bir kız ancak bu kadar benzeyebilir; aynı o uzun ince beden, çelik mavisi gözler ve sert ifade... O ilaç için sonraları çok para teklif eden deneyen olduysa da işlerine yaramadı. Hoş! İnez'in de çocuğu olmadı. İnez'in babası da Edirne'den gelip İstanbul'a yerleşenlerdendi. Balat Hastanesi'nde bir mide ameliyatında ölmüştü... Balat Hastanesi'nin kapısında, içeri girmek için beklerken bir ağlaşma sahnesi bütün hüznüyle yer etmiştir belleğimde... Nedense içeriye almıyorlar... daha bir sert miydi hastane kuralları... Ve bir ameliyat masasında ölüp kalmak olağan yadırganmıyan.....

Tatil günü, pazarları -yazın hariç- çoğu zaman Sirkeci'ye giderdik. Orda oturan amcamlar ve sözünü ettiğim halasının oğlu ve hanımı T. Roza'yla gezmelere giderdik. Baharla beraber Yedikule güzel olurdu. Marul bostanında topraktan beğendiğiniz marulu koparır alır, çiroz salatası dolma, börek vb... ev mezeleriyle oturur yerdik. Masa alçak, iskemleler arkalıksız tabure gibi hasırdan olurdu. Kışın tiyatroya gidilir, muhakkak da loca alınırdı. Şehzadebaşına böyle tiyatroya gittiğimiz bir gün oyun ilk dakikalarda beni pek ilgilendirmişti, oyuncular topraktan bir kafatası çıkarmışlardı. Tıp talebesi teyzemin oğlu Şemuel'in çalışma masasında da öyle bir kafa vardı merakla baktığım ürkerek ellediğim. Yıllar

sonra o oyunun, "Hamlet" olduğunu anladım. Oyunun ne kadarını izledim? Locanın köşesinde çantamla mı oynadım? O zamanlar daha okula başlamamıştım ama dört köşe köseleden bir okul çantam vardı hiç yanımdan ayırmadığım renkli kalem ıvr zıvrıla doldurduğum. Perde arasında bizimkiler locaya gazoz getirtmişlerdi. Çıkarken hesap görülürken gazoz için getirilen bardaklardan biri eksikti. Büfeci bardağı ister bizimkiler yok der tartışma çıkar... Nasıl sonuçlandı? Geçmiş zaman bilemiyorum. Yolda dönerken sevgili çantamı yere koyup açtığımda bizimkiler donar kalır; gazoz bardağı çantada durmaktadır. Zaman zaman bu bardak işine takılır aklı... O kaba bardağı niye almıştı ki? Bilerek isteyerek mi çantaya koymuştu... Bardak için tartışırken niye çıkarıp vermemişti? Çantasında içiçe geçerek küçük bir kutuya dönüşebilen bir aliminyum burdağı da varken... "Çocuk işte" demek en kolay kaçış... Annesi tekrarlamaktan hoşlanırdı tek bir defa söylemişmiş, "bir kaşık alınır, ikinci karamela alınmaz, dükkanlarda hiçbir şey ellenmez, dokunulmaz." diye... Tenbihler yasaklar. Öyle bir etki yapmış ki; yıllar yılı konuk olduğu bir yerde bir şeker bile ikram ettiklerinde anında "teşekkür ederim istemem" diye yanıtlardı. Türk usulü üstelemenin yapılmadığı yerlerde başkaları sevdiği börekleri pastaları yerken o kardeşan bakar ağzı sulanır, yutkunurdu...

Elililerden sonra altmışlar yetmişlerde bir "garsonyer" sözcüğü girdi dilimize. Çapkın paralı pullu beyler ev açıp metres tutmaktansa değişik değişik kadınlarla bir arada olabilecekleri bir ev sahibi olmayı yeğlediler. Bu da bir tür iki eşli olmak olan nikahsız eş, metresin modası geçti diye yorumlanabilir mi? En sık garsonyer falanca tekstilcinin yok bilmem çorapçı fabrikatörünmü... Falanca züccaciyecinin garsoniyeri pek değişikmiş; yatak odasının her taraf aynalı çarşafı

siyahmış... Yakın arkadaşlarına kiralarmış... Eeh o zamanda masraf da azalır kara geçilebilirdi...

Ankara'da ailece görüştüğümüz köy, çiftlik sahibi babamın efendi bir arkadaşı, eşi sanat çevresinden olan evli bir hanıma tutulmuştu. Adam çirkinceydi. Sevgilisine ev, araba aldığı söylentisi üzerine karısı bir gün dayanamamış, "seni mi seviyor paranı seviyor" diyecek olmuş. Adam, "biliyorum ama para benim değil mi istediğim gibi harcarım." Amca kızı karısı bizlere bu konuşmayı gülümseyerek, olağan bir şey gibi anlatmıştı. Şikayet etmeden, boşanmaktan ayrılmaktan hiç söz etmeden... Biri parayla sevgi satın almayı ummuyordu... İkincisinin bütün derdi giden paraydı...

Son yıllarda evlenmeden bir arada oturma yaygınlaştı. Yadırgayan yok ayıplayan da az. İkisi de bekar olmak koşuluyla Ankara bu konuda daha bir hoşgörülüydü. Türk-Yahudi karması birliktelikler vardı. Mazbut bir yaşam sürerler, durumları bilinse de ayrı tutulmaz herkes onlarla görüşürdü. Bu çiftleri bir tek ölüm ayırmış, ayrı ayrı mezarlıklarda gömülmüşler dinlerine özgü değişik cenaze törenleri ve dualarla...

Ailece görüştüğümüz bir çocuksuz çifti de evli sanırdık. Adam kültürlü gerçek bir İstanbul efendisiydi. Yahudi kadın ona göre daha bir cahil kalırdı ama güzeldi, ağır başlı, iyi bir ev hanımıydı ismini bilmezseniz, dili aksamazsa onu bir Türk hanımefendisi sanabilirdiniz. Ellili yıllarda kadın genç yaşta kanser olup ölünce gerçeği şaşarak öğrenmiştik.

Günümüzde ülkemizde de, tüm dünyayla anında iletişim sağlandı. Ulaşımda varılan hız uzağı yakın kıldı. Her iş küreselleşti iş seyahatları dışa da taşıdı... Her yerde Turistik Otel-ler kafa kağıdını sormadan müşteri kabul eder... Akşam bir kaçamak bir değişiklik Londra'da veya Milano'da sabah

kahvaltısında başbaşa hanımla... İşler yolunda... Garsonyer-
miş, ikinci evmiş, basılmak korkusu... geç efendim geç...

Gerçek olan şu ki: Kadınlar açısından çok şey değişti
dünyamızda bu yarım yüzyılda ve bizim küçük toplumda...
Çocukluğumun o ağlayan, mutsuz çaresiz kadınları yok artık
çevremde...

*Mavi luhundanlıklar vücutlarıırken akşam
Yutup aydınlıkları tüm evreni kucaklar
Nemli ıslak gözlerde bir dev olur yalnızlık
Bir yeşim taşı kadar katılaştı anılar.*

Nüşin KAVUKÇUOĞLU

Yuvarlak Masa

Aileye ayrılmış büyük yuvarlak masada ikisi kalmışlardı. Kocasına baktı yorgun görünüyordu, "kalk" diyemedi, yalnız bırakmaya gönlü elvermedi, iskemlesinde mihlanmışçasına kaldı... Yaşıtları gibi o da yıllardır bu tür yerlerdeki müziğin tonunu yadırgıyor baş ağrısına neden olacak gümbürtüde buluyordu... Oysa gençlik pistte beğenisini tüm bedeniyle zaman zaman kendinden geçercesine coşku içinde nasıl da belirtiyordu! Gençlik diyorlardı... Çoğu onbeş onyedi arasındaydı... Kızlar sözleşmişçesine siyahlar içindeydi. Son yıllara kadar genç kızlar hiç siyah giymezdi. Hele kendi zamanında böyle siyahlar içinde bir genç kızı görmek hüzün verirdi; çünkü anne veya babasını kaybedenlere özgü bir giyimdi, nişanlanana dek de sürdürülürdü. Söz kesildikten sonra erkek tarafı kıza açık renk giysi, çorap hediye ederdi. Özellikle Trakyalılar yas konusunda daha bir tutucu olur İstanbulluları bu konuda eleştirirdi. Siyah giyilerek yas tutmak kimisine göre de Hristiyanlıktan bir esinlenme. Çocukluğunda, sokaklarda gördüğü şapkalarından sarkıttıkları, yürürken dalgalanan yüzü peçeliyen siyah şeffaf vuallerle dul Hristiyan hanımları ona pek albenili ve gizemli gelirdi. 1930'lar sonrası böyle kılıklara bürünen Yahudi dulları -bir komşusu- Hristiyanlığa özenme gibi kabul edilip eleştirildiğini anımsı-

yordu. Hele siyah çorap en belirli yas simgesiydi, görünümü ürpertirdi. Oysa bu küçük orta okul hanımlarının tümü de siyah çorap giymişlerdi. Kısa etekler altında bacakları daha bir uzun ve güzel gösteriyordu... Değişmez bir kuraldı evlendikten sonra siyah giyilebilirdi. Her çeyizde, biri yünlü biri ipekli en ağır giysi, siyah olurdu. Kışlık manto, nikah kostümü de öyle.

1948'de nikahında kahverengi kostümüyle, konukları şaşırttığı kadar da beğenilmişti.

Sevdiği beklenmedik bir şarkıyla irkildi; J'attendrai. Savaş öncesi "J'attendrai" şarkısı ona Toulouse kentini, sevgili kardeşini anımsattı gözleri buğulandı. Olaylar yılı 1939 yazında o Güney Fransa kenti Toulouse'da öğrenmişti bu şarkıyı kardeşi. Kendine özgü jest ve mimiklerle söyler, toplanılarda eş dost ortaya çıkartır, söyletirdi. Hani nerdeydi? Biricik kardeşi bu mutlu gecede, torununun dince reşit sayıldığı onüçüncü yaşını kutladıkları Bar Mitzva denilen bu tören gecesinde yoktu... Bu gibi anlarda daha bir özlemi mi depresir yitirdiklerine insanın, isyan edercesine... yoksa mutluluğu iletme paylaşma isteği mi? J'attendrai, bekleyeceğim diyor-du şarkı...

Ne güzel! Zamanda kayma mı olmuştu... Çepçevre oturmuşlar; annesi babası sevgili kardeşi, tonton amcası, huzur verici duruşlarıyla güzel teyzeleri Roza ilen Bienvenuta kıpır kıpır küçük teyzesi Hortense... Dedesi geleceği bilmişçesine mi bu İtalyan, Fransız adları koymuştu üçüncü dördüncü kızlarına... Roza... Fransız şairin dediği gibi: "Gül, bir sabah süresi kadar yaşadı aynen gül gibi." Bienvenuta son yıllarını İtalya'da geçirmiş orda ölmüştü, Hortense, Fransa'ya gelin gitmişti.

Yahudilerde, torunlara dedelerinin büyük annelerinin

adları konur. İlk erkek tarafı onurlandırılır. Dört beş çocuklu aileler tarihe karıştığından oğlu olmayanların soyadları adları da yok olmaya mahkum. Ona da babaannesinin adı konmuşmuş. Bursalı babaannesinin adı "Kadun" iken ona eş anlamlı(!) Almanca kökenli "Luiza" demişler. İki üç yaşındayken ağır hasta olup da doktorlar çaresiz kalınca adını değiştirip iyileştirmeyi denemişler. Roza teyzesi rüyada ona "Rebeka" adını verdiklerini görmüştü... Eve gelen din adamları da baktıkları Tevrat kitabından da Rebeka adı çıkmıştı... Rebeka veya Refka o günlerde uzun bulunuyor beğenilmiyordu yerine daha bir kısa İngilizce kokan "Beki" yeğleniyordu. Anne babası da modaya uyup ona "Beki" dediler. İngilizlerin Beki deyişleri kulağına uyumlu gelir hoşlanırdı... Son yıllarda Türkiye’de bu tür ad değiştirmeleri duyulmuyor. Bundan yirmiyıl önce Amerika’da ikinci kız torunu hasta doğunca aynı işlem yapıldı adı "Raşel" konmuşken "Lea" uygun bulunmuştu.

İyileşmeyen hasta çocukları yalancıkıtan satma işlemi de yapıldı. Türkçe de konulan "Satılmış" yerine satın alınmış demek olan erkeklere "Marko" kızlara da "Merkada" adı konurdu. Çoğu zaman bu iş akrabalar arası olurdu. Alıcı bayramlarda çocuğa hediye alırdı. Yarım yüzyıl öncesinde millet daha mı çok düş görürdü? Düşler mi önemsenirdi... Ankara’da akrabası bir hanıma, düşünde hasta olan bir çocuğu böyle satın alması buyurulmuş, kadın sorup soruşturmuş daha bir zengin çevreden olan aileyi bulup hastayı satın almış, çocuk sağlığına kavuşmuştu. Her bayramda maddi külfet saymaz, zengin eve yaraşır armağan yapar, sevap yapmanın huzurunu duyumsardı.

Yahudi adları ülkeden ülkeye değişir, politik durumundan da etkilenir... Ondokuzuncu ve yüzyılımızın başında

Türk adlarına özellikle kadınlarda hiç rastlanmazken Cumhuriyet döneminde yaygınlaştığı görülür.

Kimisi "Vatandaş Türkçe Konuş" sloganından etkilenmiş, göze batmamak rahat etmek için koymuş, kimisine cazibeli gelmiş, çoğu da içtenlikle Türk toplumuna daha bir yakın olmak, bir sevgi nişanesi gibi ayrılığı gayrılığı yok etmek için Türk adları almıştır. Bu arada dedelere ninelere bir saygı gösterisi gibi onların adlarının ilk harfleriyle başlayan **adlar** seçilmiş. Örneğin: Mari, Meral, Marko, Metin... Luiza, Leyla... Ester, Esin olmuştur.

Ester! Kız kardeşi Ester gitmişti... Oğlu olmamış kendi torununu Bar Bitzva'sını görmeye ömrü yetmemiş babası, mutlu gururlu görünen sevgili babacığı da gitmişti... Ama neden? Bir kusur mu etmişti... Masada bir o, bir de eşi kalmıştı... Tümü de gitmişti... Bir göz açıp kapama kadar kısa bir sürede... Bir acımasız gidiş... Dünya tatlısı yaşlı yengesi "tant Eliza" gelmek istememişti, zorlan getirselerdi, şimdi masada olacaktı.

Çepçevre etrafına bakındı, yiyen içen gülüp eğlenen, dans eden bir kalabalık. Aşına yüzler içinde ne bir arkabasını ne de bir arkadaşını görebildi. Göremezdi de; girişte bir iki masaya yerleştirilmişlerdi. Kapı önüne de masa koymuşlardı koskocaman salonda yer yokmuş gibi... Çağıramadıkları kadar son anda gelemeyenler de olmuştu. Sevindi bu işe, karmaşık duygular içinde... "Olacak o kadar" demişti eşi üzüntüsünü azaltmak hoşgörülü görünmeye çalışarak. Annacığı bir deyim bir ata sözü gibi bu tür olaylarda tekrarlar dururdu, "kale ke afite" engelenmeyen aksaklıklar... "Suç bizde" diyordu eşi. Öyle ya erken gelmişlerdi masa durumuyla ilgilenselerdi bacaksız çocuklar salonun orta yerinde yaşlı başlılar kapı önünde olmazdı.

Onlar kadar oğlu, gelini de üzölmüşlerdi bu işe.

Bu salonları da niye yusuvarlak yapmazlar ki... Orta yerde sabit bir dans pisti ve etrafında yavaş yavaş dönen bir salon, böyle törenler için kusursuz olur kimse de alınmazdı...

Yazık olmuş. Bu parlak bulguları(!) dünyaya yayamamış...

Yaş günü kutlanan bu torunu, iki yıl önce ağabeyinin Bar Mitzva gecesi mikrofonu eline alarak iki yıl sonrası kendi Bar Mitzvası için salondakileri davet etmiş, konuklarının ilgisi çekerken anne babayı şaşırtmıştı. Gelgelelim ciddi engeller çıkmış, kutlanması gereken tarih aşılarak iki kez ertelenmişti. Ailenin büyüğü şeref konuğu olacak annesi tören tarihinden iki gün önce ebebiyete göçmüştü... Amerika'da yaşayan kızı, damadı, torunları bu mutlu gecede ailece bir arada, olmanın sevinçini duyumsamak için gelmişlerken cenaze dönüşü yenmesi adet olan yumurta peynir ve zeytin yemek için bir sofrada üzüntülü bir araya gelmişlerdi... Yazgı sözünden kaçınırdı... Rastlantı demeyi yeğlerdi... Ama bu kez yazgı, gücünü kanıtlamak istemişti sanki... Benimsediğı belki de rahatlatığı için kabullendiğı kendine göre, Yahudilikten de kaynaklanan bir felsefesi de vardı: Kullarına bir yazgı çizen Tanrı değıştirebilme gücünü de bağışetmişti... Akıl vermişti.

Bar Mitzva kutlamalarını düğünden bile önemseyenler var. Rahmetli kız kardeşinin dediğı gibi: "Oh! Ne gelin ne dünürler var karışacak, düğün bizim oğlan bizim." Ne de kıymetlidir erkek evlatları... Erkeklerin Bar Mitzvaları varsa oniki yaşını bitiren kızların da Bat Mitzvası var. Ama toplumlarında aile arasında evde bir partiyle bile kutlayan az... Kadınların eşitlik haklarını daha bir kazandıklarından mı ne Amerika Reformist Yahudileri kızların Bat Mitzvasıyla erkeklerin Bar Mitzvası arasında ayırım yapmaz; ne sinagog-

daki dini törende ne de ailenin verdiği şölende. Amerikalı iki kız torununun da Bat Mitzvasında bulunmuştu. 1983'de büyük torununun Bat Mizvası Reformist büyük Temple İsrail'de yapılmıştı. Amerikalılar bu törende çocuk kadar ane, baba ve büyükbaba ve anneleri de onurlandırıyorlar. Haham sahne gibi sinagogun kutsal bölümünde -Aron Hakodeş ve Almemar- çocuğu, ailesini, topluluğa takdim ederken onların da tören için Türkiye'den geldiklerini duyurunca salonunda bir uğultu olmuş millet onları daha iyi görebilmek için ayağa kalkmıştı... Türkiye?! Nerede bu memleket?! Ya gelenler nasıl insanlar... Çıkışta kutlamalarda da kimisi sormuş kimisi bilmiş pozlarda Türkiye'yi orta Asya, Afrika vb. yer aldığını söylüyordu. Amerikalıların çoğu böylesine coğrafyadan zayıfken bir azınlık da hayret derecesinde Türkiye'yi, problemleri ve ayrıntılarıyla bilir...

Evet kız çocukları da yer yer adamdan sayılmaya başlanmıştı. İsrail'de yerleşmiş şairliğini sürdüren arkadaşı Nesim Eskin, anlatmıştı İsrail'de erkek çocuklarına sekiz günlükken yapılan sünnet düğünü benzeri şöenler kız bebelere de yapılmaya başlanmış. İyi de olmuş kız erkek eşitliği biraz sağlanmış. Ne bu? Erkek çocukların hem sünnetleri hem Bar Mitzvaları alayı vala ilen kutlanacak kutsanacak kızlara da ikinci sınıf evlat tutumu içinde olunacak...

Kutlama salonuyla geçmişinde yer etmiş anılar, düşünceler yargılar suçlamalar arası, bu gel git bu koyvermişlik, olacak iş miydi?!. Eşine de rehavet çökmüş, uyuklar gibiydi. Yerinden doğruldu, aynaya bir kaçamak göz attı kalkıp eşinin omuzuna hafifçe dokundu, baktı gülümsedi "kalk" demesine gerek kalmadı eşi anlamıştı. Kapı önünde oturan sevdikleri, saydıkları hısımlar, akraba arkadaş masasına yöneldiler. Evet davet onların değildi gene de gönüllerini almak hal ha-

tır sormak gerekti... Çağın gerisinde kalmış eski terbiye ve serde Anadoluluk vardı...

İlk olarak kaç yaşında kimin Bar Mitzvasında bulunmuştu? Mihael'in mi yoksa Eli'nin mi- Ne tuhaf ikisinin de soyadları aynı. Oysa ikisi arasında bir akrabalık yoktu... Yahudi soyadları sayı açısından pek de zengin değil demek... Yahudi olmayan biriyle tanıştırıldığınızda soyadınızı duyar duymaz: "A aa Bahar mı? Benim komşum da Bahar, bileceksiniz akraba olmalısınız" gibi sözlerle karşılaşır, tanımadığınızı söylediğiniz an da şaşırır kalırlar.

İki Bar Mitzvadan anımsadığı kahramanların bir iskemle-ye çıkıp nutuk atışlarında gelir odakanırdı... Mihayel'in töreni laklakla geçmişti misafirler ikiye bölünmüş akraba arası bir nişan son bulmuştu o günlerde, bölünme ondan kaynaklanıyordu. O zamanlar nişanlar daha sık bozulur, dedikodular iki taraf arası atışmalar, hediyeleri geri vermede yaşanan olaylar daha bir trajik komik olurdu... Haklıyı haksızı ayıracak yaşta değilken, o gün neden erkek tarafına kızırıyordu? Kendi cinsine sahip çıkma iç güdüsü olabilir miydi? Doğuştan feminizm gibi bir şey...

Eli'nin Bar Mitzvasını daha bir açık seçik anımsıyordu çünkü tören kendi evlerinde olmuştu. Evlerinin bütün kapıları oldukça büyük dört köşe bir antreye açıldığından böyle toplantılara daha bir uygundu. Büyük yatak odasının karyoları sökülmüş yataklar komşuya mı taşınmıştı? Öyle olmalıydı. O yıllarda akrabalar arası böyle yardımlaşmalar olağandı. Ev kirlenecek muşambalar aşınacak, bir iki şey kırılacak diye annesinin aklından geçse de böyle bir isteği kabul etmemelik olmazdı. Hoş belki de öneri annesinden gelmişti; akrabalarına kol kanat germeyi vazife bilir sevgiyle yüksemeden yardıma koşar, sevaptan sayardı. Bir defasında da

akrabadan birini doğum yapar yapmaz eve almış: "Öksüzdür, bakanı da yok para pulu da yok deyip" kırkı çıkana kadar misafir etmiş bu arada bebeği evlerinde sünnet ettirmişti... Arkasından tanımadıkları bilmedikleri bir öksüz çifti evlendirmiş, taled atma teklifi anında kabul edilmişti. Sünnet ve kardeşlerine attıkları taledle de aynı yılda üç hayırlı iş yapmış oluyorlardı ki, o yıllarda bunun sevabı çok büyük sayılırdı. Orta bir esnaf olan babası paradan masraftan söz edecek olsa, annesi cilveli kırıtır, "sevaptır Allah ummadığın bir yerden verir" benzeri sözlerle kocasını kandırırdı.

Eli'nin Bar Mitzvası oldukça tantanalı olmuştu. Babasına ahçı derlerdi: Karaköy'de Lokantası vardı... Kimbilir ne çok çeşit balık mezeleri, böreklerle donatmaştı sofrayı, hallıvakitleri iyiydi çünkü... Kuzeni İzak Farhi'nin banjo çaldığı "Caz" adını verdikleri amatör bir topluluk da Bar Mitzva'ya neşe kadar orijanallik katmış dansa olanak sağlamıştı... Bundan iyisi can sağlığı. Yıllar yılı herkesin beğeniyle söz ettiği örnek aldığı bir büyük şölen...

Gene dalıp gitmişti altmış yıl geriye. Dönmek yaşadığı ana dönme zor geldi. Bir boy aynasına takıldı gözü, günümüzde satılmayan renkli kristallerle işlenmiş elbisesi pırıl pırıl parlıyordu... Babaanne anneanne -gran tuvalet- içinde olmalıydı... İlkün dünürler kafa kafaya verir anlaşıp; öyle ya biri kısa biri uzun olmaz biri sade öteki süslü yakışık kalmaz, her tür dedikoduya yol açardı. Bu tür elbiseler bir tek kez giyilir diye düşündüyse de paraya kıymağa kararlıydı... Yaşlanıyordu en küçük torununun Bar Mitzvasını göreceği şüpheliydi. Bu son göreceği mutluluk olabilirdi... Astronomik fiyatlara satılan ithal kuponları beğenmedi... Beğenmediğine kendisini inandırdı... Yıllar önce yeğenin Bar Mitzvasında giydiği Avrupa'dan alınmış dekolte tuvalete şifon kollar takıldı, sırt

kapandı. Yaşına uygun hale getirildi...

Milletçe takıp takıştırmayı tarih boyu sevdiler... Bir nede-
ni olmalıydı. Amerika'ya kızına ilk gittiğinde yetmişlerde
Cuma akşamı sinagoga ne giymesi gerektiğini sorduğunda
kızı: "Ne giyersen giy önemli değil ama takı olarak yanında
ne varsa tümünü tak takıştır" demişti...

Bu aynı salondaki altı yedi yıl önce bir düğünde bulunmuş-
tu. Samimiyetleri sevgileri okul sonrası elli yıla yakın bir sü-
redir devam eden arkadaşları B. oğlunu evlendiriyordu. B.nin
gelini yüzyıllık bir gelinlik içinde mutluluktan uçuyor yüzün-
de güller açıyordu. Yıllar önce arkadaşlarının düğünlerini
anımsamaya çalıştı gelinler doğallıktan uzak, masaları dola-
şır "hoşgeldiniz" derken ciddi görünmeye de özen gösterir-
lerdi... ve çelenkler koca iki salonu çepçevre sarmış dışarlara
merdivenlere taşmıştı... Şaşıp kalmıştı bu işe... bir servet ya-
tıyordu bu çiçeklerde... "La roza se fana la honor keda" -
"Gül solar, onuru kalır" dese de bir atasözü Yahudi düğünle-
rinde böylesine çok çelenk görülmez... Çiçek yerine eve ya-
rayacak bir şey yeğlenir. Yeğenin düğününde bir çelengi
yadırgamış şaşıp kalmıştı; bir Müslüman babadan doğan,
Müslüman eşe varan teyzesinin bir torunu devasa, pahalı çi-
çeklerden oluşmuş bir çelenk göndermişti.

Çocukluğundaki gençliğindeki düğünler sinagogda daha
şaşalı olur, erkekler frak veya smokin giyer başlarına da si-
lindir şapka. Bu tür giysiler kirayla alınır millet giymekten
hoşlanırdı. Ankara'da kendi düğününde 1948'de öyle giyin-
mişti erkekler. Sinagog töreninde uzun tuvaletler giymiş
genç kızlar smokinli fraklı gençlerin kolunda gelinin arkasın-
da dizilir uygun adım girerlerdi. "Kortej"... Kortej'in görünü-
mü ailenini zengin veya orta halli oluşundan etkilenmezdi;
erkekler kiralarken kızlar, birilerinden ödünç alır şıklık ta-

mamlanırdı. Ama Bar Mitzvalar çoğu zaman yalnız sinagog-
da yapılırdı. Aile içinde bazen kutlanır, günümüzdeki salon
iş i hiç yoktu... Tabii ki giyim kuş am da problem olmazdı...
Mihael'in Bar Mitzvas ı ve babaannesi Tiya Bienvenuta geldi
aklına: Mihayel'in babaannesi Edirne'de kızıyla otururdu.
Kızı, Mihayel'in halası İstanbul'da Bar Mitzva'da bulunmak
üz ere evden ayrılırken annesiyle bir güzel vedalaşt ı. Annesi
yaş lanmış tı artık, evde kalması doğ aldı, törende bulunup da
ne yapacaktı... İstanbul'a vard ığında karş ısında annesini gö-
rünce hayalet görmüş e döndü; kızı trene binerken yaş lı ka-
dın otobüse koşmuş , kızından önce varmış tı tören evine: "Ne
yani, hepiniz geleceksiniz de, ben, Edirne'de kalıp öz toru-
numun Bar Mitzvas ında bulunmayacağ ım, öyle mi?" deyip
ş akaya vurarak sevgisini belirterek tatlı tatlı kapatmış tı ko-
nuyu ve suçlamadan hoşgörölü bir tutum içinde soranlara
anlatırdı olayı...

Kılık kıyafet mi?! Herkeste bir siyah elbise bulunurdu,
kolay kolay modası geçmezdi yazımın baş ında belirttiğ im gi-
bi her çeyizde demirbaş eş ya gibi alınırdı... Kuş kusuz onun
da vardı yeni olmas a da böyle bir giysisi... Torun Bar Mitzva-
s ı bu... Giyim kuş am mı engeleyecekti. Ş aşardı böylesinin ak-
lına, la tiya Bienvenuta...

Gene dalıp gitmiş ti altmış yıl geriye... Dönmek yaşad ığı
ana dönmek zor geldi... Anılar mı yormuş tu... aradan bu ka-
dar yıl geçmiş olmas ı mı ürkütmüş tü... Kestiremediğ i duygu-
lar içinde huzursuzluk çöktü içine... İkiş er üzer gitmeye baş -
lamış tı konuklar... Gayret edip kalktı yerinden. Tanıd ığı ta-
nımad ığı tüm gelenlere geldikleri için teşekkür ederek güleç
bir yüzle uğurlamak gülle gülle demek gerekirdi... Öyle bel-
letmiş lerd i, serde Anadoluluk vardı...

*"Yasak" lı birşeyleri soluyunca ah
Kaba güç perdelenir şal örtülerle
Sevmeyi yüzeyden istemek yanılmaktır
Kıl köprülerle*

İsmet Kemal KARADAYI

Kabare

Gazetenin birinde yarım sayfa boyu bir haber renkli renkli resimlerle; Avrupa'da gençlere albenisi olan cicili bicili renkli, kokulu prezervatifler dağıtılıyormuş... Anlayacağınız, bizim "Yarım Küre"de okullar tatil oldu sağlık işlerinden sorumlular işe koyudu. Öyle ya Bahar Yasası gereği çiçek, böcek canlanır sevgiye aşka koşuşur çoğalırken bu doğanın bir parçası olan Adem ile Havva, gençlik ateşiyle görmek gezmek aşkına hudutları aşar dökülürken yollara kapılabilir bu yasanın düzenine çağrısına... Bir zamanlar "prezervatif" bir tabu sözcük müydü? Belki bizim grupta -sınıf ikiye ayrılmış gibiydi- inekler ve acık safdiller grubunda bilinse de doğru dürüst söylenemezdi. Gene o yıllarda sprey tipi parfümler, kolonyalar yoktu. Fakat annelerimizin tuvalet masalarında ucuzundan pahalısından bir takım bulunurdu; bir şişecik, pudra kasesi ve bir de kolonyayı ince ince püskürten pompası ipek püsküllü bir pülverizatörden oluşan bir üçlü takım. Tek başına da küçük pülverizatörlerin satıldığı da olurdu... Lise sonda arkadaşlarımdan en ciddişi, eczane parfümeri arası bir dükkandan "pülverizatör" diyeceğine "prözörvativ" deyince satıcı afallamış, çekimser malı uzatırken "bu da ne" deyip şaşırmıştı bizimkisi... Yıllar yılı sürdü utanıcı... Yarım yüzyıla yakın bir zaman geçti aradan bu olay-

dan... O zaman bu zaman eğitiminden geçtiğimiz T.E.D. Ankara koleji öylesine gelişti kalabalıklaştı ki: Sarıkışla'ya dönüştü diyenler var... İstanbul'un ünlü Sarıkış'lası. Bu askeri tesisin yayıldığı alanın görkemini karabalığını vurgulamak için bir fıkra anlatırlardı: "Bu askeri yerde aynı devre üç yıl askerlik yapan iki kardeş bir tek kez olsun karşılaşmamışlar!" Sarıkışla'daki eratın sayısını bilemem ama, bu okuldan yetişmiş olanlar memleketi kapladık aştık dışa taştık, umulmadık bir yerde karşılaşırız.

T.E.D.'nin sayısını bilmediğim derneklerinde de etkinlikler eksik olmaz. 1985'te İstanbul Sürmeli Otel'de verilen balya altı arkadaş katıldığımızda kırk yıllık mezunlar olarak bizlere özel bir ilgi saygı gösterdiler, sahnede söz verdiler... Eeh ne de olsa büyükanıneleri yaşındaydık bizler... Hazır bulunan okulumuzdan yetişme değerli sanatkarlar Sibel Ege-men, Füsün Önal, Cenk Koray geceye renk kattılar, coşturdular... Ne çok ünlü kişi yetiştirdi okulumuz, aklımıza gelenleri sayıp sıraladıkça gururlandık mutlandık... Üç çocuğum da bu liseden diplomalıdır Ankara'da yaşasaydık kuşkusuz torunlar da devam edecekti...

Bir kadeh içki mi götürmüştü kırk yıl gerisine... Sınavlar bitmişti notların yazılı olduğu küçük mavi pelür kağıtları dağıtıyordu müdürleri Tarık Asal bey. İki talebeye "ilerde sizden konuşulduğunu duyacağız" demişti.. Günümüzün ünlü Prof. Dr. Ferzan Ünal Telatar'dır bir tanesi... Ya ikincisi nereye varmıştı? Yazdığı kısa bir oyunu "Alabora" geldi aklına; Ankara'da D.T. Yeni Sahne'de sahnelemişti. Olumlu eleştirilen oyunun iki kahramanı "kaptan" da "bakkal çırağı" da kendisiydi işte.. Bernard Show akıl danışan bir yazara "kendini kat konuya" mı demişti, öğüt bağlamında, yazar başka bir şey yaparmış gibi... Başarısızlığını mı yorumlamıştı Alabora'da suçu kendisinde arayarak...

cılız kalırken hafifletici nedenler. Bu sorgulamalar arayışlar iç hesaplaşma, kendisiyle barıştırır mı kişiyi?! Nesneliği üstüne düşündürür mü okuru? Yoksa önemsiz bir ayrıntı gereksiz bir uzatma, açıklama mı sayardı, özgeçmişine, yaşam öyküsüne içtenlikle bu eğilişi...

Birkaç gün geçmişti aradan Sürmeli Otel'de verilen balodan bu kez İstanbul Özel Musevi Lisesi mezunu üstünden kırkdokuz yıl geçmiş olan eşimi kutlamak üzere okulda verilen bir öğle yemeğine çağrılıydık... Diploma elde gittiğimiz bu toplantıda eşime yeniden diploma veriliyor kutlanıyordu. Etkinlik hafta sonu Sheraton'da verilen bir baloyla noktalanıyordu.

Sıkılmışlardı bu balonda: Bilet ayırırım diyen yakınları işi bir tertipleyen yakınına bırakınca, son anda bilet alanlar örneği zar zor bir yer bulunmuşmuş! Selamsız sabahsız bir arada oturmaya yemek yemeğe hüküm giymiş, sanki maske takmış kimliksiz kişilerden oluşmuş bir yuvarlak masa... Salon girişinde.

Protokol deyip yer ayırmayı hoşgörse de, kendilerinden oraya geçip kurulanlar buna hak görenler için aynı duyguları beslemezdi. Öyle ayrıcalık bir yerde oturtulduğunda da rahatsız olurdu.. Hayret? İstanbul değiştirmişmiydi onu? yeni yeni değer yagırları mı edinmişti? Yaşlandıkça daha bir duygusal alıngan mı oluyordu?!

Bu baloya renk katan profesyonel sanatkarlar değil son sınıf lise talebeleriydi. Klasikleşmiş ünlü kabare filminin müziği eşliğinde dans giysileri içinde başarılı bir koreografiyle beğenilen bir gösteri sundular... Bu "Kabare" şarkısı 1945'te okulda verdiğimiz "Mezuniyet Çay Partisi"ni anımsattı. Konuklarımıza hoş vakit geçirtmek için birşeyler yapmak istemiştik... Şarkı dans konusunda Afganistan'da yıllarca yaşa-

mış bir arkadaşımız İ... üstad sayılırdı. O yıllarda Afganistan sıkı ilişkiler içinde bulunduğumuz bir barış ülkesiydi. İ... babası Afgan Harp Okulu'nu, ordularını geliştirmekle görevli bir Türk Subayıydı...

Sınıfça bildiğimiz "Drinking beer in a cabaret" tuncesiyle başlayan bir şarkıyı dans niyetine sağa solla sallanarak okulumuzun dekorsuz sahnesinde normal çay gisilerimizle söyledik ve kızılca kıyamet koptu. Okulumuzun İngilizce Bölümü Başkanı Amerikalı ünlü Miss Nansser cezalandırılmamızı istiyordu... Bira o yıllarda içkiden sayılmazdı ama "Kabaré" bir aile kızına sakıncalı olan bir yeri sergilemek bir kabaré kızına özenmişçesine kırıtmak(!) kabul edilemezdi...

Miss Nansser ünlü artist Cathrine Hepburn'la okul arkadaşı olduğunu anlatırdı. Hayret derecede de ona benzerdi; ince uzun bir beden, çıkık elmacık kemikleri ve mavi gözler... CatherineHepburn'ü hayranlıkla sinemada izlerken hocalığı başarılı olan Miss Nansser'e kimse güzel demezdi. Ne o öyle, kupkuru çiroz gibi... O yıllarda çiroz fakir sofrasında da yer alabilen denizlerimizde bolca rastlanan uskumru veya kolyoz kurusuydu. Balığa meraklı olan bizim millet iplere kuyruklarından bağlanmış bu kuru balıkları, peynir zeytin gibi vazgeçilmez ana gıda maddesi gibi evde bulundururdu. Tabii "budaraho" dediğimiz kurutulmuş sarı sarı mumlanmış balık yumurtası parçaları da... Balık yumurtası her zaman pahalı olmuş olacak ki," budaraho gibi kendini ağıra tartıyor" gibi bir deyimimiz var.

Evet o "Cabaret" şarkısı bizim Amerikalı hocaya Western filmlerinin vazgeçilmez barlarını, bar kızlarını anımsatmış olacak ki, hiçbir süs eklemeden sade, kollu çay gysilerimizle sahneye çıkıp görünmemiz bile onu çileden çıkarmıştı...

Bar deyip de anımsamamam olanaksız... 1958'de iki arsa-

mızdan birini satıp inşaat yapmaya karar vermiştik. İncesuda olanını satmıştık. O arsa koleje çok yakın çocukların gidip gelmesi açısından kuşkusuz daha bir elverişliydi. Ama Kavaklıdere’de oturmak varken bendeniz İncesuda oturamazdım... Kafa o kadar çalışıyordu; orada yap, geç kara, otur kirada Çankaya’da...

İnşaat işini bendeniz gayet ciddiye aldı. Diğer dairelere New York’ta yapılan camiden ve Hilton Oteli’nden arta kalan çinileri toplayıp -değerli Türk işi şömineler yaptırırken- Amerikalıların biri o şömine çinilerini söküp satın almak istemişti-. Yaratıcı ruhum sanatkar yönüm(!) depreşti kendi dairemize elceğizimle B.T.B. kaplı bir şömine yaptım. İlkel insanların taptığı ay, güneş, gökkuşağı, ateş motifli. İçkiye düşkün değildik o yıllarda gece misafirlerine İtalyan Cinzano ikram ediyorduk. Toplum olarak Whisky’e pek geçmemiştik. Ama misafir odalarında "bar" adlandırılan içkiler için özel möbleler moda olmaya başlamıştı. Bendeniz hazır bir şey alacağımıza hem daha orijinal hem de daha ucuza çıkacak kişiliğimi, iç dünyamı yansıtacak bir şey yapmalıyım. Dekoratör de kim oluyor? Bir yabancı... Beni yakından tanımayan zevkine görüşüne göre dayadığı döşediği bir evde oturmak nasıl bir şey?!! Kendi barımı kendim yapabilirdim. Uygun bir duvara büyük iki başlı renk renk kanatları geniş açık bir mitolojik zümrüdüanka kuşlu bir pano yapıp önüne kavisli gene B.T.B.’lı bir tezgah çevirttim. Her şey güzel çok güzel olmuştu ya; bu tezgahın yüksekliği ne olmalıydı kestiremiyordum. Kağıtlara kanaviçe gibi işlediğim B.T.B.’leri duvara koymak üzere beton şerbetini dökmekte bana yardım eden genç ustaya akıl danışayım dedim. Usta yüzüme, aptallığıma şaşar gibi baktıktan sonra tuğla örülü tezgahın arkasına geçerek "Abla sen tezgahı bu kadar yüksek tutar-

san, karıların ancak kafaları, yüzleri görülür gerdanları bile görülmez, müşteri çekmez, mal dediğin ortada olmalı." Haklıydı. Basamakla ikiye bölünmüş salonda o yıllarda apartmanlarda yeni yeni görülmeye başlayan şömineden başka gömülü akvaryum ve çiçeklik, yerden tavana yükselen -ferforje- demir çubuklar yetmiyormuş gibi bir de aynalı etejarle, asma tavanlı egzotik panolu bar... Aile evinde böyle şey mi olurdu? Usta o yıllarda yeni yayılan B.T.B. işinden iyi para kırıyordu, gençti bekardı(!) bar mı görmemişti? Tam adama sormuştu... Gene de bir zamanlar Tabarin Bar bir başkaymış... Neyse ki, kendimiz için yaptığımıza inandırdık yoksa ilerde aklına estiğinde canı çektiğinde kapımızı çalabilir zorlayabilirdi de... Öyle bir olay geçmişti çevremizde.

Evlendiğimizde o yıllarda değişik gelin başı taramalarıyla çok ünlü Berber Neriman hanımın "Kor" adlı adlı apartmanın birinci kattaki dairesinde oturduk. Apartmanın genç çifti bizlere, konu komşu yardımsever bir tutum içindeydi. İlk çocuğum Sara el üstünde tutulur özellikle Neriman Hanım iş dönüşü sevdiği yemekler yapar onu yemeğe alıkoyardı. Bir gece uykudan merdivenlerden gelen küfürlerle bağırışlarla uyandık. Üstümüzde oturan Neriman hanımın kapısını iki genç zorluyor, ısrarla açmalarını istiyor, tehdid ediyordu. Biz şaşırmışken bizlere telefon açan Neriman Hanım, polis çağırmamızı istiyordu korkuyordu, "malımıza mı geldiler? Canımıza mı geldiler anlamadık?" diye söyleniyordu. Çakırkeyf bu beylere bizlere yakın "Sönmez" apartmanında bir randevu evi olduğunu söylemişlermiş onlar sarhoş kafayla apartmanı ararken "Kor" yazısını okuyunca nasıl bir çağrışım yapmışsa bizim binaya girmiş Neriman hanımının kapısına dayanmışlar, sonuçta karakolu boylamışlar, arada da gerçek randevu evine baskın yapılmasına olanak sağlamışlardı.

Dekoratörlüğe özenip az emek vermemiştii o salona ve tüm inşaata. Merdivenler karanlıkta kalmasın diye duvara kare kare pencerecikler açtırıp renklendirdiği buzlu camlarla kaplatmıştı. O yıllarda ithalat az, renkli cam piyasada hiç yoktu. Ankara'da bir yerlerde yapımı süren bir cami için ustabaşına cam boyatmayı öğretmişti. O da değerli resim iş öğretmeni Nezihe Ergun'dan öğrenmişti. Bir başkaydı T.E.D. öğretmenleri; çoğu kendilerini eğitime adanmış, dışarlarda okumuş göngörmüş, saygın aile bireyleriydi. Aralarında Fazilet Ete gibi bakan hanımları Ruşen Kam, Mediha Berkes, Osman Turan gibi ünlüleri de vardı. Sınıfta bir tek o yağlıboya resim yapardı, ilerletebilirdi. Evlendikten sonra resim yapmaya başlamış tekniğini öğrenmek için hoca bile aramıştı. Çok sonra yazıya başlamıştı... Yazı... "En büyük yazar hamiline yazar." Öyle demişti şair... Yazarlığa özeneceğine dekorasyon ve benzeri işlerde otuzbeş yıl emek verseydi bir yerlere varır mıydı? Yanlış hobby seçmiş zamanını da hovardaca mı harcamıştı... Kime soruyordu... Torunları için o, çeşit çeşit yemek yapan bildiğimiz bir büyükanneydi. O güzel dedikleri evi de hiç görmemişlerdi... Konu komşu ona şarkıcılığı yakıştırmışlardı. Yazılarından, yazarlığından söz etmesini sevmez, komşular bu uğraşını bilmez, iş yaparken söylediği aryalardan şan dersleri aldığını sanırmış...

1991 Yunus Emre Sevgi Yılı'nda Kadıköy Aziz Berber Kütüphanesi'nde bu konuda bir panel tertiplenmişti. Eflatun Dergisi'nin yazarlarından oluşan konuşmacılarından biri de oydu. "Yunus Emre'de Hümanizma" konusunu seçmiş, saatlerce konuşacakmış gibi hazırlanmıştı. Başarıyla Yunus Emre'yi bir tiyatro yapıtında canlandıran gazeteci yazar Sayın Receb Bilginer'e telefonda akıl danışmış, evdeki kitaplarla yetinmemiş sahıfları bile dolaşmıştı. Tabii bu arada evde yüksek sesle prova yapmış, şaşırmış görünen yardımcısına az bir açıklama yap-

mak zorunluluğunda kalıyordu. Panel günü onu arayan bir komşusuna, yardımcı kadın" konferans vermeye gitti" demişse de konser diye düşünülmüş, ertesi gün merdivende rastladığı komşusu, konserin nasıl geçtiğini sormuştu! Solist tabii ki olamazdı, ama koronun birinde... veya bir vokalist olabilirdi. Daha bir geç doğsaydı eğer. Komşular yakıştırdığına göre. Sonuç ne olurdu!

Son gittiğinde Ankara'ya, uğramıştı bir zamanlar "Bahar" adını taşıyan apartmana. Buluşundan gururlandığı merdivenlere ışık sağlayan dekoratif kareleri örmüşler. Tek tek yaptığı B.T.B.'li aplik lambaların bazıları sökülmüş... Dışardan görebildiği kadıyla üç dört metrekaresel zümrüdüanka kışlu bar panosu yerli yerinde... Şöminede, panoda imza mı?.. Hiç ama hiç aklına gelmemişti; hem kanaviçe işleyen dantel örenler örtünün bir köşesine imzalarcasına isim mi işlerler... Gene de bir imza atıldı bu işlerin sonunda; gecesini gündüzüne katarak o yapıya verdiği emek onda imza gibi bir iz bırakmıştı: hiç geçmeyen bronşit ve nefes darlığı...

*Sen açlıkla / sen  plaklekle
sen erisizlikle per e iriken...
kaderde ne varsa çekilir
kadere karşı konamaz dediler
dediler dost / dediler*

M. Demirel BABACANO LU

Sihhiye'de Kriz

Ankara Yahudilerinin, mahalle d  ına ta maya ba ladıkları kırıklı ellili yıllarda Sihhiye, mahalleye de yakınlığı açısından yerle meyi ye ledikleri bir bölge olmuştu. Her ilkbahar bir kriz ya anırdı Yenişehir'in bu semtinde. Tümüne yakın Kızılcahamamlı olan yardımcılarımız köylerine döner, birilerini bulana dek ne u ra ırdık... Elemanın azlığından seçme olana ımız kısıtlı olur titiz davranamaz buldu umuzla yetinirdik. Bütün yazı yardımcısız geçirenler de olurdu. Bu yorgun hanımların dırdırları artar çekilmez olur kocalarına bıkkınlık gelirmiş... Daha neler? Kim içten saymıyor kolay sanıyor ev hanımlığını... Kim ayıplıyabilir ki bizleri... Aylarca elini sıcak sudan soğuk suya sokmayan, "hanım saltanatı" alabora oluyordu.

Gececi olan bu yardımcılarımız salı'dan salı'ya Kale'de kurulan pazar yerine gider köylerinden haber alır, mektup salar, aralarında dertle ir, kuşkusuz biz hanımlarını  eki tirir, rahatlar dönerlerdi. Bütün izinleri bu kadardı. Kış günü kaç saat kalınabilir ki açık havada?... Sabah, i i bitirmeden gitmez, bizlerin ahbap komşu ziyaretimizi aksatmamak  zerে vakitli dönerlerdi. Ama, en geç Haziran sonunda tümü memleketlerine döner, kriz patlardı.

O yıl Fatma hanım, yengesi, teyzesi, görümcesi, eltisi kısıması tüm sülalesi gitmişken hatır yapıyor "yerime birini bulmadan gitmem" diyordu... Bu bağışıklık bu ayrıcalık aylığını rayicin üstünden artırmış olmamdan kaynaklanıyordu. Zam istemiş, bendeniz de ikibuçuk lira birden artırmıştım... Piyasayı yükselttim diye kınanmıştım... Aylığı yirmiye geçmişti... Yirmi Türk Lirası... Az para mı? Günlük mü? Ne günlüğü?... Aylık. Bir aylık emeğinin karşılığı, aylık ücretinden söz ediyorum.

İş bitimi kapıcılara gittiği bir gün Fatma hanım, çelimsiz, yüzünü saklamak istercesine başı önüne eğik, konuşmaktan kaçınan oniki onüç yaşlarında görünen bir kızla geliverdi. Kız evden kaçmışmış... Üvey annesinin zulmünden kaçmışmış... Gidecek yeri yokmuş, yanıma almam sevap olurmuş. Fatma hanım üç dört günde ona her işi belletecekmiş, kız şehirli okumuş kızmış... İlkokulu bitirmişmiş... Fatma hanım zayıf noktama basmıştı; çocuklarını torunlarını okutması için her fırsatta ona ve onu görmeye gelen hemşehrilerine çektiğim nutuklardan tanırdı beni. Kapıcımız, her işe yatkın, hızır gibi her derdimize koşan Mehmet Efendi de "garibandır al be abla" deyince kabullendik.

Bir süre sonra iriyarı bir adam çıkageldi babasıydı, kızı doğruluyordu. Baba alıp götürmekte söz etmedi kız da öyle bir istek göstermedi. Aysel yemek odasında yatağını serer yatardı. Sabahları toplar arka balkonda büyük bir tahta sandığa yerleştirirdi. Bir sabah nasıl oldu bilmem yatağı toplanmamış odaya girdiğimde keskin koku şaşırttı. Aysel elinde olmayarak yatağını gece ıslatıyormuş. Üvey anne belki de bu kusurundan sert davranıyordu. Daha bir üzöldüm acıdım. Eşe dosta, danıştım, çocuk doktoruna götürdük. İşin ortaya çıkması ilkin utandırdıysa da bana daha bir rahatlamış gibi

geldi, dili çözülmüştü işe de yarıyordu, kitap gazete okumayı seviyor elimden geldiğince eğitmek bana da mutluluk veriyordu... Aysel'i benimsemiş seviyor aileden biri sayıyorduk. Onun da bunu duyumsamasını istiyorduk. "Evlatlık" az da olsa o yıllarda hala vardı. Kat komşumuz evlatlığını genç karpıcımız Mehmet'le evlendirmişti. Üst kat komşularımızdaki güzel evlatlık tazeye seyyar sütçümüz efendi bir genç talip olmuş kız: "fakir karısı olacağıma zengin evde hizmetçi olurum daha iyi" yanıtıyla bizleri şaşırtmış, red etmişti. Yahudilerde evlatlık hiç olmazdı ama ben onu öyle görüyor kabulleniyor kendimce ona iyi bir gelecek çiziyordum. Daha yirmi-beşimde yoktum. Herşeyi bildiğimi insanları tanıdığımı sandığım gençlik yılları... Aşağıdaki "Altın Saat" Aysel'in bizdeyken başına gelenlerin gerçek öyküsüdür... Beraber almıştık o altın saati... Hiç de vazgeçirtmeye uğraşmamıştım beğendiğini almıştım. Belki de kaplamaydı... Geçmiş zaman bilemiyorum, ama bana nişanda takılan saat kadar güzeldi... Aysel'i mutlu etmek daha da güzeldi. İyi etmiştim. Davranışımı önemseyip, onaylıyor kendimi kutluyordum. Hiç dokunmadığı biriktirdiği aylıkları yetmemiş, az bir üstünü tamamlamıştım.

Kimden heveslenmişsem ilkokulun son sınıfındayken bir fotoğraf makinesi istiyordum. Annem Fransa'dan alırsız diyor, söz veriyordu. Yaz tatilinde teyzemlere Fransa'ya gidecektik. Gittik te... Vardığımızın ilk günlerinde direktip aldır saydım ya... Derken, savaş patladı. Fotoğraf makinesi zamanı mıydı?! Kışlık bir manto alındı makine yerine... Herkesin çok beğendiği şık bir manto. Toulouse'dan alınmıştı ama arkadaşlarım: "Paris'ten olduğu belli" gibi sözler eder, sikla-men rengiyle de dikkat çektikçe hem anne hem de kadın olan annemi anlıyor, anlıyordum ama, kızkardeşime bebek

alındığına göre... O zaman bu zaman kullanışlılığı yararlılığı, gerekli özellikleri ön planda tutulan hediyelere bozulurum. Doğum gününde oyuncak bekleyen çocuğa bornoz, cinci-boncuk bekleyen genç kıza iç çamaşırı... hele hele ekonomik güçleri düşükse, acı olmalı. Haklı değil miyim?... Bu düşünceler içinde karşı koymamış, düşlediği, saati aldırmaştım Aysel'e. Eğer ukalaca buluyorsanız dediklerimi, yargılarımı eşinize doğum gününde çiçek yerine pek sevdiğiniz baklava getirenlerden olmalısınız... Gene de bu "Altın Saat" haklı çıkarabilir sizleri, öykünün sonucundan sorumlu tutabilirsiniz beni... Övünçle kaleme almak isterdim.

Bir sağlık var,
Göğsünde bastırınadığın
Umudunu çarşıya verdiler

ona. "Hepsini bir tek şeye harcamayalım, altın, küpe gibi bir şey de alalım" demişti ama o, en iyisinden saat istemişti. Altın sarısı bilezikli, iki tarafında da iki sıra kırmızı taşı olan birinde karar kılmış, ilk bakışta beğenmiş, ya bunu alırım ya da hiç istemem diye düşünmüştü. Görenler niye bu kadar şaşıyordu ki!... Kime ne? Para onun değil miydi? İstedliğini alırdı işte. Bu saat için; kışta kıyamette, kömürlükten odun çıkarmış kırmış, soba yakmış buz gibi sularla her gün dört oda bir sofa silmiş, günde üç öğün bulaşık yıkamıştı.

Annesi ölünce, huyu iyi olur çocuklara iyi bakar inancı içinde babası senelerdir gitmediği memleketine gitmiş bu taze dolu almıştı. İlk günler iyi geçinmişler, sonraları babası vazifeyle oralara buralara gitmeye başlamış, ona da o haller arka arkaya gelmeye başlamıştı. Bir defasında az kalsın evde yangına neden olacaktı. Elinde değildi işte bazı bazı oluyordu. Onu çağırıyorlardı sanki... O da kendini koyveriyor, gevşiyor, gözleri kararıyor olduğu yerde yığılıp kalıyordu. Son zamanlarda çalıştığı evde iki defa olmuştu ya, Allah'tan evde kimse yoktu... Bir yaramazlığa neden olmamıştı.

Mahalle halkı kimbilir ne diyecek? Nasıl karşılayacaktı? İlkın yenilerini giymeyi tasarlamışken sonradan vazgeçmişti. Kısa kollarına, açık yakasına takılabilirlerdi. Gerçi oralarda da "asri" giyinen çoktu ya gene de istemedi. Evden kaçtığı gün sırtında olan pazen entarisi olduğu gibi duruyordu. Geçen zaman içinde boy da atmış kilo da almıştı ama, entari öyle bol ve uzun dikilmişti ki, karnı burnunda Mehmet Ağa'nın karısına bile olurdu. Siyah çorapları lastik kunduralarıyla yadırgadı kendisine aynada. Bayram günü geçit törenini görmeye gelen köylü kızlarına benzemişti.

Kardeşlerini göreceği gelmişti. Analığından kimbilir neler çekiyorlardı. Kendi dayanamamıştı, uzun hikayeydi ev-

den kaçışı uzun...

Otobüs te bir türlü gelmiyordu. Küçük bekleme yerindeki sıraya çöktü. İçine sinmeye başlayan korkuyu gidermek istercesine saatini gözleriyle uzun uzun okşadı. Babasının o kocaman saati, gece yatağının yanındaki çiviye asışı kendi kaçamak bakışı çekine çekine elleyişi geldi aklına. Birkaç defa gelmiş onu görmüştü. "Kız çalıştıracak adam değilim ben, nideyim geçinemiyorlar" diye dert yanmıştı ablasına. Nedense o gün üzülmüş babasına acımişti. Geçimleri iyiydi. Ev kendilerindi. Elektrikleri vardı, çeşme de hemen yanıbaşlarındaydı. İki göz ayrı bir bölümü kiradaydı.

Hayır! Olmaz! Şimdi olmasın. Olmamalı. Korkunun soğuk ürpertisini duyumsuyor tüm teninde kafasının tepesinde donan kalan. "Allahım" yalvaracak, isyan edecek vakti olmuyor, sıra alçalıyor alçalıyor, bir kuyunun dibine döne döne düşüyor düşüyor, kolları bacakları onun değil artık, mil çekilmiş gözlerine, sağır değil ama dilsiz çaresiz koyveriyor kendini...

Ağır ağır gözkapaklarını aralıyor. Gözleri yaşlı. Her seferinde de böyle ağlayarak uyanırdı ve yumrukları sıkılmış... Neden ağlardı? Avuçlarında ne saklardı! Bir türlü hatırlamazdı... Analığı başucunda onu dürterek sorgular: "Kız gene ne oldu? Hem sorularımı niye yanıtlamadın?" Analığı, o bu dünyadan çekip gitmişken, ne sorar ne bilmek isterdi?!

Gene başucunda birisi ona doğru eğilmiş duruyordu. Gözlerini kırpıstırdı açtı kapadı, eğilenin belinde sarı birşey bir kemer tokası gözünün içine girmek istercesine pırıl pırıl parlıyordu. Kimdi bu karanlıklardan çıkan adam?! Önüne katmış şube, karakol deyip sürüklercesine götürüyordu onu. Boğazı kurumuş sesi çıkmadı ilkin, sonra serin hava aylıttı.

- Amca, bırak beni... Amca, babama eve gidiyordum. Ku-

lun kölen olayım bırak. Kaç aydır görmedim kardeşlerimi... Öksüze etme. Otobüsü kaçırdım... sonra... şey... Uyuya kaldım... Bugün erken kalktın çok da yoruldu... Kötü birşey yapmadım... İki gözüm kör olsun ablam izin verdi... İki günlüğüne eve gidiyorum.

- Sen hele komiser beye anlatırsın. Düş önüme. Gece lambasının sarı ışığı altında hiç de iç açıcı olmayan bir binaya girdiler. Uzun upuzun karanlık loş bir koridorun sonunda bir merdiven başında "hele sen dur" deyip bırakıverdi onu. Kaçabilir miydi? Bu saate nereye? Değil koşmak yürüyecek takatı yoktu. Bekçi tekrar göründü. Aysel'i bir kocaman aydınlık odanın eşliğinden itekleyerek soktu içeri. Bacakları titriyordu düşmekten korkarak bir iskemleye ileşecek oldu, tiz buyruk gibi bir ses ürpertti, titretti.

"Kız buraya gel." Bir yazı masasının arkasında oturmuş biri, bir polisti seslenen. Aysel ona doğru ilerledikçe adam büyüyor büyüyor, korkunç bir dev oluyordu, analığın kardeşlerini sindirmek korkutmak için anlattığı türden.

- İşte dediğim kız, komiser bey. Bi kılığına bi de kolundaki altın saate bakın.

- Haklısın. Şimdi anlarız. Yaklaş! Yaklaş da ver şu saati bakalım. Ver! Ver de çabuk söyle nereden çaldın? Uğraştırma doğruyu söyle... Nerden çaldın? Koca dev yavaş yavaş geriliyor küçülüyor görülmez olurken "çaldın çaldın" diyen ses hafifliyor hafifliyor duyulmaz oluyordu. Uzaklardan yankılanarak yaklaşan tatlı okşayıcı bir ses "Aayseel Aaysel diye davetkar sesleniyordu. Her taraf huzur verici bir yeşilliktedir. Yükseldikçe yükseliyor yumuşacık bulutlara gömüldükçe gömülüyor maviler içinde süzülürken "geliyorum geliyorum" diyor sevgiye koşuyordu.

Kaskatı kesilmiş yerde yatıyordu. İlk olarak gözleri kuru

yüzünde mutluluk vardı... Yumruk olmuş elleri tehtit eder gibi uzanmıştı. Kilidini açamadıkları saati boşuna bileğinden çıkarmaya uğraştılar, demir gibi sıkılmış yumruğundan kenetlenmiş parmaklarından bileziği geçmiyordu.

"Altın Saat" başlığı altında bir öykü gibi anlattığım olayı, Aysel yaşadı. "Çağdaş" dergisinde 1989 yılın Mart sayısında da "Eflatun" dergisinde yayınlandı bir öykü gibi... Aynen aldım. Tek yaptığım değişiklik bu yazımda gerçek adını koymam oldu. Bilmem neden öyküde "Birsen" demişim ona...

Sabah sabah bir polis getirdi kapıya, soru yağmuruna tutarak beni. Aysel'i doğrulayınca polis için iş kapanmış bitmiş oldu... Ama Aysel de ben de değişmiştik; tedirgindim o ise ilk geldiği günlere benzer başı öne eğik, içine kapınık, soruklarımızı duymamış, anlamamışçasına zor yanıtlayan yemeğe isteksiz, dalgın biri olmuştu...

Geldiği gibi sessiz sedasız ortalıktan kayboldu Aysel. "Kapıcılara gideceğim" diye çıkmıştı, oysa uğramamıştı bile... Ne yapacağımı bilemiyordum. Polise mi? babasına mı? Haber vermeliydim... Kapıcımız eşyalarına bakmamı önerdi...

Ona verdiğim giysi, çamaşır vb. giyim eşyalarının bir kısmı yoktu. Başka bir evde çalışmaya başlamış olasılığını kabullenirken, kapıcımızın hanımı bir asker sözü attı ortaya. Bana işe yerleştirdiklerinde bir askerle geziniyormuş bizim oralarda. Son günlerde askeri uzaktan seçer gibi olmuş, yanılmış da olabilirdi. Bizim Fatma hanım da bu asker işinden haberdarmış... Küçük bir kızdı Aysel! Aklım yatmasa da dediklerine paniğe kapılmış olacağım ki, hava gazı fabrikasında çalışan babasına kapıcıyı koşturdum. Babası beni adeta teselliye koyuldu... Evden kaçmadan mahallede bir asker dedikodusu kulağına gelmişmiş... Eşyalarını aldığına göre bir

kaçırma olayından söz edilemezmiş... Aysel akıllı okumuş koca kızmış... Polislik iş değilmiş... Kendisi baba gibi araya-
cak kurcalayacakmış...

Bir daha Aysel'i görmedim... Ne de bir haber aldım... Uzun süre sokaklarda pek çok kızı ona benzettim durdum...

"Ego" sevmediği yazılarında kullanmaktan kaçındığı bir sözcük... Çekimserliği belki de kavramın derinliğinden ürkütüğünden belki de "onu" içerdği kendine ayna tutması gerektiğinden... Şeffaf olur mu ayna? Dogmatik pragmatik inançlarını saplantılarını, yansıtıp doğrularla eğrileri ayırabilmeye olanak verir mi? Verirse barışık olabilir kişi kendisiyle?.. Evliya kim ola bu yaşam koşullarında...

Anılarımı yazıyorum dediğinde arkadaşı, lise son sınıfta iken öğretmeni, tanınmış şair Cavidan Tümerkan:"samimi olabiliyor musun?" diye sormuştu. "Konu ben değilim, çevremdeki kişiler olaylardır kaleme aldığım" diye açıkladı. Üstelemedi ki-barlığından, Cavidan içtenlikle söylediğine inandığından... Bir fotoğraf makinesi bile nesnel olamaz ışık oyunlar oynarken gerçeikle, doğası nedeni olumlu olumsuz duygu yumağı insan etkilendenmeden ulaşabilir mi mutlak gerçeğe... Bir savunma var gibi Cavidan'a verdiği yanıtta. Kendisini temize çıkarma gereği duyumsuyorsa kişi... Kendisiyle barışık olmadığını mı kanıtlar?!

Nerde hata yapmıştı? Çok mu hoşgörülü olmuştu işin derinliğine varmadan, egosu bu işten hoşlandığından, üstünlük duyumsadığından, iyi bir şey yaptığını sandığından, kuşkusuz saflığından kaynaklanan... Ne güzel bir gelecek hayal etmişti Aysel'e... Talih kuşu üç kez konarmış insanın başına. Aysel'e o kuşun ilkinin o mu konduracaktı? Geleceğini çizmekten söz ederken öyle mi inanmıştı? "Çok hayalperestsin anne" demişti bir gün küçük kızı eleştirircesine... Ne diyebilirdi... O da babasını çok hayalperest bulurdu...

*Büyük yapılar / Bir kuyu başında
Bir düş gördüm / Üç gece arka arkaya*

Beki L. BAHAR

Ev Tekin Değildi

Ev tekin değilmiş... Nerden bilecektik? Taşınmadan babam hastalanmadan önce kimse söylememişti. Yarı gece tuvalete kalkan babam nasıl bir olay yaşamıştı! Evin tekin olmadığını düşündürecek... Kendi hiç anlatmamıştı. Annem de ayrıntılarına girmeden bir görüntüden sözederdi... Belki de ne annemin ne de babamın akıllarından bile geçmemişti öyle bir olgu komşuların açıklamaları etkilemişti onları. Bu dairede kimse tüm bir yıl bile oturmadan kiraya kontrata bakmadan birkaç ay durur taşınmış kaçarcasına, öylesine bir uğursuzluğu varmış, "lanetli yer" diye ünlenecek kadar... Bir yeni eve geçene "uğurlu kademli" olsun demek böyle bir inançtan mı kaynaklanıyor? Taşınırken ilkin şeker, yumurta, ayna gibi şeyleri götürmek, girişte nal sarmısak asmak geleceğimizle de bir ilgisi bağlantısı olabilir mi?

Annem, Doğru Yol diye söz ederdi o caddeden. Tramvay Yolu, Bankalar Caddesi diyen de olurdu... Tramvayların geçişi, sesi, karşımıza düşen çukurda kalmış merdivenle inilen orta yerde kuyusu görülen sokak ve geçen her tür insanı öğneğin: rahibe veya arkası semerli hamallı pencereden izlemek beni cezbederken küçücük kardeşimi de oyalandı. İki sokağa da açılan köşe başındaki bu apartmanın Judeo-Espanyolca da "tyene vista" dedikleri türdendi... "Manzaralı" deyip çevirmek, vermez karşılığını, kastedilen; araç kadar insanların gelip geçtiği, hareketlilik ve değişiklik göste-

ren bir görünüm... Denizdi bahçeydi yetmezdi anlaşılan dedelerimize ninelerimize "mar i guerta ken non ay buelta..." deyimi başka türlü nasıl açıklanır ki?

Değişik bir daireydi; mutfak, haleli beyaz mermer tuvaleti bile gün boyu aydınlıktı. O zamanki İstanbul yapılarında bu bölümler önemsenmez dar tutulur, apartmanlar arası "aydınlık" denilen bacamsı bir yere bakar özellikle ilk katlar hiç ışık almazdı. Cumhuriyetin onuncu yılını o evde coşkuyula, kıvançla kutlamıştık... İlkokula o evde başladım. Kaç yaşında olduğumu varın hesap edin...

Bizim bu ev sayesinde, tüm eş dost akraba, hısım uzaktan yakından tanıdıklarımız ve tanımadıklarımız büyük bir görkemle kutlanan Cumhuriyet'in onuncu yıl resmigeçidini bizim pencerelerden izlemişti.; kimi önde kimi arkada iskemle üstüne çıkarak. Babamla bana da sokaktan izlemek kalmıştı... O yıl her taraf süslenecek ışıklandırılacak buyurulmuştu. Belki de yalnız ana caddelere bakan binalar... Her neyse tıbbiyenin dış tabipliği bölümünde okuyan "muy becerekli" kuzenim Şemuel, büyücek bir kutuyu kırmızıya boyayıp camlandırdığı ön yüzüne de iki ay arasında bir yıldız resmedip, içinden ampullarla ışıklandırıp köşeye bakan çıkıntılı pencerenin altına yerleştirmişti. Değişik ve güzel olmuştu.

Alliance Musevi Okulu'nun Mme. Şeni yönetimindeki Anaokulunda bile onuncu yıl marşını öğretiyorlardı. Elde kağıt yalan yanlış okuya okuya tenefüste, yollarda dolaştığımı anımsıyorum. Okumayla olmuyordu. Türkçem zayıf anlamıyor ezberlemekte zorlanıyordum. Neyse ki tüm millet istekle sevinçle marşı ezberleme sevdasına tutulduğundan öğrenmem olanaklaşmıştı.

Resmigeçit'te Musevi Lisesi geçince bizim evdekilerde heyecan doruğa erişmişti. Kanoneli askılı kahve rengi forma

beyaz bluz, beyaz eldiven giyen kız talebelerin içinde kuzi-
nim Vida en önde bayrak taşıyordu...

Arkada erkek talebeler arasında eşim de vardı, ama o za-
manlar tanışmazdık...

Aynı katta bize bitişik daireyi Jak De Leon adlı bir diş ta-
bibisi muayenehane olarak kullanır bir odasında da annesi
otururdu. O yıllarda kaynana gelin ilişkileri günümüzdekine
benzemezdi. Kaynana hanım mı, ayrı yaşamak istemişti, ge-
lin mi onu evden uzaklaştırmıştı, bilemem ama Jak De Le-
on'un yaşamı ne renkti... Tüm gün anne dileğince gelinini
çekiştirirken, gece de hanım, kaynanaya veryansın ettiğini
düşünün... İlişkiler azaldığına göre belki de üçü de daha hu-
zurluydu... Annem, yaşlı Mme. De Leon'dan duyduğu, kay-
nanaları kayıran, iki öyküyü anlatmaktan hoşlanırdı... Mme
De Leon, kültürlü hoşgörölü bir hanımdı, bu durumu kendi
istemiş, böyle de olması gerektiğini ileri sürerdi. Komşusuna
şükran ve hayranlık duyguları içinde annem ondan saygı,
sevgiyle hayırla yadedirdi... Bu da doğaldı; onun sayesinde
bizler iki kardeş öksüz kalmaktan, annem de dulluktan kur-
tulmuştu... Babam hastalığa yenildiğini intiharı düşünecek
kadar kabullendiği bir akşam Mme Leon araya girmiş yazgı-
mızı değiştirmişti. *Çaresizlikten ölümü yeğlediğini sandığında
bile, yaşama isteğinin o dayanılmaz baskısı çözüm getirir ikile-
me; inançlarını, ilkelerini bile değiştirir insan; bir muskaya bel
bağlayacak yaşam boyu boynunda taşıyacak kadar...*

Babamı üç kez ameliyat etmişlerdi. İlki evde olmuştu. Ev-
de ciddi ameliyat olur mu demeyin. Yemek odasında, büyük
masanın iki kanadı açılmış çarşaflar serilmiş sular kaynatıl-
mış ve ameliyat olmuştu işte... Hem de anlı şanlı Dr. Barbut
tarafından. Sonra St. George Hastanesi'nde bir ikinci bir
üçüncü ameliyat... D. Esgurdeyos, bu ad, bu an kendiliğın-

den girdi araya, St. George'un operatörü olmalı(!) Sonuç: sıfır elde sıfır derken bir Yahudi Edirneli hanım göktaşını mı herneyse onunla her gün gelip yarayı dağlar, babamı bağırtırken, sakinleşmesini beklemeden, -zamanı güzel ayarladığından öğleye rastlardı- sofraya kurulur misafir gibi kendisini bir güzel ağırlatırdı... Belki de pazarlığa dahildi... Bu en son tedavi de yarar sağlamayınca babam intihardan söz etmeye başlamıştı anlaşılan. Annem de onsuz yaşayamayacağından, arkasından aynı işi yapacağını söylüyordu... Belki de babamı durdurmak için yol arıyordu; ikisi de öksüz büyümüşü babama bunu anımsatıp direncini artırmayı amaçlıyordu...

Geleceğimi kavramaktan uzak da olsam, bir şey sezinlemiş annemin boynuna daha bir sıkı sarılan kucağından inmek istemeyen kardeşim gibi, tedirgin olmalıydım... Babam hastanedeyken beni de varlıklı akrabalar sahiplenmiş evlerine almışlardı. Acıma sevgi karışımı gösterilen şımartılmaya varan ilgiden mutlu "dolçe vita" havası içinde, bu yeni çevreyi bizimkileri unutacak kadar sevmiş benimsemiş olmalıyım. Bugün ne kadar anımsamaya çalışsam da okul durumumu kestiremediğim gibi...

Geceler yemekten sonra büyük kuzinlerim piyano çalar, bana da şarkı şiir söyletir öyküler anlatırırlardı. Belki de ben ortaya çıkardım... Bizim evde herkes bana bir şeyler öğretme yarışına girmişti anlaşılan, halam, teyzem, amcam... Annemle babam evlendikten sonra dayanamayıp bu üç öksüzü de almışlardı yanlarına. Dört beş yaşına kadar süren bu beraberlikte bana akıllarına eseni öğretmişler sonradan annem üstlenmişti bu işi. Sirk maymunu gibi çıkartırlardı ortaya eve gelen konuklara ve ziyarete gittiğimiz yerlerde. Yıllar yılı yengem, amcam gibi akrabalar çocukluğumdaki bu davranış-

larımı marifet gibi anlatıp durdular... Doğal olmalı; radyo-
nun bile olmadığı o dönemlerde büyüklerin eğlencelerinden
biri de biz çocuklardık...

Mme. De Leon ne tür bir tedavi uygulamıştı babama? Tedavi denilebilir miydi? "Aldulko" dediğimiz birşey uygulamış olmayıdı, az buçuk benim de yardımcı olduğum. Annemin anlattığına göre işe koyulduktan sekiz gün sonra yara kendiliğinden bıçak görmüş gibi yarılmış, cerahat akmış, kırk-
kıncı günde de hiçbir iz kalmamacasına da kapanmış babam ayağa kalkmıştı... Ne yapmıştı Mme De Leon bilemiyorum?! İki sabah gün ağarırken uyandırmışlardı beni... Birinci gün elime tutuşturdukları küçücük bir paketi karşıda merdivenle inilen sokakta orta yerde duran kuyuya atmaya göndermişlerdi. Şimdi düşünüyorum da pencereden beni izleyebileceklerinden bu olabilirdi... Ama ertesi gün beni Karaköy'e göndermişler köprüden denize gene böyle küçük bir şeyi atmamı istemişlerdi... Bugün gibi hatırlıyorum o iki sabahı oysa o yıllara ait yer yer boşluklar karanlık noktalar var belleğim-de...

Birkaç yıl öncesine kadar yadırganır, daha bir ilginç gelirdi bu konular. Günümüzde üfürükçüler, falcılar "medyum" dedirtip bir akademik kişi oldular... Medyumlar arası kavgalar üstünlük savaşları medyada haber niteliğinde... Böbürle-
ne şişine güçlerinden, kazançlarından, müridlerinden söz etmedeler... Yasaların öngördüğü kovuşturma cezalandırılma rafa kaldırıldı gibi... Oysa Cumhuriyetin onuncu yılında bu tür olaylara, inançlara inanmak cahillikle eş anlamlıydı. Mme. De Leon da bu yaptıklarını anlatmamamızı sıkı tenbihlemişti. Yüksek tahsilli oğullarının bu işi duymasından çekiniyordu.

Sevgili babamın Ankara'da Cebeci Mezarlığı'nda gömü-

leli nerdeyse kırk yıl olacak. Anıt gibi bir kabır yaptırmıştık. Annemin istediği gibi... Oymalı kabartmalı dikey taşının bir yüzünde oniki dizeli mermere kabartma işlenmiş şiirim yatay taşında aynı türden İbranice bir uzun yazı. Yaşlı bir Müslüman sanatkarın taşla geçirilmiş bir hattatlık şaheseri... Özellikle İbranice açısından şaşırtıcı güzellikte.

Bir üç yıl belki de dört yıl olmuştu Ankara'ya, babamın mezarına gitmeyeli. Resmi ince ince çizilmiş kazılmış gibi. Dantel parmaklık yok olmuş. Yatay taş, taşçının müzelik eseri paramparça etrafa saçılmıştı...

Neden kırarlar mezar taşlarını?! Karşı gece konu mahallesinde oturanlar suçlanabilir miydi? Engelleyebilirler miydi? *Bir gece kondudan belki de daha pahalıya mal olmuş olanları kırsalardı, yalnız onları kırsalardı daha mı hoşgörülü olurdu...* Mahalle susuzken mezar çeşmesinin akması suçu hafifletici bir neden olabilir miydi?... Kırmayı marifet sayan, oyunlarını güç gösterisine dönüştüren çocukların da işi olabilirdi... Bekçiye bakılırsa onarım işi sağlar umuduyla taşçılar kırıdınıyormuş... *Kendinden geçmişçesine avazı çıktığı kadar, kırık bırakacaklarını durma haykırması eşi zor yatıştırmış sakinleştirmişti.*

Babasının mezarı başında bir dua okumak istedi. Güçlü duyumsadı. Ama kimse ona birşey öğretmemişti. Kitaplarda kadınlara özgü bir şeye rastlamamıştı, okuyanı da anımsamıyordu... Acısı çöktü içine... Erkek olsaydı "Kadı" denilen ölüyü rahatlatıcı kabul edilen defalarca duyduğundan aklında kalan o kasacık Tanrı'yı övünç dolu yakarışı söyleyebilirdi, söylemesi şarttı... Ne yazık ki erkek değildi. Erkek kardeşi de yoktu, babasının oğlu olmamıştı... Bu bir cezalandırma mıydı?!

Taşsız kalmış bölümde otlar, ismini bilmediğim dikenimsi bitkiler kök salmıştı. Eşimle çeker koparır, köklerine erişme

çabasıyla toprağı eşelerken birbirine ters bağlanmış iki büyük tahta kaşık çıktı ortaya. Kaşıkların içine kepçe kısmına kargacık burgacık eski yazı benzeri bir şeyler karalanmıştı siyah çini mürekkebiyle. Bekçi küfrediyor kesin konuşuyordu; büyü yapmak amacıyla taşı kırmışlarmış... Büyü yapmak için babamın sanat eseri koca taş özel bir nedenle mi seçilmişti?!. Bunca kırık dökük kolayca gömmeğe elverişli lahit varken... Neden balyoz gerektiren oldukça kalın sapasağlam taş seçilmişti?... Aklımın almadığı mantıkla çelişen bu seçimde bir giz mi vardı?

Mezartaşındaki şiir neden olabilir miydi? Sevilen ve seven iyi bir kişi olduğundan söz etmişti. Mezarlara saygı diye bir şey geçer miydi din kitaplarında... Kuşkusuz ilgili kişiye bir şirinklik muskası da yapmıştır üfürükçü, büyücü her kimse... Babam canlandı gözümde, muskası görünecek telaşı içinde alelacele mahçup gibi düğmeliyor gömleğini... Siyah deriden üç köye bir küçücük muska... O tekin olmayan evde aile bireyleri içinde uğursuzluk neden gelip babamı bulmuştu ve bunca mezar arasında gene babamın seçilmiş olması sadece rastlantı mıydı?... Bir bağlantı olabilir miydi?...

Babamın muskası ne olmuştu bilmiyorum. Sormak ta hiç aklıma gelmemişti. Ama annem rahmetli olduğunda muskasını ne yapacağımı şaşırmıştım. Bu muskayı anneme kim vermişti?

Geçen yüzyılın tarihçilerinden M. Franko eserinde, din adamları hahamlarımızın, fal muska vb. işlerde aranan kişiler olduğunu yazar. O kadar ki din farkına aldırmadan konaklardan saraylardan hanımlar araba gönderip aldırırlar, danışmışlarmış... Günümüzde bu tür işler yapan hahamlarımız kalmadığına göre, kızkardeşim için gelmişken ona da bakan sitayişle söz ettiği para almayan Müslüman hoca mı yapmış-

tı?... Bu muskayı ne yapmalıydım? Danıştığım bir iki akraba denize atmamı önerdiler. İsrail'e gittiğimde denize atmak daha bir cazibeli geldi. Dindarlar kutsal saydıkları o topraklarda gömülmeyi isterler. Annem dindar sayılmazdı ama oraları da gidip görmediğine göre... Eilat'ta koy oluşturmak barınak sağlamak amacıyla denize uzanan dar bir yoldan atacak fırlatacak oldum, kayalıklara düştü. Korka korka yalınayak kayalık bölüme inip zorlukla düştüğü yere ulaşip denize atabildim. Muska kirlenmemesi için naylonla kaplı olduğundan mı ne bir türlü batmadı nazlı nazlı Ürdün kıyılarına doğru açıldı. Uzun bir süre ufukta kayboluşuna, yorgun gözlerim nemlenene buğulana dek izledim...

Kaşıkları ters tutan kurdeleyi kesip, aklımca büyüü bozarak hatıra gibi almıştım kaşıkları. Geçen bahar temizliğinde ortaya çıktığında yanımda çalışan genç kızın üstelemesine dayanamayıp atmıştım çöpe.

Konuyu noktalarken ne oldu kestirmede, çelişkili duygular içinde ürperdi sanki. Yatay taş parçalarını çimento dökerek bütünleştirmeden evvel kaşıkları tekrar gömmeli miydi toprağa? Hakkı var mıydı karar vermeye kaşıkları sahiplenmeğe? Belki de bir yuvanın yıkılmaması amaçlanmış. Uygunsuz bir birleşme önlenmek istenmiş... Tek kesin olan birbirlerini seven iki kişiyi ayırmaya yönelik olduğuydu. Kafası karıştı, görecelik, tarafsızlık ilkesi sarsıntı geçirmişti...

Yok! Hayır! O, yaşlılarının kendisinin vurgulamaktan hoşlandığı: "Bizler Atatürk'çü Cumhuriyet İlkeleri'ne inanmış, sadık kalmış bir kuşağız, müspet ilimlerden şaşmayız."

Okçu Musa Camisi'nin yanındaki o apartman ve tekin olmayan dairesi yok artık. Yerinde bir iş hanı yükselmekte. Nerdeyse bir yirmi yıl olacak oğlum o iş hanında bir oda kiralayıp işe koyulduğunda, duyumsadıklarımı anımsadıkları-

mı kendime saklamak zorunluğunun sıkıntısını, tedirginliğini yaşadım... İş yürümeyip tasviye olduğunda da garip; şaşmadım! üzülmедim... Bir kazayı yarasız beresiz atlamış birinin mutluluğu içinde rahatladım.

*Mıçonur meyhanesinde düğün bayram
Mıçonur meyhanesi bir şaray
Çerenin geç vaktinde
Kayboluyor karanlığında şehrin
Birer birer kralları...*

Habib GEREZ

Rakı ve Şarap Sevdamız

Edirneli olmaktan kaynaklanmış olabilir mi? Bilemeyeceğim. Annem akrabalarına bağlılıktan, ilgiden de öte çok düşkündü. Özellikle akrabaları arasında evlenmemiş kızlar ona dert olurdu. Genç yaşta Küba'ya gitmiş orada evlenmiş çocuk çocuğa karışmış yıllarca ne aramış ne de sormuş kardeşi ne hikmetse mektup yazıp bir de büyük kızının resmini de ekleyince annem, -ince hesaplar sonucu- yeğeninin evlenme yaşına çoktan geldiği düşüncesi ve endişesi içinde Ankara'da koca bulma seveda ve sevabına tutulmuştu. Yanlış anlaşılmasın Kastro başa geçmemişti. Dayımın, dost Amerika'ya imal ve ihraç ettiği lüks iç çamaşırlarıyla isim kadar servet de yaptığı anlaşılıyordu, ama annem gene de bildiğinden şaşmıyordu; dayımın peşpeşe üç kızı olmuştu, Küba'da erkek azdı, 1919'da dayım Küba'ya ayak basar basmaz kapmışlar evlendirivermişlermiş...

O yıllarında annem: "akrabalarımız içinde çirkin kız yok" deyip böbürlene dursun erkekler drahoma borsasındaydı, kısmetini bekleyen yarım düzine kuzinim vardı. Bunların içinde öncelik verilmesi gerekenler Samsun'da oturan amcasının yetişkin torunlarıydı. Ailenin dört kızından ancak bir tanesi evlenebilmişti, 1945'lerde Samsunlu üç beş Yahudi

ailesi içinde onlara uygun yaşta ve başta delikanlı yoktu. An-nemin daveti üzerine ilkin en büyüğü L... arkasından da Z... geldi. Savaş sürüyordu babamın işleri hiç de parlak değildi oturduğumuz apartman konforlu, Atatürk Bulvarı'nın en gözde yerindeydi ama çatıkati küçük bir daireydi. Ama an-neciğimi böyle ayrıntılar durduramazdı akrabalara can kur-ban. Hem böyle durumlarda yol belirleyici atasözümüz bile var, kuşkusuz tarih boyu yaşam koşullarımızdan kaynakla-nan, gerekli bir atasözü, "Ken bien se kere en poko lugar ka-ve" her işin başı sevgi. "Sevgiyle bağlı olanlar dar yere sığar-lar..."

Z... İstanbul'da Beyoğlu'nun en ünlü bir gömlekçisinden erkek gömleği kesim ve dikişini öğrenmiş, bu sayede iki kar-deş Samsun'da iyi para kazanıyordu ama koca olmadıktan sonra...

Amerika'dan kamyon, otomobil gelmediğinden babamın boş duran dükkanının giriş kapılarının birisi uzantısında du-var örülüp ikiye bölündü onlara özgü dikiş atelyesi ve müşte-ri kabul yeri yapıldı. İşten anlar eski bir tuhafiyeci, tezgahtar ve dışta koşturulmak üzere yüzdelikle alındı. Ağlamaz'ların giriş katındaki küçük bir daireyi de kiralayıp yerleştiler. Son-radan bakan olacak eski müşterileri bir Samsun milletvekili, onlara meclis arkadaşlarını göndere dursun bir süre sonra elçilik mensubu yabancılar da bu ısmarlama işini beğenip müşteri oldular. Anısını canlı tuttukları, övünç verici en önemli müşterileri tabii ki rahmetli Menderes'ti...

Ankara'da bu işi ilk başlatan onlar oldu, tamirat da kabul ettiklerinden kısa sürede sevildiler adları "gömlekçiler"e çık-tı kaldı... Evet o yıllarda hazır erkek gömlekler yedek bir iki yakayla ve kolağızlarıyla satılır, aslı eskiyince kolayca değiş-tirilir onunla da kalınmaz yedekler de eskiyince gömleğin

eteğinden kesilip yapılan bir üçüncü veya dördüncü yakanın aşınmasından sonra, ya eskiciye satılır ya da kapkacak satan gezginciden birşeyler seçer alırdınız. Her iki durumda da pazarlık çetin olurdu. Yıllanmış gömleğiniz bir iki çay bardağına gidebilirdi. Gömleğin öyküsünü sürdürebiliriz ya araya annemin, anneannemin kuşağı girdi: "Herşeyi hazır, düğmesi bile dikilmiş yaka ve kolağızlarını değiştirmek de marifet sanki! Bizler eşlerimizin, çocuklarımızın gömleklerini dickerdik... Gecelik entarisinden pijamaya geçildiğinde de pijamaları da dikmeye başladık; göğüsten çapraz kordonlu fiyakalı Avusturya-Macaristan üniforması benzeri pijamalar, yaa." Tabii her kuşakta aynı nakarat aynı hayıflanma "biz, erken gelmişiz dünyaya..."

Gömlekçi kuzenlerim, kendileri günün onsekiz saati çalışırken, bütün işi fiş yazmak para almak olan tezgahhtar ortağı gereksiz bulmaya başladılar. Adam belki de varlık göstermek amacıyla işe ticaret katmak istedi; İstanbul'a tela düğme almaya gittiğinde birkaç küçük top gömleklik kumaş aldı bu arada az bir miktar Ankara ekabirlerinin aradığı beğeneceği türden faturasız mal almakta bir sakınca görmedi.

Gömlekçileri bu iş işkillendirdi, öyle ya hesap kitap nasıl olacaktı? Babamı ise ürküttü. Ankara'da kontrol sıkı olurdu. İstanbul'a benzemezdi. Babamın kaçındığı bu tür ticaret tehlikeliydi.

Ara şekerrenken babam İstanbul'a kendi işi için gitmiş, bu arada adamdan kendine şaraplık üzüm alırken bizlere de bir küfe almasını rica etmiş, resmi işlemleri de aksatmadan yapmasını sıkı sıkı tembihlemişti. Öyle ya küpe, turşu kurmuyoruz; şarap yapıyoruz, izin almadan olur mu? İşin ucunda yargılanmak, rezil olup hapis yatmak, yaşam boyu "hüküm giymiş" damgasını taşımak var... Adam bizlere üzümü

getirmiş bendeniz de Sıhhiye Pazarı'na gitmiş istenilen nite-likte bir küp satın almış, hacmini hesaba katmadan hafif bulmuş, marifet gibi yüklenmiş, kırılma tehlikesi geçirince de ilk yaklaşan taşıyıcıyla pazarlıksız anlaşmıştım. O yıllarda her yaştan hamallar taşıyıcılar daha pazara girmeden yolunuza keser işe ısrarla talip olurlardı... Çocuk yaşıta koşturulduğum çarşı pazar işinden hoşlanır, çocuk taşıyıcılarla sohbeti sever, başta sıkı pazarlık eder sonra da ilk istediklerini veya fazlasını verirdim. Onları memnun etmek kuşkusuz beni mutlu ederdi... Merhametli(!) bir küçük hanım.

Yahudi mahallesindeki Ankaralı hısımlarımıza gelip yapmaları için haber salındı. Üzümler sıkılıp küpe bastırıldı. Bekleyiş başladı. Bendenize İstanbul'da Musevi Lisesi ikinci veya üçüncü sınıf talebesiyken Leçon De Chose dersinde malum; Fransızlar için şarap ve ekmek eşdeğerde olduklarından, tohumdan sofraya ekmeğin, bağdan kadehe de şarabın geçirdiği safhaları fermantasyon işini okutmuşlardı, elimde bir yanar mum gidip gelip küpün ağzına tutuyor uzmanca(!) rapor veriyorum.

Eee şarap bu; dini törenlerimizde bile yeri var... Sinagogda dini nikah kıyılırken gelinle damat dudaklarını ıslata dursun Musa'nın Mısır'dan çıkış yıldönümünde kutlanan Hamursuz Bayramı gecesi, dolu dolu dört kadeh için diye acılar ölümler içeren olayı hikaye eden Ağada adlı kitapta yazılı... Yahudi olmak tarih boyu hiç de kolay olmamıştır... Karalamalar, iftiralar, pogromlar, engizisyon... İleriyi gören ermişler, bilmiş kişiler kuşkusuz yaşanan anı unutmamak, umut yeşertmek, neşe katmak amacı içinde ilişmemişler içkiye... Yahudiler tek Tanrı inancına vardıkları dönemden yüzyıllar sonra bile Dionisius Olympus dağındaki üç büyük tanrıdan biriydi ve bütün Akdeniz ve Yakın Doğu halkı ona tapardı...

Yahudiler de zaman olmuş ona tapmaya zorlanmış zaman olmuş etkilenmiş... İzi kalmış mı?

Ankara'da otuzlu kırklı yıllarda sevabına cenazeyi yıkanlar kefeliyenler iş bitiminde rakı alıp yakın olan halkevi eteğindeki bahçeye gidip efkar dağıtırlarmış... Din uleması şarabı şart koşmamışlar ülkenin milli içkisi neyse olabilir buyurmuşlar. Türk Yahudileri de tabii ki rakıya yer verdi. Cenaze kalktıktan, mezar dönüşü yaşlı aile için yakınlarının hazırlayıp sunduğu az türden yiyecekler içinde rakı da vardır. Eskiden daha bir çok içilirdi. Çocuk yaşta babamın kucağında bir cenaze sonrası sofrasında yerken, su bardağına koyduklarından su niyetine içmiş can havliyle de çırpınır ağlaşıırken, su yerine rakı içeren ikinci bir bardağı ağzıma dayatmışlar zorlan içirmişlerdi... Sızmış kalmış olmalıyım... Hatırlamıyorum... Bundan bir süre sonra Kuzguncuk'ta birkaç gün misafir kaldığımız akrabamızın benden iki üç yaş büyük oğlu mutfakta aşırıldığı rakıyı, cömertliğinden sevecenliğinden bana tattırmak istediğinde, bahçeye değil sokağa kaçmış caddeye çıkmıştım. Kısa pantolonlu tombul bacaklı o çocukluk arkadaşımı mutfakta teneke tezgaha çıkmış dolaptan rakı aşırırken zaman zaman anımsasam da yüz hatları canlanmaz... O olaydan kısa bir süre sonra babamın amca kızı olan annesi vefat etmiş, babası tekrar evlendikten sonra da göç etmişlerdi... Bir çocukluk merakı mıydı rakı aşırması? Tutkuya dönüştü mü büyüdüğünde? Kimbilir... bir daha onlardan söz eden olmadı... Ayrı düşmek, çil yavrusu gibi dağılmak, unutulmak Yahudilerin kaderinde her zaman olmuş...

Osmanlı döneminde Yahudilere izin verilmiş hem şarap yapmışlar hem de meyhane işletmişler, kırklarda en son "barba" yanılmıyorsam Balat'ta eşimin büyük dayısı Vitali Brudo'ydu... Tanışmak sarhoş fıkralarını, meyhane olaylarını

derlemek vardı...

Bizim evde **üzümün** kabarmasını beklerken gömlekçi kuzenlerim ortak beyle bir güzel kapışmışlar adamı kapıya koymuşlar. Hıncını almak üzere bu bey dükkanda faturasız mal ihbarıyla dükkanı bir güzel bastırmış... Şu işe bakın ki; bu kısa sürede iki meraklı alıcı çıkınca bizimkiler anında kesip isimlerini vb. ayrıntıları etiketleyip rafa kaldırmışlar, böylece de poplinler faturasız dükkân malı olmaktan çıkmış. Gene de orta yerde ihbar var, ama üç gömleklik beş gömleklik faturasız mal bu, hafife alınmaya gelmez hem gömlekçilerin evine hem de dükkân babamın üzerinde olduğundan mı ne? Bizim eve de baskın yapılması da harekatta planlanmış. Okul dönüşü apartman girişinde bekleyen zabıta beni kapıda bekletirken okula başlamış kardeşimi engellemiyor o da anneme kendince birşeyler anlatınca annem şaraba gelmişlerdir paniği içinde küpü tuvalete boca etmeye kalkıyor. Aksilik sular kesik, bir damacana iyi su yetmiyor ezik kalın kabuklu kara üzümler yol bulup gidemiyor süpürge sapıyla bastıra sıkıştırma annemin işi bitirmesiyle, allı morlu renkleşmiş beyaz fayansları temizlemeye fırsat bulamadan sivilî resmisi baskın heyetiyle beraber eve gidiyoruz. Ev leş gibi kokuyor.

Annem bir şişe kolonyayı üstüne, sağa sola serpiştirmiş ya kokuyu giderememiş... Gelenler de, ben de merak ediyor "ne kokuyor" diye sorup duruyor ama anlayamıyoruz. Doğru yatak odasına yönelip dolabı, sandığı açtırıyorlar. Annem mutlu, bohçacılar örneği sandıktan çeyizimi döküyor ortaya: Kimisi işlenmiş kimisi çizilmiş, keten masa örtüleri, yatak takımları, çamaşırlık saten, renk renk pırıl pırıl jarse külotlar eeh o zamanlarda pamuktu orkiti, hijenik ıvr zıvr ne gezer, özenle dikilmiş kemerli uçkurlu havlucuklar vb... Allah'tan

bizlerde kız tarafının damada iç çamaşırdı, gömlekti, pijamaydı hazırlama hediye etme geleneği yok. Öyle olsaydı ihbarcının çizgili poplin diye nitelendirdiği gömleklik kumaş da çıkardı sandıktan. Ee "kız beşikte çeyiz eşikte."

Gelenler daktiloyla zabıt tutup asılsız ihbara kızarak kibarca ayrıldılar... Ankaralılara özenip bir daha şarap yapmaya kalkışmadığımızdan, ne yazık ki, fermentasyon işinde ustalık derecemi de bilemiyorum.

*Ölmesiye seviyordum /
Aramızdaki dağları
Fırtınalı boşluklara aşarak /
Hatta zaman zaman
Eğim yasakları unularak /
Çıldırasına seviyordum seni*

Burhan Sadık YALÇIN

Bir Düğün ve Aşk 1925'lerde

"Para el mundo." Elâlem için, ele güne düğün yapılmıştı. Annem her sözü edildiğinde böyle söylerdi. Haklı mıydı? Enişte varlıklıydı, masondu üst çevrelerden arkadaşları vardı akrabalarından çok onlar çağrılmıştı. Onur konukları içinde bir paşa bile varmış... Yıl: 1925 büyük bir olasılıkla bir Osmanlı Paşası...

Erkek tarafına hiç danışılmamıştı. "Taled" denilen olay mecburi olmasaydı, davetiyede babamın amcasının adı da kuşkusuz geçmeyecek belki de çağrılmayacaktı. Doğrusu enişte de varlığına, adına yaraşır bir görkemli düğün yapmış. İki ahçının taşıdığı koca bir tepside bir kocaman çığ balığı yaldızlayıp süslemişler gelin hanım, annem üstünden atlatılmış... Nasıl atlatılmışsa... sonra ahçılar pişirmeye götürmüş... Balığın çifte bet bereket ve uğur getireceğine inanırlarmış... Düğün şarkılarında bile yer alır balık. "Loz de la novya komen pişkado / loz de el novyo beven elkaldo / Son lo ke son de la novya son / Ke loz de el novyo nada no son / Düğünü erkek tarafı yapardı. Evlerde verilen ziyafetlerde erkek tarafına balığın suyu sosu kalırdı, kız tarafı masalara kurulur ağırlanırken... Şarkı bu özelliği belirten, erkek ailesine yöne-

lik bir taşlamadır.

Evde düğünler tarihe karıştı, salonlara taşındı ayrıcalık kayırmacılık yok artık...

Düğün davetiyesi tabii ki Fransızcaydı annem, mademoiselle Sarah Bitchatcho diye yazılmıştı... babamın adının önüne de" monsieur" eeh dedik ya yıl 1925.

Fransızca soylu saltanatını sürdürmekte...

Yıl 1933'te ise bir şeyler değişmiş. Amcamın düğün davetiyesi iki dilde ve edebî, Efendim denmiş virgül konmuş ünleme gibi sonra alt satıra atlanmış "1933 senesi şehri Haziranın 23. Cuma günü evlatlarımız Elis hanımla Leon efendilerin izdivaç merasimi mukarrer bulunduğundan, yevmi mezkurde, saat 17'de, Galata'da, Zülfaris Sokağı'ndaki Musevi Sinagogu'na teşrif buyurmanızı rica ve bilvesile takdimi ihtiramet eyleriz efendim."

İmbikten süzölmüş kibarlık diye buna derim işte... Davetiye ünlü Davila Yahudi Matbaasında basılmış zarf gerektirmeyecek türde. Anneminki Zellitch Freres'de 1933'te basılan davetiyenin ikinci yüzü tabii ki Fransızca ve Türkçe'nin aksine sade bir dilde. Ne gelinin adının önüne anneme yazıldığı gibi "mademoiselle" yazılmış ne de soyadı... damadın da küçük adını yazıp "monsieur"süz geçirilmiş... Amcamlar bu değişikliğin öncüsü olamazlar... O yıllarda Fransa modasına endeksliydi toplumumuz... Batı'da kavramların, değerlerin, yönetimlerin büyük değişikliğe uğradığı o çalkantılı yıllarda insanlar birbirlerine vatandaş, yoldaş diye seslenirken soyluluk mu çağırıyordu bu sözcükler kullanılmaktan kaçınacak kadar...

1948'de Ankara'da evlendiğimde düğün davetiyem yalnız Türkçe yazılmıştı. 1953'te İstanbul'da evlenen kızkardeşim dışardaki akrabalar, tanıdıklar yabancılar düşünülerek mi az

sayıda **sırf Fransızca yazılı davetiye de bastırılmışlardı?** İstanbul **değişmemiş miydi?** Damadın, eniştemin **Eşkenaz** olmasının bir **etkisi var mıydı?!... 1965, 1976 yıllarında İstanbul'da evlenen çocuklarımin daviteyeleri ise bizimkinin tıpkı tıpkısına aynıydı... Fransızca iki kuşak geride kalmış yerini İngilizceye kaptırırken, davetiyelerde de ikinci bir dil modası da kalkmıştı.**

Öksüz bir çift evlendiğinde kardeşler akrabalar sahip çıkar sevabına mı, sevgisinden mi düğünü üstlenirdi? Anne-min iki ağabeyi de Amerika'ya göç etmişlerdi. Baba bir, anne ayrı ablalarının en varlıklısi Lülecî Hendek'te Aslan Han'da oturana da düğünü üstlenmek kalmıştı... Drahoma da verilmediğine göre...

Tören ve eğlence bitimi gelin güvey evlerinin yolunu tutmuş ve gerdek sabahına zengin düğün sofrasından arta kalandan bir paketçik kumanya vermek kimsenin aklına gelmediğinden damat sabah sabah börekçiye koşup gelin hanıma kahvaltılık getirmişti...

Oysa değil o yıllarda kırklardan sonra bile özellikle Ankara'da "Hupa" denilen bir olay vardı. Zifaf gecesinin sabahı gelinle damadın aklanmaları şerefine bir küçük ziyafet verilirdi yakın akrabalara konu komşuya. Oğlan tarafı hazırlardı. Yaşlılar arası kanlanmış bez elden ele dolaşır gelin annesi gururlanır, kaynana mutlanırdı... Sofrada olayı simgeleyen ev yapısı kırmızı ve beyaz tatlı -reçel- de mutlaka bulunurdu... Otuzların ortasında Sirkeci'ye amcamların zifaf sabahına gittiğimizi hayal meyal hatırlarken kırkların ortası Ankara'da kuzinim Zelda L... zifaf sabahı sofrası gözümün önünde. Kuzininim çifte kaynanalı bir eve gelin gitmişti; damadın her işe karışan çok bilmiş bir de anneannesi vardı. Düğün günü balayına gitmek Ankaralılarda o yıllarda bilinmezdi

Hupa denilen gelenek hafifletilmiş de olsa inancını korurdu ve sabah bekaret kanıtlama işi önemsenir, damat da o gün evden dışarı çıkamazdı. Kuzinimden iki yıl sonra düğün gününün gecesi yola balayına çıkacağımızı söylediğimizde o çok bilmiş İstanbul kökenli yaşlı hanım şaşmış, yadırgamış çekinmeden de manalı konuşunca, annem bu işi onur mu? namus mu? ne meselesi yaptıysa, İstanbul'da oturan kayınvalideme aklanma kanıtını göstermem için diretmişti... İstanbul 1947'lerde Ankara'ya göre daha bir asrileşmişti anlaşılan... Utana sıkıla, kızara bozara vedalaşırken, kayınvalideme "orda bir paket bıraktım" deyip kaçarcasına çıkmıştım evlerinden... Görümcem; "gereği yoktu, bakmadık bile..." veya benzeri sözlerle geri getirmişti istasyona bizler balayından dönerken Ankara'ya. Bu bez çeyiz sandığında ilk çocuk doğana kadar da saklanırmış... Annem öyle söyleye dursun, her zaman aşk çocukları dedikleri nişanlı döneminde kaza gebelikleri de çok olurdu... Böyle çocukların daha bir güzel ve akıllı oldukları inancı da vardı. Günümüzde bu tür olayların azalmış görünmesi doğaldır. Gebelik önleyici ilaçların bakkal dükkanlarında bile satışa sunulmuşken, televizyonda da eğitici programlar yapılırken kaza niye olsun ki?!

Bu tür kazalarda erkek tarafı çoğu zaman karlı çıkardı. Ayıbı, kabahatı, kıza yükleyip ailenin önüne fatura dayatır drahomanın artırılmasını sağarlardı...

.Nişandan önce bir yolunu bulup göremediyse kayınvalide hanım gelini olacak kıza hamama götürüp bir güzel gözden geçirirdi. Olur olur da dıştan görülmez bir yerinde bir yumru, bir yanık izi veya leke hatta göğüsleri pamuklarla şişirilmiş olabilirdi. Osmanlı hanımları da hamamda oğullarına kız seçerdi. Evlerde küvetli banyolar yapılmasıyla kayınvalideler bu olanaktan yoksun kaldılar. Oğlan annesi olmak hiç

de kolay değil; açıkgöz olacak kızı evde misafir edip gözetecek aybaşı görüyor mu? Düzenli mi? Allah korusun ya gelin regl görmeyen "Blankua" dedikleri türden bir kızsaa... Dikkat etmek gerekmez mi? Küçük yerlerde bu durumlar herkesçe bilinir bu korku olmazdı. Örneğin: yüzyılımızın başında Milaslı Meri bu  z r ne rağmen gene de İzmirli bir koca bulmuştu. Her malın bir alıcısı bulunur. Beş küçük çocukla dul kalmış adam için bundan iyisi can sağlığı Tanrı'nın bir lütfu. Meri, çocukları kendi doğurmuş gibi benimsemiş saçını süpürge etmiş büyütmüş mutlu bir yaşamı olmuştu. Kocası öldüğünde yetişkin çocukları ona sahip çıkmıştı. Beraber yaşadığı oğlu: "Anneden de çok hakkı var üstümüzde" der sever sayar toz kondurmazdı. Gelinin çekindiği, karşı koymadığı evin gerçek hanımı pozunda bu komşumuz bana göre "kaynana" sıfatını hakederdi...

Hoş benim çocukluğumda da bu "aybaşı" olayı şehr-i İstanbul'da pek değişik değildi. Kız annesi bunu gururla etrafa duyururdu. O yaz Ankara'dan, Büyükada'ya yazlığa gelmiş "Pansiyon Levi"de kalıyorduk. Zamansız başıma gelmişti ölümcül bir hastalığa tutulduğuma inanmışken, akşamüstü vapur iskelesinde tur atarken yeni tanıştığım yaşıtım bir arkadaş küçük çantasında taşıdığı bir bezi gösterip bilmiş pozlarla dırdırlanınca işi akmıştım.

Annem farkına vardığında pansiyondakilere şeker pasta ikramında bulunduğu yetmiyormuş gibi sekizinci günde c mb r cemaat gittiğimiz hamam paralarını da mı üstlenmişti(!)

Bu arada bana da hediyeler yapılmıştı ya gene de keyfim kaçmıştı; herkes duymuştu, belki de kokuyordum ve en kötüsü amışır yıkamanın ne menem bir şey olduğunu bu sayede, bezleri yıkiya yıkiya öğrenmiştim.

Çocukluğumda hamam sefaları da bir başkaydı... Ankara'ya göçten sonra bu fasıl da kapanmıştı... İstanbul'dayken çoğu zaman Cuma günleri gidilirdi sokak hamamına. Biz çocukların da küçük hamam taslarımız olur onunla eğlenirdik. Hamamın en güzel zamanı yıkanıp giyinmeye çıkıldığında içilen gazozdu! O yıllarda kolaymış, meyva suyuymuş satılmaz bilinmezdi... ve o gazozların tadı bir başkaydı! Bizlerin gittiği Azapkapı'dan Karaköy'e çıkan köşedeki hamamı hiç unutamam. Şampuanın bilinmediği o yıllarda gözüme kaçan yakan sabun veya keseleyeceğiz diye canımı acıttıklarından değil; bir Çingene Dügünü'dür onu unutulmaz kılan... "Annem yaşın neydi ki!" der şaşardı anlattığımda:

Annemin yaşıtı bir akrabamız kandırıp götürmüştü o hamama yıkanmağa değil; gelin hamamı seyrine, eğlenmeğe. O yıllarda gazinolarda "Kadınlar Matinesi" Kültür Dernekleri'nde kadınlar için tiyatro vb. günler yoktu. Hamamı Romanlar kiralamıştı. Hamamın giriş soyunma salonunun üç tarafını çevreleyen üst balkon biz gibi meraklılarla dolmuştu. Yere oturup tahta parmaklıklar arasında bacaklarını sarkıtarak aşağıdaki eğlenceyi izlemeye koyuldum. Renk renk pırıl pırıl peştemallara bürünmüştü kadınlar. Yüksekçe bir yere gelini oturtmuşlardı... Eee Çeribaşına gelin gidiyordu... Çeribaşına... Büyük tepsilerle şerbetler, yiyecekler dolatırılıyor, kadınlar durmadan birşeyler atıştırıyordu. Orta yerde raks eden, göbek atanlara nasıl bir müzik eşlik ediyordu!? Hanımların biri otursa ikisi üçü kalkıyor göbek atıyor, gerdan kırıyordu... Bundan güzel varyete mi olurdu... Sonra ne olduğunu anlamadan yere doğru bir kayma tahta balkon bu kadar insan ağırlığına dayanamamıştı, haykırışlar, kargaşa... Balkon çökmüştü. Sokağa nasıl çıkmıştım? Kim çıkar-mış, yardım etmişti!? Belleğimde bir boşluk. Ayağımda san-

dalın biri yok. Firuze taşlı küçük halka küpelerimin teki yok... Sıyrıklar, morluklar... "Uğursuz Gelin" sözleriyle lanetlenen gelin. Ne bizlerin eğlence sevdası, ne de hamam sahibinin üç beş kuruş fazla kazanma hırısı... Felaketin, çökmenin nedeni suçlusu gelindi; "uğursuz gelin ne olacak..."

Gelin Hamamı tabii ki Yahudilerde de bir olaydı. Bindokuzyüz kırklarda Ankaralı bir uzak akrabamızın gelin hamamına annemin yerine gitmiştim. Bu kez balkon özel olarak düğün sahiplerine ayrılmıştı. İlk geline, yollu parlak bir peştemal giydirilmiş, şarkı söyleyen tef çalan kadınlar refakatında hamamın yıkanılan bölüme götürülmüştü. Kısa bir süre sonra aynı kadınlar gelinin ipekli peştemalıyla geri gelmişlerdi. Ne olduğunu anlamağa kalmadan bu kez peştemalı bana dolayıp geline yapıldığı gibi beni de içeri götürüp, peştemalı sırtımdan çekip kurna başına oturtmuşlardı... O aile bizlere yakınlık gösterir, annemi sever daha yaşlı olan babamı çok sayardı bana yapılan bu ayrıcalık, bu sevginin bir göstergesiymiş. Yıkanma bittiğinde hamamda börek, bisküvit vb. yiyecekler bardak bardak ev işi şurupla ikram edilmişti.

Erkek anneleri ne kadar dikketli açık göz olurlarsa olsunlar, "nekoçera" -hamarat ev kızı- konusunda oyuna gelir yanırlardı. Kurallaşmış ünlü deyenimimize göre: " bir nişanlı kızın on parmağı bir dili olmalı" nişanlı döneminde. munis sessiz ve hamarat görünmeli... Evlendikten sonra deyimi dileğince ters yüz edebilir.

Annem dedim başladım, kaynanaya kaydım... Ne annemin kaynanası oldu ne de kendisi kaynana, oğlan anası olma mutluluğunu yaşamadı... Zaman zaman "erkek annesi olmak başka der" iç geçirirdi rahatı yerinde, damatlar da onu gerçek anne gibi sayarken. Köşelerinde daha bir kaykılarak, ağırlıklı bir tonda "Oğlan mecburdur... oğlumun evi... oğlum

varken... oğlum tabii..." gibi konuşanlar günümüzde azaldı yaşı sekseni aşanlar dışında.

Evet annem, erkeklerin kıymetli olduğu, drahomanın evlilik anlaşmalarında ağırlığını koruduğu yıllarda babamı bedavaya almıştı... Babaannem yaşasaydı bu evlilik gerçekleşebilir miydi? Bilemiyorum. Hoş babam öksüzdü ama aile büyüktü evlenmemiş kız da çoktu... Babamın drahomasız birini alacağını duyan akrabaları çalıştığı Grand Garaj'a üşüşerek babamı sıkıştırmaya, "piyano çalan" varlıklı kimisi de akraba kızlarını teklif edip sözünden döndürmek için ciddi ciddi uğraşmaya tertiplere girişmeye başlayınca babam rahatı kurtuluşu yalanlamakta bulmuş. Tabii düğün davetiyesini gönderdiğinde akrabalar şaşırıp afallamışlarsa da, kuşkusuz Amerika'daki büyük dayım kadar şaşırıp dona da kalmamışlardır... Efendim, büyük dayım Amerika'ya giderken anneanneme kardeşlerini de yanına alacağına sözvermiş. Birkaç yıl sonra New York'ta kendi gibi bir gurbetçiyi anneme ayarlayıp söz kesip, vize işlemlerini de hallettikten sonra seyahat vb. masrafların karşılığını da göndermiş. Bu arada babamla işler kesinleşince, annem ve ablaları parayı çeyize harcadıktan sonra düğün biletini postalayıp işi kestirmeden duyurunca ağabeyi yazışmayı kesmiş, darılmış... Yirmiiki yıl sonra benim düğün davetiyem barıştırmış... İlk olarak dolar denilen kıymetli kağıtla da sayesinde tanıştım.

Altı üstü komşularken annemle babam kaçamak bakıştırlarmış. Bir akşam annem ut çalarken, babam o güzel sesiyle şarkıya eşliğe kalkıp: "Sen bir öksüz ben bir garip alayım seni / Alayım da gurbet elde sarayım seni" türküsünü söyleyince duyan konu komşu harekete geçip sevenleri kavuşturmak sevabına girişmişler bir gariple bir öksüze uzun boylu nişanlılık ne gerek, deyip evliliği de tezleştirmişler.

Arkadaşım P... annesi babası da 1925 yılında bir aşk sonucu evlenmişlerdi... Ankara'ya bağlı dutu ve kudret hamamlarıyla ünlü bir ilçesinde... At üstünde bir zabıt, yakışıklı mı yakışıklı... Üstelik İstanbul'lu... hoplatırmış P... annesinin yüreğini her sabah evlerinin önünden geçtiğinde... Aralık perdeden bakarmış genç subaya. Bir gün ne olmuş da atından inmiş oyalanmış kapı önünde! Nasıl olmuş da gözlelerini kaldırıp görmüş genç kızı... Yazgı işte... O günden sonra kah atını yavaşlatır bakarmış pencereye kah yaya geçer olmuş, büyük aşk doğmuş... Ecesini atın terkinde koyup ülkesine kaçırmamış şehzade, eşraftan aileye iç güveyi olmuş. "Kırçıçeği İstanbul'da mutsuz olur" mu demişmiş... Kız ailesi mi ağır basmış... Kurcalamamış büyük bir aşk düşleyen arkadaşım P... gözleri parlar daldı onlardan söz ettiğinde... Aşk arayışı içinde evli barklı bir öğretmenimize aşık olacak kadar 1944'te... Tüm sınıfın bildiği, ümitsiz beklentisiz aşkı için iki damla gözyaşı dökmek ona zevk verir doyuma mı erişirdi? Sınıfımızın sakın sessiz, çalışkan hanım hanımcık görünümünde bir talebesiydi... Söz verdirtmişti bana annesinin babasının aşklarını kaleme almaya... Denedim. Yazamadım işte; anlattıkları yeterli kalmadı, o yıllara ait araştırma yapamadım... Dilediği, tasarladığım gibi tarihi bir roman yazamadım. Bu kadar özür yeter; gerçek şu ki arkadaşımın sandığı, umduğu gibi de yazar da olamadım...

Okuldan sonra Ankara'dan ayrılan P...'yi görmedim göremedim bir daha... Ailece İstanbul'a yerleşmişlermiş... Ailesiz, sevgisiz yabancı bir ortamda yaşayanların daha güçlü mü olur aşkları?? Annem, babam, hep yatılı okumuş olan arkadaşım P... gibi.

*Karanlık güz yaprağı gibi süpürüp
Dışığın aynası olan dostum.*

Metin TURAN

Ankara ve Güler-Ağlamaz

Sabah sabah okula giderken bazen de öğle yemeğine eve gelirken karşılaştık.

Başı bir tarafa hafif eğik gülümserken, düşünceli kendi kendine konuşur gibime gelirdi. Hem mutlu gülümseyen hem düşünceli görünen ikinci bir yüze rastlamadım... Yaşayan veya rahmetli olmuş uzaktan yakından tüm tanıdıklarım bir bir geçiyor gözümün önünden benzer bir yüz ifadesi göremiyorum.

O yıllarda tekrar tekrar okumaktan zevk aldığım Edmond Fleg'in Antolojisi'nde babamın antisemit(!) diye niteliği Tharaud kardeşlerin "L'Ombre De La Croix" da ne Zadoch Kahn'ın "Souvenir et Regret" de vb. yayınlarda, dergilerde -ne kadar anlayıp hazmettiğimden bugün kuşkuluyum- beni etkileyen Yahudi kahramanlara benzer biri yoktu çevremde... Olmasına da olanak yoktu; Karpatlarda bir hasid tarihe geçmiş bir ünlü veya ölüm töreninde bir hahambaşının konuşma yapacak kadar önemli bir kişi ne arardı o bindokuzyüz kırkların, bin kişilik Ankara Yahudi Toplumu'nda... Bu arayış içinde Albert Ağlamaz en uygun mu gelmişti; halk tipi bir Türk Yahudisi portresi için?!

Ağlamaz diye tanınır ondan Ağlamaz diye söz edilirdi. Soyadı yasası çıktığında kimisi -bizlerde soyadı zaten vardı- babam, kayınpederim gibileri aile adlarını resmileştirirken kimisi de ses veya anlam açısından yakın sözcükler veya

Türkçe hoş bir sözcük seçmeyi yeğlemişti. Konu ettiğim Bay Albert Ağlamaz, "Güler" soyadını almak üzere ilgili daireye başvurduğunda nüfus memuru: "Güler soyadını çok alan oldu. Ha Güler, ha Ağlamaz, ne fark eder?" deyip "Ağlamaz" sözcüğünü anında kabul ettirmişti, bir nitelik yükleyerek... Eşimin amcası da Adana'da "Bahar" olan soyadların kaydet-tirmek isterken aynı nedenlerle karşı çıkan memur "Kış" so-yadını vermişti... Yıllar sonra değiştirmiş Bahar'ına kavuş-muştu. Kökenini açıklayan soyadına bağlılık kadar, alay ko-nusu olup tavuklar gibi kışkışlanabilirdi torunlar, düşüncesi içinde. Albert bey, soyadını merak edip soranlara, kah ciddi kah da matrağna kayıtsız anlatırdı olanları. Gene de, başa "Güler Mağazası" altına da Albert Ağlamaz yazdırmıştı o za-manın kırmızı üstüne beyazla yazılan dükkan tabelasına. Bu da bana bir açıklama, bir hoşnutsuzluk, bir özlem belirtisi gi-bime gelirdi.

Komşu da sayılırdık dükkanı bizim oturduğumuz apart-mandaydı. Ankara Anafartalar çarşısında bazı yerler yıkılıp dükkansız kalınca babamın yüreklendirmesi araya girmesi üzerine taşınmıştı Yenışehir'e Atatürk Bulvarı'na. Eski dük-kanı bir hırdavat aktariye yenisi ise bir kırk ambardı. O yıl-larda Ankara'nın yeni kurulan modern Yenışehir semtinde iş yeri kadar, satışa sunulan çeşit de azdı gereksinmelerimizi karşılamazdı. Alıcı, bulurum ümidiyle önüne çıkan her dük-kana dalar aradığını sorardı. Ağlamaz, üşenmeyip istenenle-ri defterine kaydeder ne yapar yapar bir süre sonra o malı getirtir, bulundururdu. Elli kuruşa kardeşimi sevindiren ev-velce görmediğim çocukluğumda oynamadığım hareketli kü-çük oyuncaklar alırdım; cızırtılı sesler çıkararak yürürken ağzını açan teneke timsahcıklar, toprağı eşelerken paytak paytak yürüyen civcivler vb. kendime de defter kalem, mü-

rekkep... Annem ise çorap, iğne, iplik, yün, şiş, krem, ruj, Vitorya kumaş boyası... Babam da kolonya, traş sabunu... Yardımcımız kadın dilediği türden kına, menteşe kilit, sıçan kapı, çivi vb. ıvır zıvırı da bizler gibi çevrede oturanlar. Karizması mı vardı? Fiyatlar mı uygundu? Otuz sekizlerde açılan bu dükkan satışlarını artırırken aynı tarihlerde üç apartman aşağısı Toledano'ların açtıkları benzer çeşitleri içeren bir dükkan birkaç ay zor dayanabilmiş kapanmak zorunda kalmıştı...

İlk yıllarda karısı da yardıma gelirdi... Daha sonra fazla okutmadığı büyük kızı tüm gün yerini almıştı. Onunla da yetinmeyip Samsun'dan gelmiş bir akrabamız genç kız da tezgahlar olarak çalışmaya başladı. Oysa deposu sayılmazsa dükkan hiç de büyük değildi... Ne kendi oturur dinlenir ne de yardımcılarına iş zamanı oturmalarına izin verirdi. Malla-rının bir kısmı bodrumdaki depoda olduğundan durma iner çıkarlardı. Müşteri fiyatta bir indirim, bir malı geri verme veya değiştirme istediğinde yardımcıları olumsuz karşılar-larsa, eğik başı, tatlı gülümsemesiyle araya girer "yapın bir şey, hanım müşterimizdir" der alıcının gönlünü alırdı. Bu tutumu kadar, çalışma üstüne kurulmuş yaşamı aza yetinmesi kuşku-suz işini yürütmesini sağlamıştı. Dükkana gittiğimde kızıyla, akrabam tezgahlarla laflardık. Onlar sormasa bile kızına acı-dığımdan mı, hoşlanacağını sandığımdan mı, ukalalığım-dan mı, haftanın filminden allandıra ballandıra söz eder, görül-mesi gerektiğini vurgulardım. Müşteriye bakarken bile ko-nuşmalarımıza kulak kabarttığından güleç bir yüzle: "Gelecek hafta daha güzel bir film oynayacak" der araya girer sö-zümü kesse de tatlıya bağlardı. Bu yanıtı, bugün de geleceğe daha bir umutlu bir yorum bir deyim gibiamızda kullanır dururuz. Zeki kızı şikayetçi, sinemaya istekli görünmeyerek,

babasını küçük düşürmemeye özen gösterirdi... Oysa anemle sinemaya gittiğimiz bir gün tek başına karısına rastlamıştık. Güzel hanım hanımcık eşi kocasına, "kayınvalideye mahalleye gideceğim" deyip erken çıkmış bu arada da bir kaçamak yapıyordu... Bir çocuk saflığı ve sadeliğinde tatlı tatlı olağan bir şeymiş gibi anlatmıştı.

Bu sinema olayı üzerinden en azından bir onbeş yıl geçmiş olmalıydı, Yahudi Mahallesi'nde sinagog bitişiğinde bir zamanlar erkeklerin Alliance Okulu olduğu binanın bir odasında yerleştirilmiş bir fakir aileyi görmek üzere geniş avluya girdiğimde alçakta kalmış bir açık kapıdan görülen bodrum-su bir yerde, muşamba önlük bağlamış ellerine kırmızı lastik eldivenler geçirmiş Bn. Ağlamaz'ı görmek şaşırtmıştı beni. Bu loş mahzen bozuntusu yerde ne yapıyordu?! Bahçesinde otururken yoldan geçen bir arkadaşına seslenir buyur eder gibi çağırırdı içeri. Girişte kor ateşi dışa vurmuş bir furfur üstünde bir teneke su kaynıyor, başka bir hanımla beraber önlerindeki tezgah benzeri bir masada upuzun uzanmış duran birini yıkamaya hazırlanıyordu. Çırılçıplak bir kadın... Ne de zavallı oluyor insan ölüsü ve de çaresiz! Bu kadın belki de yaşam boyu paçalı donlar giymiş, kocasıyla hep karanlıkta sevişmiş, kocası bile onu böyle serereserpe çıplak yatarken görmemişti...

Ne yapmıştım? Ne yapıyordum genelde yardım olarak insanlara? Üç beş kuruş sadakadan başka... Şükür. Birşeyler yapma fırsatı çıkmıştı karşıma(!) ölü yıkamak, sevaptan sayılmasa da gene de adam kıtlığında yararlı sayılabilirdi. Furfura sürtünmemeye çalışarak girdim içeri. Ben mi istedim? Onlar mı teklif etti, bana uygun bir önlük ararken Bn. Ağlamaz, kendimi zor attım dışarı. Bir acayip koku vurgun yemişe döndürmüştü beni... O zamanlar bu olayı ne kimseye an-

lattım ne de kimse bundan söz etti... Bn. Ağlamaz dedikodu havasında kocasına bile anlatmamıştır. Dükkada kızıyla kuzenimle laflarken birini çekeştirecek gibi olsak B. Ağlamaz yumuşak bir sesle gülümseyerek hoşgörüyü davet edercesine "ayıp ayıp" der sustururdu çünkü... Hem Bn. Ağlamaz için benim kaçışım, onun bir başına sinema kaçamağı gibi olağan olmalıydı...

Yıllar sonra modern donatımlı bir hastanede bu işi yapmak üzüntü vermiş ama hiç de zor gelmemiştir... Bindokuz-yüz seksenlere doğru olmalı. O zamanki İsrail Büyükelçisi Türkiye'den ayrılması nedeniyle verdiği kokteyle gitmek üzere hazırlanırken Ankara Kadınları Başkanı Bn. Öjeni Yürüm telefonda sefirenin bir kalp sektesinden öldüğünü bildiriyor, bir de çağrıda bulunuyordu, "sabah ölü Hacettepe'de yıkanacak, bizler yaşlandık vazife alma sıranız geldi" diyordu. Haklıydı. Yıllar yılı nazik sağlığına aldırmadan hayır işlerine koşmuştu Bn. Yürüm.

Bn. Ağlamaz ve onun gibi bu işi yüksünmeden yapanların birçoğu ayrılmıştı Ankara'dan, yoklukları duyumsanıyordu işte... Ayrırlarken toplum adına teşekkür eden olmuş muydu? Ya toplumumuzun kütük defterine lehlerinde bir not ekleyen? At sırtında yol alırken Moskova'ya Napolyon, seyisinin adı geçmez tarih kitabında...

Neşeli bir uğurlama partisi yerine teneşir başında son yolculuğa hazırlıyorduk onu... Bir gözü açıldı Achsa Davit'in ne kadar uğraştıysak da kapatamadık öyle sardık kefene... Gözü arkada kaldı dendi... Amerika'da yaşayan tek kızını görmeden üzgün öldüğüne yorumlandı...

Bu işi ilk olarak yapan bir tek ben vardım ekipte. Fotoğraf çekmek üzere gelen Günaydın Gazetesi'nin bir muhabirine ölü başında rahatlıkla resim çektiler sonra da efkar

dağıtmak üzere adet olduğu gibi bir yerlere gezmeye gittiler. Ne pozda yer almak istedim ne de gezintiye katıldım... Tek başıma, yorulana dek yürümeyi yeğledim... Bu olaydan kısa bir süre sonra İstanbul'a yerleştik. Kalabalık olan bizim buradaki toplumda ben yaştakiler, emekliler kesimindeydi artık...

Ağlamaz gibi Ankara yerlisinin çoğu kentin Yahudi Mahallesi'nde ev sahibiydiler. Büyük Millet Meclisi'nin ilk yıllarında kabinede görev almış önemli kişiler, varlıklı Yahudi ailelerinde konuk gibi ağırlanırken, birçok milletvekili de Yahudi mahallesinde pansiyoner gibi kalmışlardı. O zamanın Ankara'sında hanlar, oteller azdı. Bir devlet lojmanı gibi kullanılan Ziraat Okulu da yetersiz kaldığından, bazısı o günün koşullarında güvenli ve konforlu sayılan Yahudi Mahallesi'nde yer bulmaktan ötürü kendilerini şanslı sayardı. Arka tarafta havuzlu bahçeleri olan zengin evler de varsa da azdı. Genelde pek çok evin avlusunda eşekleri için küçük bir ahır ve üç katlı evlerde bile girişte bir tek hela olurdu... Yaşlı Ankaralılarda o günlere ait, pek çok anı vardır, gururla anlatırları. Örneğin: Tokat kökenli son yılların Saması Kemal Bey'in evinde Atatürk'ü görmeye gelen ablası Makbule Hanım konuk olmuştu. Soylu bir Osmanlı, sadrazam ailesinden gelen bir milletvekili Albukrek kardeşlerden birinin evinde kalıyordu. Yıllar sonra bu milletvekilinin yengesi ve de komşumuz yeğeninden o aileden bir genç kıza aşık olduğunu ve babasından kıza istediğini anlatmışlardı. Yıllar sonra torun sahibi, güzelliğini hala koruyan Bn. Tezel'e sorduğumda milletvekilini hatırlamış ama ne aşkından ne izdivaç talebinden haberdardı, şaşırmış göründü inanmakta güçlük çekti... Kıza açılmamış göynünü çelmeye uğraşmamıştı... O yılların aşkları da bir başkaymış... Beyefendileri gibi.

Ağlamaz mahalleden Yenişehir'e okul yolum üstünde

Tuna caddesine taşınmış bahçe içinde küçük üç odalı bir ev satın almıştı. Bahçe demek doğru olur mu bilemem; ne bir ağaç vardı ne de sel basmasa taşlaşmış toprakta ot biterdi. Bazen bir bazen de iki küçük odasını pansiyon verirdi. Milletvekilleri ev bark sahibi olmuş yerleşmişlerdi ama pansiyonculuk devam etmekteydi, gelişmekte olan Ankara'da iş bulanlar, arayanlar yerli yabancı uzmanlar akın akın gelenler Yenişehir'de oda ararlardı.

Ankaralılar dışardan gelen Yahudilere: "Buraya geldiniz gözünüz para gördü" deyip takıla dursun, gelenler de "sayemizde siz, Engürülüler'in de yaşam seviyesi, görgüsü arttı" der, böbürlenir kızdırırlardı. Gerçek şu ki; başkent oluşuyla beraber eski imparatorluğun her kesiminden önde gelen kişiler aileleriyle Ankara'ya yerleşirken, bürokrasinin bugünkü deyimiyle prensleri, gözde subaylar, İstanbullu soylu görgülü ailelerinden okumuş kızlarla evlilikler yapması Ankara'da elit, batılı bir yaşam türünün yerleşmesine sanat ve kültürün gelişmesini sağlamıştır. Solcu yazarlardan Doğan Avcıoğlu "Türkiye'nin Düzeni" adlı ünlü yapıtında, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin sola kaymamasının nedeni olarak; İstanbul'dan gelen bu kent soylu gelinleri gösterir. Tabii başkentte renkli bir yaşam sergileyen etkileyen -Corps Diplomatique- elçilik mensuplarını da unutmamak gerek.

Ankara Yahudileri elit, bürokrat, hükümet, askeriye, ticari kesimden önde gelen ailelerle, bireylerle, içtenlikli arkadaşlıklar kurmuş kendilerini sevdirmişler ve etkilenmişlerdir.

Ankara Yahudi toplumu, arada kuşkusuz dağılmalar ol-duysa da, Anadolu'nun en eskilerindendir. İsa'nın havarilerinden St. Paul (Haham Şaul) birinci yüzyılda iki kez Romalıların "Tektasagon Neocoros, Lamportante Metropolis Se-

baste D'Antoniana Ancyra" dedikleri bu kente gelerek vaaz-
da bulunmuş, inançlarını kabul ettiremediği, sapmalar gör-
düğü yöre halkına da İncil'de geçen muhtıra gibi bir "Galat-
lara Mektup" bırakmıştır. İçeriye sokmazlar sinagog kapıla-
rında vaaz verirdi inanmalarını beklediği de Yahudilerdi.
Romalıların bazı kentlerde Yahudilere tanıdıkları ayrıcalık-
ları kaydeden bronz sütunlardan Ankara'da da vardı. Bu vb.
kanıtları tarih kaydeder. Toplumun parlak olduğu dönemler
varsa da ondokuzuncu yüzyılda içine kapanık, kendine ye-
ten, entegrasyondan kaçınan, bir kapalı toplum görünümün-
dedir. Örneğin: Seyyah yazar G. Perrot 1860'da geldiği An-
kara'da doktor arkadaşı bir buçuk ay her sabah ücretsiz has-
ta kabul eder, Müslümanlar bile gelirken, fakir kasvetli gö-
rünümlünde Yahudi Mahallesi'nden tek bir kişniin gelmedi-
ğini buruklukla vurgular. Genelde tarihçiler Ankara ahalisi-
ni, gürbüz sağlıklı kişiler diye değerlendirdiklerine göre, me-
sele yok denebilir mi?...

Alliance Okullarını açılması, 1892 demiryolunun Anka-
ra'ya ulaşmasıyla kalkınan toplum, I. Dünya Savaşı yılların-
da ekonomice iyice sarsılır.

A. Ağlamaz o yıllarda doğmuş olmalı... Çekirge saldırıla-
rı, kuraklık, kıtlık, yıllarından sonra, göç ve savaşın yaşandığı
erkeksiz yokluk yıllarında.

Ağlamazın küçük kızı II. Dünya Savaşı sürerken Türk
Yahudilerin şoka uğradığı üzüntülü günlerde doğdu. Gayri-
müslim ihtiyatlardan -yedek- yirmi üç sınıf birden askere
alınmıştı... Dükkanı bir süre kapalı kaldı.

Mantiken II. Dünya Savaşı süresince Türk Yahudilerinin
korku içinde yaşamış oldukları düşünülebilir... Balkanların
Nazi yönetimine geçişi... Tarihten, birliktelikten kaynakla-
nan Alman Ordusu'na bazı kesimlerce duyulan hayranlık...

Basına yansıyışı... 1941'de imzalanan on yıl süreli Türk-Alman Dostluk Anlaşması... Bir iç darbe bir Quisling ihtimali gözardı edilecek bir tehlike değildi... Üstüne üstlük ihtiyatlardan yirmi sınıfın birden askere alınışı ve Varlık Vergisi... Tüm bunlara rağmen bir panik veya ciddi bir korkuya kapıldıklarını, durumlarının vahametini her kesimin aynı derecede algılayıp, aynı tedirginliği duyumsadıklarını sanmıyorum. Uykusuz gecelerini okuyarak veya radyo başında haberleri dinleyerek geçiren babam, "Almanlar hududu geçtikleri an havagazını açıp ailece inhitar ederiz" derdi, ciddi olarak söylerdi. Meğer arkadan matrağa alırlarmış bu sözlerini... Öylesine iyimser ve kaygısızdılar...

Askere alınan ihtiyatların bir bölümü Ankara'ya getirilmiş bugün Gençlik Parkı'nın bulunduğu eski bir bataklık olan sahada konuşlandırılmış bir askeri(!) birlikte duruyorlardı. Aralarında tanıdıklar akrabalar da vardı onlara birkaç kez gidip yemek götürmüştük. Eve bizlere, muazzaf askerler gibi neden hiç gelmemişlerdi!! İzin mi verilmezdi? Bilemiyorum. Bugün gençlik parkının bulunduğu bu geniş alanda ağaç dikme işinde çalıştırılmışlardı. Birkaç yıl öncesine kadar yarı şaka yarı ciddi, "Gençlik Parkı bizim eserimiz, kupkuru topraktı" diyenlere rastlayabilirdiniz örneğin yengemin ağabeysi rahmetli Jak Krespi babamın kuzeni Jak Biçaçı vb.

Bu askere alınma işi üstüne ağızdan ağıza yayılan söylentiler korkutuyordu... Almanlar Türk hudutlarından içeri girseydi kamplara ilkin onların sevkedilecekleri gibi...

Varlık Vergisi, o zamanın ünlü valisi Tandoğan sayesinde fazla sarsmamıştı Ankaralıları. Evleri sattırmamış kimseyi Aşkale'ye göndermemişti. Babam yüzünden acenteye konan vergiden bir sıfır attırmış verebilmiştik. Babamın ortağı valinin iki oğluyla da iyi arkadaştı. Hanımı da Belediye Başkan-

larının birinin kardeşıydı.

Diğer illerden gelen haberler hiç de iç açıcı değildi. "Hüs-nüniyet gösterin" sözleri havada kalmıştı, hoşgörü yoktu genç yaşlı ayırımı yapılmadan, ödeyemeyenler çalışma kam-pına Aşkale'ye gönderiliyordu. Bursa'da babamın yaşlı ipek komisyoncusu eniştesini üç oğlunun denkleştirdiği para bile kurtaramamıştı Aşkale'den. Ankara'dan geçerken istasyona onu görmeye, uğurlamaya gittiğimizde vagondakiler de biz-ler de bir yas havası içindeydik. Vergi değerlendirmeleri ace-leye gelmiş traji-komik durumlar ortaya çıkmıştı. Örneğin: dükkan kepenklerini yağlayan bir seyyar işçi, yağ tüccarı gibi değerlendirilmiş, bazı iş yerlerinde patronla tezgahtar vergi-de eşit tutulmuştu. Babamın karşısındaki Rıza Sevinç lüks züccaciye dükkanında çalışan bizdeki Rum katibin arkadaşı Bay Koço bir gün bizlere gelmişti. Berber çırağı, terzi kalfası gibi ona da o zaman büyük bir para sayılan 500. TL. vergi koymuşlardı. Tipik bir Rum şivesiyle "Patrona gelir beşyüz liiraa bana, Koço'ya gelir beşyüz liiraa." sözcüklerini dur-ma tekrarlayınca işin ciddiyetini kavramaktan uzak taklid us-tası küçük kardeşim bunu da repertuarına ekleyerek milleti gülmekten kırar geçirirdi... Yaşam devam ediyordu, geceleri Yahudiler arası aile toplantılarında ilkin ciddi ciddi politika konuşulurdu. Ankara'da yayınlanan Ulus gazetesinden baş-ka babam muntazaman Cumhuriyet ve Journal D'Orient ga-zetelerini okuduğundan babam çok dinlenirdi. Arkadan pa-paz kaçtı, fincan gibi oyunlara geçilirdi ve eğlence faslında da çocukları ortaya çıkarmak olağandı "hadi Esterika" de-diklerinde kardeşim Toulouse kentindeki Capitol alanındaki satıcıların Fransızca çığırkanlıklarından başlardı eğlence. Ona, babam da Bursalı Yahudi hanımların hamam sefaları-nı, tartışmalarını onlara özgü deyim ve değişik kadın sesle-

riyle katılır geceye renk katardı... Bu arada havasını bulan topluluk şarkılar, şakalar, fıkralarla coştukça coşar, küçük büyük mutlanırdık.

Savaş sürüyordu... ve bizler Yahudiydik... Bizim bu üç dört saatlik eğlence süresince, kamplarda kaç kişi gaz odalarına gönderilmişti? Kaç asker ölmüş? Hangi kente kaç ton bomba atılmıştı? Zafer kalkanı arkasında, çok daha çok adam öldürmek için başbuğlar, komutanlar ne tür dahiyane planlar içindeydiler?... Ne korkunun ecele, yararı var... Ne de o günlerde yazgımızı değiştirmeye olanak vardı. Bizler de eğlenir GÜLER, AĞLAMAZ'dık...

Daha bir politik olan Ankara'da Yahudiler savaş konusunda daha bir huzurluydular. Bu iyimserlikleri İnönüden kaynaklanırdı: "Paşa, o işini bilir atlatır, savaşa sokmaz" kanaati yaygındı. Paşadan çekindikleri kadar da güvenirlerdi. Ülkeyi savaştan uzak tutabilen büyük devlet adamı İsmet İnönü'yü her zaman takdir ve rahmetle anar, yeri geldiğinde yazılarımda belirtirim.

Eklemeyi edemeyeceğim... Pek merak ettiğim yıllardır görmek istediğim Polonya'dan birkaç gün önce döndük. Varşova ve Krakov'a gittik. Tabii Auschwitz ve Birkenau Kamplarına'da...

Varşova'da Eylül ortalarında yağmur ve soğuk İstanbul'un Aralık ayını anımsatıyor. Savaşta Naziler yıkmışken eskisi gibi aynen inşa edilmiş Yahudilere ait bir yarı resmi binadayız. Kamptan canlı çıkmış bir Yahudiyle konuşuyoruz. Dil bilen aydın bir kişi. Ben halen yaşamakta olan Polonya Yahudileri üstünde bilgi rica ederken yazar olduğumu duyduğu an irkiliyor, "gazeteciler zarar verebilirler" diyor Naziler üstüne dikkat çekiyor, ismini açıklamaktan kaçınıyor, bizleri şaşırtıyor... Taktik değiştiriyor anlatmıyor, soruya bo-

ğuyor. Türkiye’de savaş süresince durumumuzu merak ediyor. "Savaşa girmemiştik" yanıtım yetmiyor... Hitler, ideolojisi etkilememiş miydi halkı, yönetimi. Savaş yılları koşullarını anlatıyor "konulan bir vergiyle gayrimüslimden özellikle de Yahudilerden daha birçok alındı bazen de gücünü aşan bir miktarda istendi" diye ekliyorum... Salonun öbür ucunda duran arkadaşına alay, küçültme arası bir sesle naklediyor, "Duydun mu para, paralarını almışlar." "Mal canın yongasıdır" deyimi gülünç kahrıldı. Uzatmadım konuyu oysa, başka neler olabilir düşüncesiydi o yıllarda tedirgin eden... Hem bizler onlar gibi ayırma alışık değildik... Ayrı dünyaların Yahudileriydik...

Genç yaşta kamptan çıktığında ailesinden bir tek yaşlı hastalıklı kişi kalmıştı bakmakla kendisini yükümlü saydığı. Evlenememişti ne bir eşin yakınlığını sevgisini tatmıştı ne de çocuk sahibi olmanın sevincini... Savaş görmemiş torun sahibi biz yaşlıları, algılayamazdık duyumsadıklarını giremezdik kısır dünyasına...

Göçler de devre devredir. Albert Ağlamaz hangi yıllarda göç etmişti İsrail’e? Bindokuzyüz yetmişlerden sonra olmalı. Kızların ikisi de evlenmişti. Oğluyla beraber yürütüyordu dükkanı. İki aile geçiniyordu o iş yerinden... Yenişehir artık kentin iş merkeziydi yalnız Atatürk Bulvarı üstünde değil ara sokaklar bile dükkanlarla dolmuştu. Ağlamaz’ın alışık olmadığı türden şık vitrinlerin albeniyi etkilediği alıcıyı çeken dükkanlar... Uyamamıştı yeni havaya... Oğlu da babasıyla anlaşılmadığından bu konuda göç etmiş olmalıydı.

Bir süre sonra tek başına işi yürütmek mi yıldırılmıştı onu çocuklarının özlemine mi dayanamamıştı... Yüzyıllar boyu Yahudilerin Huruç bayramı gecesı: "Seneye Kudüs’te kutlayacağız" derseler de yerlerinden kıvıldamayışlarına inat din-

dar yönü mü ağır basmıştı... Ben doğmadan yıllar önce göç etmiş babamın halaları, amcam gibi... Yok. Hayır. Onlar gerçek dindardı. Kutsal topraklarda gömülmek tutkusuyla geçim ev garantisi olmadan gitmişlerdi. Oysa şimdi onlara sahip çıkan yol yordam gösteren ev bark veren bir devlet vardı... Gidenden gelenden onu, da sorardım. Bir hastahane de bahçıvanlık yapıyormuş! Yaşını, kupkuru betona dönüşmüş bahçesini düşündükçe yadırgardım bu işini...

Beş altı yıl önce Büyükada'da Büyük Klüb'ün önünde gezinirken önümde sımsıkı aşıklar örneği kolkola girmiş yaşlı bir çift dikkatimi çekti. Adamın gür saçları iyice ağarmış başı bir yana eğikti. Önlerine geçip baktığım an mutlu gülümseyen çifti tanıdım. Sevgiyle kucaklaştık yıllar sonra karşılaşmanın heyecanı ve hemşerilik coşkusu içinde. Gezmeye gelmişlerdi, tüm İsrail'e göç edenlerin tekrar tekrar geldikleri gibi... Ünü hudutlarımızı aşan hanımın şair-ressam yeğeni Habib Gerez'in sergisini görmeye de Ada'ya.

Şaşırtır beni İsrail'e yerleşmiş Türkiye kökenliler. Yıllar önce gidenler bile aralarında Türkçe konuşur çoğu zaman bir tek Türk Televizyonlarını seyredeler. Burda olup biteni günü gününe ilgiyle izleyerek. Bir semt yeni bir TV Türk Kanalı'nı almasın, başka yerlerde oturanlar da ilgililerden bu Kanal isteğinde bulunurlar. Şarkılara, türkülere film konularına daha bir yakın bulur özdeşleşirler mi? Sıla özlemi mi? İlk kuşak zorluğu dil mi? İnsanın içinde yer alan özelenmesi olanaksız bilinmez duygular mı?... Ve daha bir başkadır İsrail'e yerleşen Ankaralılar... Davranışları kanıtlar bu iddamı; her yıl aynı gün aynı parkta buluşup bir piknik havası içinde bir "Ankara Günü" yaşarlar, Ankara'yı yaşatırlar.

Üç dört yıl önce Tel Aviv'deki Türkiyeliler Derneği'ne götürdüklerinde harıl harıl o eğlenceye hazırlanıyorlardı.

Yıllar önce seyyar Ankara Şerbetçileri, seymenler vb... karakteristik öğeleriyle. Aralarında Albert Ağlamaz'ın oğlu gelini de vardı. Bizlere yakınlık gösterip resimlerimizi çekip postaladılar. Benden bir de skeç istemişlerdi Ankara'yla ilgili. Şarapçılığı işlemiştim. Evde şarap yaparlardı. Cumhuriyet'ten sonra bu iş izne bağlanmıştı. Gelgelelim bizim Ankaralı hanımlar: "bir küfelik üzümünden ne çıkar?" der pazara gittiklerinde alır izine boş verir, böylece de bir aylık cezaıyla hapsi boylayan olurdu. Tatlı sonuçlanan entrika içeren bir fars. Bahçede başarılı olmaz düşüncesi içinde oynanamadı. Ankara Yahudi Mahallesi'ni bir turistik bölgeye çevirme çalışmaları içinde isteyen ilgililere verdimse de proje gerçekleşemedi. Oyun, Yahudilere uzun yıllar hizmet vermiş içinde dinimiz kurallarına uygun bölümü de bulunan -bu bölüm yeni yıkıldı hamama eklendi- Yahudi Mahallesi girişindeki Şengül Hamamı'nda mahallenin açılış töreninde oynanacaktı. Oyunu özellikle sakladığını belirten Bn. Zeynep Çökmez hala da ümitli bu projeden...

Kendine özgü, insana huzur veren beyaz ve altın renkleri güzel tavanıyla Ankara Sinagogu bir sanat eseridir. Yüzyılımız başında bu son şeklini veren İtalyan ustalardır. Haraplaşmış, tavan yıkılmak üzereyken İstanbul'a yerleşmiş yardımsever Ankara kökenli üç kişi ve İsrail'dekilerin de katkısıyla 1994'te yenibaştan gözden geçirildi tavan onarıldı törenle açıldı...

İstanbul'da doğdumsa da Ankaralı gibi duyumsarım kendimi... Ankara Yahudi Mahallesi'nde tek bir gece yattım; İstanbul'dan geldiğimiz 1937 yılının Sonbaharı'nda. Geç vakit kente varmış o gece bir akraba evinde gecelemiştik. Sabah sabah erken uyanıp bulunduğum üst kat penceresinden baktığımda rengi solmuş oluklu kiremitten oluşmuş üst üste bin-

miş damlardan başka bir şey görememiş şaşkın kala kalmışken aşığılardan biri kuzenime sesleniyordu: "Ermanaa aa ermanaa" tatlı sıcak bir genç kız sesi konukları olduğuna göre komşusuna bir ihtiyacı olup olmadığını soruyor yardım öneriyordu. Bu "ermana" sözcüğünü ilk duyar gibiydim; İstanbul'da kimse öyle "abla" deyip seslenmezdi... O an bir sıcaklık yayıldı çocuk kalbime sevdirecek Ankara'yı ve Ankaralıyı zamanla kendimi Ankaralı duyumsayacak kadar... İstanbul'daki akraba eş dostun lakaplandırmaları da etkilemiş olabilir mi? Tatillerde tek başıma İstanbul'a gelip de onları ziyarete gittiğimde, kapıyı açan emektar Yahudi yardımcıları, "La Ankaralıya... La Ankaralıka... La Turkita" diye nitileyerek duyururlardı hanımlarına beni buyururlarken içeriye...

Cebeci Mezarlığı'na her gidişimde o sabah ünlemesinde yankılanan sevecenliğiyle çevreyi sevdiren, tanıdığımdan birkaç ay sonra ölen talihsiz Tamar Levi'nin önünde eğilirdim. Kabri kırılmadıysa, kırmadıylarsa ot bürümüştür dört bir yanı. Kim kaldı ki ailesinden, Yahudilerden Ankara'da?

Ankara, Hititlerin Ankuvva kentinden mi gelişip geldi günümüze. Hititler'den ilk söz eden Tevrat'tır. Kral Davut'un ordusunda paralı Hitit askerleri vardı. Kral Süleyman haralarında yetiştirdiği atları Hitit Ordusu'na satardı... O zamanlar Yahudi bezirganları belki de Ankuvva'ya da geldiler. İ.Ö. onuncu yüzyıllarda... Hititlere dayanmazsa da merakımı çekmiştir bu İstanbul Yahudi toplumundan çok daha eskiye giden Ankara Yahudileri... Bu yörede eskiden beri dikkat çeken daha birçok olan, durubeyaz tenli, sarı saçlı mavi gözlü insanlara Ankara Yahudileri arasında da görülür...

Ankara tarihine çok yer verirdi dergi yazılarında. Ankaralıları bu ilgiden mutluluklarını belirtirken, dikkatli yazar arkadaşlarının takıldığı da olurdu... Şalom'da yayınlanan bir yazıyı

kastederek "döktürmüşsünüz yine Ankara üstüne" demişti sayın Y. Altıntaş, haklı olarak. Bir kitap yazabilirdi Ankara üstüne, yaz diyen de çok olmuştu. Ankara Milli Kütüphane'nin loş salonunda az zaman geçirmemişti unutulmuş kitaplar arasında Ankara tarihini incelemeye. Sahaflara döktüğü paraya da değinebilirdi tabii... ama bilmeyerek bir yatırım yapmışmış meğer E. Mamboury'nin kitabı milyonla başlıyorsa açık artırmada...

Prof. A. Galante, bu kentte Yahudilerin iki kez uğradıkları "Kan İftirası"nın hangi yıllarda olduğunu bulamadığını yazar. "Sarıköz" diye anılan olayın günü, ayı, belli o gün sinagogda okunması gereken bölüm son yıllara dek okunurdu. Bulmuştu işte... Hangi yıllar arasında düştüğünü kestirmişti. Pek mi önemliydi... Merak eden mi vardı?

Lizbon'dayken tanıştığı tarihçiden çok koleksiyoncu Türk kökenli S. L. adlı biri bõbürlenerek küçük bir tespiti için Lizbon Üniversitesi'nden verilen takdir belgesini gösterdiğinde şaşmış, daha doğrusu kaskanmıştı... Önemseyerek bu beyin ısrarı üzerine "Grasya Nası" yapıtının İngilizce sinopsisini senaryosunu postalamıştı. Adam kendinden emin Portekiz TV'sinde oynatmaya söz vermişti... Bir süre sonra İstanbul'a gelen S. L.'e telefona bile zor çıkmıştı... Bir konuşma arasında tanınmış tiyatro sinema sanatkarı Rozet Hubeş şaşmıştı bu yaptığına... Hayalperestlik daha bir saf mı kalar insanı?

Konu konuyu aştı aklına eseni yazdı her yazıda yaptığı gibi tarih eklemekten edemedi okuyucuya kitabı mı bıraktırdı...

Ankara tarih boyu el değıştirdi, savaşlar yaşadı, kan akçesi vererek Timur'un zulmünden kurtuldu, gün oldu yangından harap, susuzluktan millet kırıldı, gün oldu sof ticaretinden, başkent olmaktan mutlu güldü ağladığı günleri unuttu... Yahudi toplumu aynı kaderi paylaştı, XVI-XVII. yüzyılın şaşasının ardından, yokluğu, cahilliği yaşadı içine kapandı.

Cumhuriyet'le beraber değişti gelişti.

Dokuzuncu yüzyılda Anadolu'nun Arap istilasından söz eden şair Hüsayn B. Zahhak:

"Yeryüzünden yok ettik Ammuriye'yi / Yerle bir ettik Ankara'yı" ışık tutar tarihe. Evet. Yahudilik açısından önemli olan zaman olmuş vergiden muaf tutulmuş kalabalık bir Yahudi toplumuunu içeren Ammuriye adlı Bizans kenti silindi haritadan. Ama kimse yok edemedi Ankara'yı. Ankara kökenli Ahilik felsefesi yayılsaydı yeryüzünde, insanlar daha bir mutlu yaşardı bu ölümlü dünyada...

*Ceux qui aiment à regarder les miroirs
Verront L'image de leurs m moires.*

Erc m nd M. ÖZBAY

*Aynalara bakmayı sevenler
Anuların yansıdağını görecekler*

Sahil Sitesi

Yıllardır ismi kalmış niteliğı yok olmuş bir sahil sitesinde oturuyoruz. Bir zamanlar, ufukta yeşille çevrelenmiş mavi-lik, sabah sabah dirlik, mutluluk saçar uykusuz gecelerime de dalga sesleri şiir katardı... Denizi kaçırdılar uzağıa yol uğ-runu. Kentte yaşıyorum artık... Korna sesleri araba gürültüsü kaynaşmış bir uğultu, maç akşamları ise coşku ve kıvancın şahlandığı bir gümbürtü. Şiir dolu gecelerimden arta kalan güne sarkan ürperten kesik kesik vapur düdükleri... Yoğun siste yol arayan gemiler... Doğıaya kattığımız karadan denize yayılan öldürücü kirlilikte, yönünü şaşırان gemiler... *Bazı ba-zı bir kaptan köşkünde açık denizde görür gibi olurdu kendini.* Neler yazar bir kaptan o gemilerin şeffaf seyir defterine?! Ya insan olarak titizlikle sakladığı güncesine?

Hindistan'a yol aldığını sanırken Amerika'yı bulan talih kuşunun ölümsüzlükle taçlandırdığı Kaptan Christof Co-lomb seyir defterinin ilk sayfasına "Majesteleri Aragonlu Katolik Ferdinand Yahudilerin İspanya'dan kovulma buyru-ğunu yayınladıkları günlerde, bana da yeterli eleman ve yiye-cek alarak sefere çıkma iznini l tfettiler." Bir seyir defterine neden bunları yazma gereğini duydu Kaptan Colomb! Bir açıklama mı gizliyor? Tartışıl-sın mı istedi?...

İberik Yahudileri içinde gemiciler, haritacılar vardı Co-

lomb'un Yeni Dünya'ya varan üç gemisinde de öyle... İlk gelişmiş astrambolusu yapan sonra da Osmanlı topraklarına sığınan bilge A. Zakuto, B. Almoslinos, Portekiz'den İstanbul'a yerleştikten sonra armatörlüklerini başarıyla sürdüren hem teyze yeğen hem de kaynana damat, Grasya Nasi'yle, Yasef Nasi gibi ünlüler var... daha başka denizle ilgili de yok anlaşılan!! Oysa yüzyılımıza kadar üç kıtaya kervan işleten Osmanlı Yahudisi bezirganlar var. Büyük eniştem Jozef Çiprut'un Trakyalı ailesi Arabistan'a, Mısır'a "Kervan" işletirlerdi.

Osmanlı Yahudilerine kökenine atalarına merak sardıktan, kendince araştırdıktan vardığı bu sonuç hayal kırıklığına uğrattı, neler ummuştun neler; aşıkı denize, çocukluktan beri, soyaçekim olmalıydı, bir kaptanın, bir denizcinin torununun torunu olmalıydı... Ve erkek olsaydı.

Kuledibi'nde oturduğumuz apartmanın çatısı bir taraçaydı. Apartman sakinleri çamaşırlarını orda kuruturlardı. Annem veya çamaşırcı kadının peşine takılır çıkardım taraçaya denizi, gemileri görmeye... Galata kulesinin karşısında en son katta oturan babamın bir amcası böyle bir taraçayı kendilerine mal etmişler havalar uygun olduğu sürece orda yer orda otururlardı. O taraçadan hem Kızkulesi hem Sarayburnu hem de Haliç görülürdü(!) Denizden çok gemiler mi ilgilendirirdi... Onlar mı çekerdik taraçalara... Ankara'ya yerleşmeden Heybeli Ada'ya yazlığa gittiğimiz olurdu... Adalar deyince çam ağaçları, yüzmeyi öğrenemediğim Hristo(!)'nın taşlı çakıllı kumsalı, denizi canlanır gözümde. Bir gazoz içimine, otuz kırklar arası çamların altında, oturur misafir ağır-lar, denizinden güneşinden saatlerce yararlanabilirdiniz, ama önünde ne bir kargo gemisi ne de bir görkemli yolcu gemisi geçerdik.

Ankara'ya yerleřtiđimizde denizden ayrı dűşmenin acısını duyumsadım, adaları da dűşledim... Balkondan görűlen ıplak Hacettepe tepesi **alacakaranlıkta** bir adaya dűnűşürdü. Radyodan dinlediđim **bazı** klasik műzik parçaları beni bir acayip etkiler **özlemimi** depreřtirir gözűm yařlanırdı.

"Alabora" adlı kısa oyunu o tutkunun bir sonucu olmalıydı."

"Alabora" **oyunu** sahnelemeğe hazırlanırken, Devlet Tiyatrosu dergisi için acele yazı istediklerinde, bulunduğum İstanbul'da bir çırpıda birşeyler karalamış postalamıştım. "Alabora" oyunun iki kahramanı; karada yaşarken deniz ortasında kaptan köřkűndeymiř gibi hareket etmekte huzur bulan doyuma varan bir kaptan ve kaptanın hayal dűnyası oyununa katılmakla mutluluğu yakalayan insanlarla barışan, bir pi sakat genç... Yalnız ocuklar mı dűř kurar masallardan aşırma, kahramanlar sanarak kendilerini...

Nisan 1970, sayı 48

Devlet Tiyatrosu Dergisi

"ocukluğumda yüksekçe yerlere çıkar, uzaklaşan gemileri içimde bir buruklukla izlerdim... Bu gemiler bilmediğim tanımadığım kıyılara doğru aılırlardı. Ben ise oralarını hiç bir zaman göremeyecek, ölene dek bu kentte yaşayıp gidecektim...

Gene de Ankara'ya yerleřtiđimizde, bensiz de olsa uzaklařan o gemilerin **özlemini** duydum. Gecenin ilerlemiř saatlerinde pencereden. Elmadađ tamamen karanlıđa göműlűnce, onların İstanbul'un o eřsiz bođazından sűzűlűřlerini görűr gibi olurdum. řűphesiz, herkesin uyuduđundan, beni göremeyeceklerinden **emin** olduktan sonra. Hoř, bařka zamanlarda, bařka kořullarda olabilir miydi bu? Yakınlarınız da olsa, kiřileri hayallerinize ortak edebilir misiniz?

Hayallerini bölüşen iki kişinin mutluluğu da böylece oyununda yer aldı... Daha başka şeyler de...

Kısacık bir oyun için ne de çok yazdım. Hem oyunum demek doğru olur mu? Konusu, dekoru, sahneye konuşu ve sanatçılarıyla bir bütündür oyun. Yaratıcıların bir anlayış havası içinde birbirlerini destekleyerek en iyisini en etkilisini vermek için didindikleri bir bütün.

Bir lombozdan, Anadolu'nun orta yerinde tozpembe denizimizi gösterebildiysek, ne mutlu bizlere..."

Bu birkaç satırlık yazı bana 48 TL. ve 80 kuruş kazandırmıştı... Ömrümde ilk kazandığım para... 1970'lerde iyi paraydı...

Neden kalkışmıştı bu kitap işine... Ne kıymet-i harbiyesi vardı ki, yılların birikimi kafasında korunan bu dağarcığın. Es-kiciii.. Yazı dünyasının eskicisi mi anı yazarı? İlk toplar toplar sonra oturur gözden geçirir onarır, eksikliğini tamamlar palklar, ütüler katlar daha bir yeni durumda da satar...

Ne var ki anılarında?. Ne haritalarda yer almayan bir ormanda iz süre süre yakaladığı bir uzaylıdan söz ediyordu... ne de keyfince kahramanlar yaratıp bilmece çözmeye zorlamıştı okuyucuları. Gene de bazen yargıç bazen de savunucu kesilebilirdi okuyucu.. Yooo. Övünç olurdu bu yazara... Olsa olsa çay toplantılarında hanımlar dedikodudan bir üstün aşamadaki sohbetlerde söz ederdi belki hediye edilen kitaptan... ve akşam TV izlerken reklam aralarında özetin özeti birşeyler naklederdi bu konuda, dinlemeye isteksiz eşlerine...

Haklı olarak alınabilirdi arkadaşları bu değerlendirmelerin onları da kapsadığını sanarak.

Yarım yüzyıla yakın bir süre yaşamaktan mutlu oldukları Ankara'dan ayrılmışlar, çocuklarına yakın olmak için doğum yerleri İstanbul'a taşınmışlardı, 1980 öncesi çalkantılı huzursuz

günlerinde. Akrabaları çoktu İstanbul'da ama ayrılık yılları girmişti araya ve bu iki kentin insanlarını pek de bağdaştırmayan birşeyler var gibiydi; kuşkusuz büyük ölçüde ondan kaynaklanan... Yeni arkadaşlar edinemezdi. Ankara'da okul arkadaşları ve akrabalarıyla ise sık görüşürdü. Neyse ki arkasından arkadaşlarından kardeş kadar yakın olduğu N. gelmiş yakınında yerleşmişti. İşin ilginç ve hoş yanı biz okul arkadaşlarının kocalarının da kaynaşmış olması. Sık sık Ankara'dan İstanbul'a yerleşen N..., B..., S... arkadaşlarımla bir araya gelir bizler çene çalarken eşlerimiz tavla oynar... Erkekler şaşar: "her gün buluşsanız gene de saatlerce konuşacak konu bulursunuz... Hele telefonlarınız! Sizler gibi telefonda konuşan olseydi kuşkusuz PTT yaptığı karla Guinness Rekorlar Kitabı'na geçerdi..."

Pazar gezilerine çıkardık R.R.B.'lerle Ankara'da fırsat buldukça beraber oraya buraya gitmekten hoşlanıyoruz burada da. Eşimin uzak yerlere araba sürmesinden çekindiğimizden, iyi bir hanım sürücü olan R. B. gelir kapıdan alır, bazen de B. veya N. şoförlerini gönderip aldırırlar. İnsanın böyle candan arkadaşı olması ne büyük bir zenginlik... Ve yüksek tahsil yapmış çocuklarım, gelinim, damatlarım, tümü de işlerinde başarılı oluşu huzur verici büyük bir mutluluk... artı iyi okuyan problem açmayan, yaşamımıza renk katan torunlarımız büyük bir kıvanç kaynağı...

Koyvererek kendimi kitap elde koltuğumda rahatlamak varken, neden oturdum yazmaya ki? Üstelik yazıyorum diye de yaydım etrafa sonuçlandırmaya zorunlu kılmak için kendimi. Neden?! Ne gereği vardı?! Uykusuz gecelere huzursuz günlere değer miydi? Hem daha bir ilginç olayları kaleme almak varken neden daldım iç dünyama... Homo Lingua... Homo Loquens... konuşan ve iletişim kuran ve sonunu bilen

tek yaratık. Homo Eternelis... *Ölümsüzlüğe mi özenmişti?!*
Homo Incognito demişler kendine bile yabancı olan insana.
Noktalamalıydı içindeki isyankar Homo Rebellus kargaşa ya-
ratmadan.

Bitmiş herşey rahatlatır beni. Kitabın en başında yazarın, yardımcılara ona hoşgörüle katlanan yakınlarına teşekkür etmek kurallaştı. En sona bıraktım bu işi.

11 Nisan 1948'den kaç yıl geçti?... O gün dini törenimiz düğünümüz olmuştur Ankara Sinagogu'nda. İki gün önce kıyılan resmi nikahta ciddiydik ikimiz de... Sinagogda da mutlu ve rahat. Hele "Süreyya Pavyonu"nda verilen çay-kokteyl arası düğün partisinde çocuklar gibi şendik... Ankara'da bir salonda kutlanan belki de ilk Yahudi düğünüydü...

Yahudi kocaları anlayışlı olur. Hanımları el üstünde tutar vb... değerlendirmeleri gıptaylan açıklayanlar, daha da ileri gidip kılıbık sananlar da az değil. Azınlıkta da olsak bu toplumun içinde bu memlekette yaşıyoruz. Erkeklerimiz biraz Osmanlılık benimsemiş bizler ev hanımları da onları böyle kabullenmişiz. İlk günahı yüklenmiş Havva'ya, gün olur ağır gelir gün olur zevk verir eş olmak, "Adem denilene / Bollukta yoklukta / Bölüşmek sofrasını yatağını / Yumuşatarak öfkesini / Kabul ederek efendiliğini." *Böyle demişti bir şüirinde... Aşırı yüklenmiş haksızlık mı etmişti Adem'e...*

Şanslıyım tabii; eşim de benim gibi okumaktan, tiyatro ve sinemadan, seyhatten hoşlanır. Özellikle bu son yıllarda, eskiyen halılar yenilenmesi gereken perdelere aldırın kim, kim para harcar... Memleket içinde dışarlarda gezeriz daha iyi... Yaşlandık. Ölümden söz açıldığında karşı çıkar, "Şiraz'a, Çin Seddi'ne götürmeden gidemezsin, gitmem de" der keserim. Bu emekli yıllarında sabah sabah önüme koyduğu kahveyle güne mutlu başlatan günde iki üç parti tavla oyna-

mak varken tek partiyle yetinen, karamsarlığıma pembelikler katan yaşam arkadaşım candostum sevgili sevgilime, eşim, Yusuf Bahar'a teşekkür borçluyum... Dizgi işinde, düzeltmelerde titizlikle üstünde duran, emek veren yardımcı olan Sayın Gila Kohen'e de öyle... Ocağa koyduğumu, yandıktan kurtaran ev işlerini yüklediğim, sevgiyle bağlandığım yardımcım bacım Hanım Hatun Sarıbal'a da candan teşekkürler...

Öylesine Güzel

Öylesine güzel ki
Doğa
Öylesine vazgeçilmez ki
Yaşam
Ölümüne ağlar gibi oldum
Bu akşam.

Ve anılar
Bir tek benim olanlar
Pembe ufuklardan
Buz gibi yasaklardan
Mutluluk doruklarından
Arta kalanlar
Bir bir varıp yanlarına
Hellalaşıyorum onlarla
Selametliyorlar yaşla.

Beki L. BAHAR

Efendim,

1933 senesi şehri Haziranın 23cü Cuma günü ectatlarımız

Elis banımla Leon

efendilerinin izdicac merasimi mukarrer bulundugundan, icmini mezkûrde, saat 17 de, Galatada, Zulfuris sokağındaki Musei sinagõnuna teşrif buyurmanızı rica ve bilcesile takdimi ihtiramat eyleriz efendim.

Madam Dul MORDEHAY KRESPİN

JAK MORHAYİM ve Refikası

İstanbul, Haziran 1933.

Telgraf adresi:

MORHAYİM

Grangaraj — Pankaltı

Mme Ve Mordehay Crespin

*a l'honneur de tous faire part
du mariage de sa fille*

Elise

M^r & Mme Jacques Morhaim

*ont l'honneur de tous faire
part du mariage de leur frère*

Léon

*et tous prient de vouloir bien assister à la bénédiction nuptiale
qui leur sera donnée le Vendredi 23 Juin 1933,*

à 17 heures,

au Temple Israélite de la rue Zulfurisse, à Galata.

İstanbul, Juin 1933.

Félicitations au Temple.

Adr. télégraphique :

MORHAİM

Grand Oarage, Pankaltı.

DAVILA Matbaası, Leblebici Han - İstanbul

1933 yılından düğün davetiyesi

M^{rs} J^{os}eph Tobiquet
ont l'honneur de vous faire part
du mariage de leur sœur

Sarah Bitchatcho
avec Monsieur
Jacques Morhaim

M^{rs} J^{os}eph Morhaim
ont l'honneur de vous faire part
du mariage de leur sœur

Jacques Morhaim
avec Mademoiselle
Sarah Bitchatcho

et vous prient de vouloir bien assister à la bénédiction nuptiale
qui leur sera donnée le Vendredi 20 Novembre à 2 heures p. m. dans leur maison
située à Sulidji Hendek, Arslan Han, Appartement N° 7.

Constantinople, Novembre 1925

Officiers d'honneur de la Légation

Ahmed Tigrigheas
Panacidi Grand Garage Morhaim

Zulfikar F. Vira

1925 yılından düğün davetiyesi

Monsieur et Madame Jacques Morhaim
Monsieur et Madame Hermann Rabinovitch

ont le plaisir de vous faire part du mariage de leurs enfants

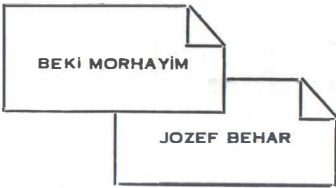
ESTHER & DANIEL

et vous prient de vouloir bien assister à la bénédiction nuptiale
qui aura lieu le Dimanche 6 Décembre 1953 à 15 h. 30 au Temple
de Yüksek Kaldırım à Galata.

Félicitations au Temple

Adresse Tél. : DANNY - İstanbul

1953 yılında yurt dışındaki akrabalara
gönderilmek üzere Fransızca davetiye

*Evlâtlarımızın 11 Nisan 1948 Pazas günü saat
15 de Musevi Sinagogunda yapılacak olan evlenme
törenine sayın eyinizle birlikte şereף vermenizi saygı ile
dileriz.*

*Bay ve Bayan
Zab Morhayim*

*Bay ve Bayan
Zeeael Behar*

TEL. ADRESİ : Çankırı Cad. 119 - Ankara

1948 yılından düğün davetiyesi

BAY VE BAYAN JOZEF BAHAR

BAY VE BAYAN HERMAN BARAD

EVLATLARI SARAH İLE GERALD'IN

13 HAZİRAN 1965 GÜNÜ, SAAT 15 DE SINAGOGTA

YAPILACAK DÜĞÜN MERASİMLERİNE ŞEREF

VERMENİZİ RİCA EDERLER.

TELEGRAF : OTOMAK - ANKARA

MR. AND MRS. JOSEPH BAHAR

MR. AND MRS. HERMAN BARAD

REQUEST THE HONOR OF YOUR

COMPANY AT THE MARRIAGE OF THEIR CHILDREN

SARAH AND GERALD

AT THE SYNAGOGUE ON SUNDAY, 13 JUNE

1965, AT 3 P. M.

TELEGRAPH : OTOMAK - ANKARA - TURKEY

1965 yılında düğün davetiyesi (Damat Amerikalı)

ادفتر
دائرة
بلدية

سند خاقانی

نمبر: ۱۰۲

اولا	امر	قضا	امر	احكام	قرينه	ملاحظات
شهر	شهر	تحت قلمه	روز	روز	دور	
جنسی	برای طایفه	رستم				
نوع	و ملک					
حدود	صاحب است	و در این امر				
مقداری	یکم	برای				
مختص						
صاحب						
وقت						
جهت						
اعطای						
سند						
منصرف						
قیق						
دلی						

سبب بر توفیق هر دو ان داد که
 با و در هر دو مورد یکدیگر را در این امر
 نیز در این امر و در این امر
 در این امر و در این امر

۱۹

1938'de Ankara'nın kalbi Kızılay Bahçesi

Beki L. Bahar'ın Askerlik kurs belgesi

Vize

Nº 1019/144

Verildiği tarihten **başlamak**
üzre 60 gün **muteberdir.**

Adı Beki Luiza Marhayan

Yanındakiler yalnız

İstanbul

Gitmek üzere viza edilmistir

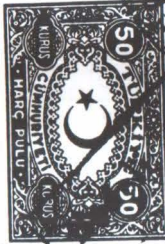
Marsilya 19/9/1939

Tarife 4

Alınan harç 70

Baskonsolos

H. Bahar

Nº138650 *

Muvazzaflık devrine

ait sütun

Kolordu, Fırka, Alay, Tabur ve Bölük №	Duhul tarihi	Onbaşı, çavuş, gedikli çavuş ve gedikli başçavuş muavini ve baş- çavuşluğa terfi ve emir Ta. ve №	Gördüğü müca- zatlar ve hükme müstenit ise hüküm Ta. ve №
2. ucs. Top. Alayı			

Alay veya Müstakil Tabur K. 16 Ağt 1947
genel kurmay başkanlığının 6-Hz
ile 2. ucs. Top. A. da. M. Savunma
Kurs. K. kurs süresi: 15-
XXXV Top. Tb. k.
Oy z b
Suat Fisek
929.6.23
S. Hıyete

Kıt'ının ne gibi hizmetinde iştir - dam edildiği	Firarına ait vukuat	İzin tarih ve müddetleri	Tebdilhava tarih ve müddetleri	Terhis tarihi	Hini terhisten be- raber götürdüğü eşya
HF. ucs. (40 m) Nişanlı					

Hesap Memuru

947 gün ve IV. S. 21401 Sayılı buyruklar
Kursu görmüştür
947-15- Ağt-947 2. ucs. Top. A. K

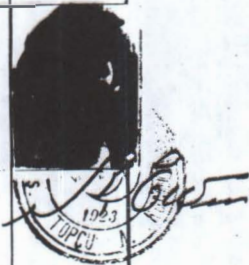
Atbay
R. F. A. Erdeniz

Ek: 2

Ankara
15/ 8 / 1947

Kız Öğrencileri için
M. Savunma kurs belgesi (1947.)

(Hukuk Fakültesi I. Sınıf 8407 No. lı B. Lûza Marhaym)

Öğrencinin durumu	Kurs K. nın düşüncesi	Birlik K. nın düşüncesi	
Askerlik nite- liği	1 - Askerlik disiplin ve yurd severliği. 2 - Ameli ve nazari eyi- timde ihtisas nevi ve de- recesi [*] Çok iyi HF. Uçs. (40 mm) Çok iyi	Çok iyi	
Tarih ve imza	Görevi rütbesi Sicil No. Imza 2. Uçs. A. XXXX Top. K. 929 - 1323 P. Y. Y. Y.	2. Uçs. Top. A. K. Alb. Rifat Erdeniz	

[*] Not: Çok iyi

İyi

Orta

Zayıf

Onaylarım
Hava Savunma Genel K.
Korgenerali

Beki L. Bahar'ın Askerlik kurs belgesi

1925 aile kızlarının özentisi..

1928'de Bursa'da bir
kompozisyon
(Anadolu'ya özgü çevre
işlemelerine dikkat)

Sınıfça Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde 1945'te piknik

Batıam Türk Yahudileri Derneği'nde Ankara Günü hazırlıkları

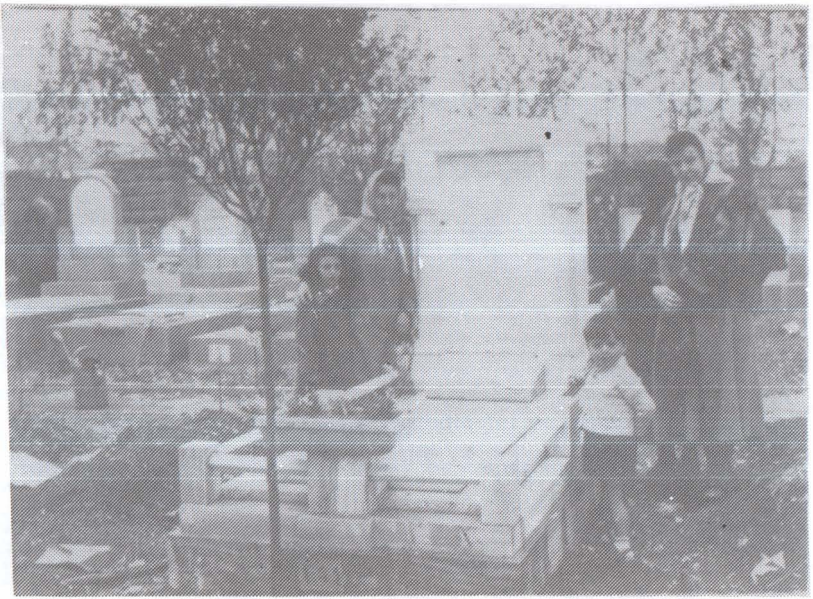
Musevi Lisesi (1935 II. sınıf)

Musevi Lisesi (1936 Lice son sınıf)

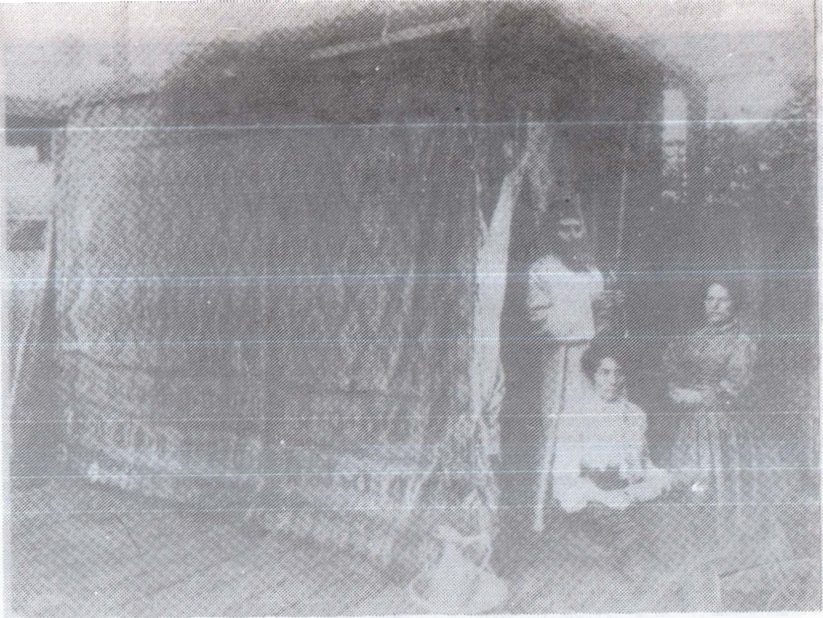
Musevi Lisesi (Alliance)

1955 Ankara'da yeni mezar taşı.

1955 Hasköy Mezarlığı yatay asırlık mezar taşları.

İzmir'de Suka (*Magnes Müzesi Dergisi*)

Abraham Benguiat ve
oğlu Ephraim İzmir 1870
(Aynı ailede baba oğul
değişik giysilerle)

(*Magnes Müzesi Dergisi*)

Yüzyılımızın başında tamir gören Ankara Sinagogu'nun açılış töreni.

Eskiciiii... Yazı Dünyası'nın eskicisi mi anı yazarı? Toplar toplar, onarır paklar ütüler-katlar daha bir yeni durumda da satar...

1926 yılında bir kızın doğuşu mutlandırmıydı Yahudi ailesini?..

Ankara'ya yerleştiğimizde, gecenin ilerlemiş saatlerinde pencereden gemilerin İstanbul'un o eşsiz Boğazı'ndan süzülüşlerini görür gibi olurdum. Yakınlarınız da olsa başkalarını hayallerinize ortak edebilir misiniz?..

2 Eylül 1939 olmalıydı. Toulouse şehrinin içinden geçen Garonne nehrinin kıyısında bir bankta tek başıma oturuyorum... Karşı duvarda kocaman bir afiş "Mobilisation Générale" Genel Seferberlik... Savaş çıkmış Marsilya Konsolosu büyük insan: Basri Danişmend.

Mayıs 1947 Truman Doktrini kabul edilmiş... Savaş biteli iki yıl olmuş... Ağustos ayında üniversite birinci sınıf kız talebeleri, bir askeri kursdayız. 40 mm Hf. Uçk. savar toplarında yan nişancıyım... Topun iki koltuğundan biri benim... Koltuk, soğuk demirden de olsa gene de koltuktur... ve 1947 Eylül'ünde İstanbul'da Açık Hava Tiyatrosu gösterime açılıyor... Tam 500.000 Türk Lirası'na mal olmuş... Cumhurbaşkanı: İSMET İNÖNÜ.

Homo Sapiens.. Homo Ludens... Homo Lingua uzayıp gider insanı diğer yaratıklardan ayıran nitelikler... Bir tek "HOMO ETERNALİS" ölümsüzlük yeterli gibi gelir bana... Çocuk ister insanlar, onlarla ölümsüzlüğe erişeceklerini sanarak... Kimi de yetinmez çocuklarla ve onlardır ki...

Çalışma Karnesi

YENİ SAHNE
ALABORA
(OYUN, 2 BÖLÜM)

Edebiyat
Felsefe ve içtimaiyat
Tarih

9	9
8	9

2. Kes. Top. A. K.
Atbay
R. F. E. Erdeniz

Vilâyeti

Eskisehir